

TEKSTİL ve METAL SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK ve İŞGÜCÜ MALİYETİ ARAŞTIRMASI

Hazırlayan:

Doç. Dr. Refika BAKOĞLU
DELIORMAN

İÇİNDEKİLER

TABLolar

GRAfİKLER

KISALTMALAR

GİRİŞ

1. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİNİN SEYRİ: 2001-2010 DÖNEMİ

2. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ ALIM GÜCÜNÜN SEYRİ: 2001-2010 DÖNEMİ

3. TÜRKİYE GENELİNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

3.1. İŞGÜCÜ MALİYETLERİ İÇİNDE KIDEM TAZMİNATLARI ORANI

3.2. İŞGÜCÜ MALİYETLERİNİN TOPLAM İŞVEREN MALİYETLERİ
İÇERİSİNDEKİ PAYI

3.2.1. HAZIR GİYİM VE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ
MALİYETLERİ

3.2.2. ANA METAL SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

3.2.3. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

4. TEKSTİL/ HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-
2010 DÖNEMİ

4.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE ORTALAMA İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ

4.2. HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE ORTALAMA İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ

5. TEKSTİL/ HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK:
2001- 2010 DÖNEMİ

5.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001- 2010
DÖNEMİ

5.1.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE KARLILIK

5.1.2. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK

5.2. HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001- 2010
DÖNEMİ

5.2.1. HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK

5.2.2. HAZIR GİYİM SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

ÖNSÖZ

Bu çalışma Güneydoğu Avrupa'da İşçi Haklarının Güçlendirilmesi adlı Alman Sendikalar Birliği-Eğitim Merkezi (DGB-Bildungswerk) tarafından desteklenen Birleşik Metal İş Sendikasının yürüttüğü uluslararası proje kapsamında yapılan ağırlıklı olarak ikincil veri analizlerine dayalı bir araştırmadır. Çalışmanın amacı; 2001-2010 yılları arasında, verilerin elverdiği ölçüde, Metal, Tekstil-Hazır Giyim ve Elektronik Sektörlerinde verimlilik ve işgücü maliyetlerinin işveren maliyetleri içindeki yerini belirlemektir. Bu çerçevede her bir sektördeki; 2001-2010 tarihleri arasındaki işgücü ücret ve alım gücünün seyrini, Türkiye genelinde işgücü maliyetlerinin işgücü maliyetleri içinde kıdem tazminatları oranı ve işgücü maliyetlerinin toplam işveren maliyetleri içindeki payı açısından incelenmesini, sektör özelinde işgücü ücretleri, karlılık ve verimlilik oranlarının değerlendirilmesini içermektedir. Bu rapor üç ana sektörün benzeri sistematikte yapılandırılarak, sırasıyla Tekstil-Hazır Giyim, Metal ve Elektrik-Elektronik sektörlerini tek tek incelenmekte ve ayrıca yararlanılan kaynaklar başlığı altında tüm kaynakların tek bir listesinin en son bölümünde verilmesiyle sunulmaktadır.

Bu çalışmadan önce benzeri bir şekilde Birleşik Metal İş Sendikasının aynı kurumların desteği ile yürüttüğü Türkiye'de İş Yaşamında Sosyal Diyalog adlı proje kapsamında hazırladığımız "Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayisi Üzerine Değerlendirme Raporu: 2005 ATC Anlaşmasından Sonra Türkiye'deki Tekstil ve Giyim Endüstrisi ve Geleceği" ve "Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Alman Metal İşverenleri Yatırımları (2007- 2009)" adlı 2009 tarihli raporlar ve ayrıca "Metal ve Tekstil Sektöründe Kriz Sonrasında Durum ve Yönelim" adlı 2010 tarihli araştırmanın tarih olarak daha geniş kapsamlısı ancak içerik olarak verimlilikte odaklanmış şeklide genişletilmiş halini sektöre sunma olanağı veren ve çalışmanın hazırlanmasında sonsuz desteklerini esirgemeyen Birleşik Metal İş Sendikası Yöneticilerine ve özellikle projenin koordinatörü olan Sayın Hasan Arslan'a başta olmak üzere özel teşekkürlerimi burada dile getirmeyi bir borç bilirim. Ayrıca verilerin toplanması ve hazırlanmasında desteği bulunan İstanbul Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi ve Organizasyon Bilim Dalı doktora öğrencisi Mine Afacan Fındıklı'ya da teşekkür ve minnettarlığımı burada ifade etmek isterim. Sizler olmasaydınız bu çalışmanın gerçekleştirilmesi olanaklı olamazdı.

En derin saygı ve sevgilerimle

01 Haziran 2011

Refika BAKOĞLU

KAYNAKÇA

TABLolar

Tablo 1: Gayri Safi Yurtiçi Hasılda (GSYİH) İşgücünün Payı

Tablo 2: Toplu Sözleşme Kapsamında olan İşgücünün Nominal ve Reel Ücretleri (2001- 2009)

Tablo 3: 2001- 2010 Yılları Arası Net-Brüt Asgari Ücretteki Artış ve Enflasyondaki Artış

Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye’de Açlık ve Yoksulluk Sınırı

Tablo 5: 2006- 2010 Dönemi Asgari Ücret Artışı İle Temel Tüketim Kalemlerindeki Artış

Tablo 6: Türkiye’de 16 Yaşını Doldurmuş İşçiler İçin Net Asgari Ücretin Hesabı ve İşverene Maliyeti

Tablo 7: Kıdem Tazminatı Ödemelerinin Yan Ödemeler İçindeki Payı

Tablo 8: Çalışan Başına Kıdem Tazminatı Tavan Miktarı (TL/ Yıl)

Tablo 9: Hazır Giyim Sektöründe Maliyet Bileşenleri

Tablo 10: Örme Hazır Giyim Sektöründe Maliyet Bileşenleri

Tablo 11: Çorap Maliyet Bileşenleri

Tablo 12: Hazır Giyim ve Tekstil Sektöründe Ortalama Maliyet Bileşenleri

Tablo 13: Ana Metal Sektöründe Maliyet Bileşenleri

Tablo 14: 2001- 2010 Yıllarında Tekstil Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon

Tablo 15: 2001- 2010 Yıllarında Hazır Giyim Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon

Tablo 16: Tekstil Sektöründeki Firmaların Karlılıkları

Tablo 17: Tekstil Sektöründe Karlılık Oranları

Tablo 18: Tekstil Sektöründe İşgücü Verimliliği İle İlgili Değerler

Tablo 19: Varlık Yapısı

Tablo 20: 2001-2008 Döneminde Öz Sermayedeki Değişim

Tablo 21: Karlılık Oranları

Tablo 22: Türkiye’de Hazır Giyim Harcamaları Karşılaştırması 2006-2008 Dönemi

Tablo 23: Verimlilikle İlgili Göstergeler

GRAFİKLER

Grafik 1: 2001- 2010 Dönemi TÜFE- ÜFE ve Reel Ücret Oranları

Grafik 2: 2001- 2010 Brüt Asgari Ücretteki ve Enflasyondaki Yıllık Artış

Grafik 3: Açlık ve Yoksulluk Sınırlarındaki Farklılıklar

Grafik 4: 20 Yıllık Hizmet Karşılığında Kıdem Tazminatı Yüğü

Grafik 5: Tekstil / Hazır Giyim Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri İçerisindeki Payı

Grafik 6: Ana Metal Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri İçerisindeki Payı

Grafik 7: Elektronik Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri İçerisindeki Payı

Grafik 8: 2001-2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Tekstil Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Grafik 9: 2001-2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Hazır Giyim Sektöründe Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

KISALTMALAR

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

OECD: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Harcama

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

ÜFE (TEFE): Üretici Fiyatları Endeksi

CSGB: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

TUSİAD: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği

İSO: İstanbul Sanayi Odası

OSD: Otomotiv Sanayi Derneği

KAMU- SEN: Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu

MEMUR- SEN: Memur Sendikaları Konfederasyonu

TÜRK- İŞ: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

GİRİŞ

Ülkemizin ihracatında en önemli sektörler, sırasıyla, motorlu kara taşıtları, giyim eşyası, demir çelik, tekstil, elektrik makineleri, meyve ve sebzeler, petrol ürünleri, metal eşya, toprak ürünlerinden eşyalar ve diğer eşyalar sektörleridir. Bu sektörleri daha geniş bir sınıflama ile yeniden sıralarsak ihracatımızda metal, tekstil- hazır giyim ve elektronik sektörlerinin önem derecesi çok daha net bir şekilde görülebilecektir. Bu açıdan bakıldığında bu sektörlerin yakından incelenmesinin Türkiye'nin ulusal rekabet üstünlüğüne ilişkin önemli ipuçlarını yakalamanın olanaklı olacağı söylenebilir. Bu çerçevede söz konusu sektörlerdeki verimlilik ve işgücü payının işverene maliyetinin hesaplanması çok hayati bir değere sahip olacaktır. Bu amaçla yapılması düşünülen bu araştırmanın önemini ve hem işveren hem de işçi kesimi açısından karşı karşıya kalınan küresel rekabetin boyutunun genel olarak dikkate alınması yararlı olabilir. İhracatın yoğunlaştığı ilk 10 ülkeye yaptığımız ihracatın sektörel dağılıma baktığımızda ise Almanya, İngiltere ve Fransa'ya giyim eşyası ve motorlu kara taşıtları; İtalya'ya motorlu kara taşıtları, tekstil ürünleri; İspanya'ya giyim eşyası, motorlu kara taşıtları ve demir çelik; BAE'ye demir çelik; ABD'ye tekstil ve topraktan mamul eşya; Rusya'ya tekstil ve meyve- sebze; Romanya'ya demir- çelik ve tekstil; Irak'a ise metal eşya ve topraktan mamul eşya ihracatının ön plana çıktığı görülmektedir. Kalkınma Bankasının Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü'nün 2011 tarihinde hazırlamış olduğu rapora göre; ihracattaki en önemli 10 sektörde ülkemizle aynı pazarlara mal satan önemli ülkeler ise İtalya (petrol ürünleri hariç 9 sektörün tamamında), Fransa (petrol ürünleri hariç 9 sektörün tamamında), Almanya (petrol ürünleri hariç 9 sektörün tamamında), Çin (petrol ürünleri ve motorlu kara taşıtları hariç 8 sektörde) olarak sıralanmaktadır. Türkiye'nin 10 sektörde ihracat pazarlarındaki büyüklüğünü 100 kabul ederek rakip ülkelerin büyüklüğünü kıyaslayarak yaptıkları hesaplama göre, Çin'in değeri 398, Almanya'nın 377, Fransa'nın 206, Kanada'nın (sadece dört sektörde rekabet etmektedir) 184 ve İtalya'nın değeri ise 176'dır. Buna göre her 10 sektör de dikkate alınmadığı halde büyük rakiplerimizin rekabette çok daha üstün olduklarını görmek ve bunun da hazırlayacağımız rapor açısından önemli bir etken olduğunu belirtmek gerekir. Şöyle ki büyük rakiplerimizle aramızdaki açıklığın bu derecede büyük oluşu verimlilik, işverene işgücü maliyeti ve diğer maliyet kalemlerinin görece oranlarının işçi- işveren kesimindeki çatışmanın merkezinde olmasının önemli bir baskı mekanizması olarak işlev görmesine yol açtığı söylenebilir.

Türkiye'de çalışan kesimin ücretlerinin belirlenme sürecinde yaygın olarak uygulanan süreç; işçi ücretlerinin mal ve hizmet fiyatları ile karşılaştırılması ve bu yolla işçi ücretlerinin enflasyon karşısında korunmasıdır. Ücretlerin karşılaştırılmasıyla belirlenen reel ücretler yoluyla, çalışanların eskiye oranla yoksullaşması engellenmeye ve hayat standartlarının aynı kalmasına çalışılır.

Oysa çalışanlar öncelikle hizmet verdikleri işletmelerin en değerli üretim kaynaklarıdır ve işletmelere ürettikleri karşında değer kazandırır. Bu sebepten, çalışan ücretlerinin sermayenin kârıyla karşılaştırılması, işgücünün sermaye karşısındaki konumunu anlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde işveren kesimi yüksek işgücü maliyetlerinden bahsetmekte ve çalışan ücretlerinin yüksekliğini dile getirmektedir. İşveren maliyetlerinin dünya genelinden yüksek olduğu doğru olmakla birlikte, firmaların karlılık oranlarının da çalıştırdıkları işgücü sayesinde yükseldiği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de işgücü ücretlerinin 2001- 2010 yılları dönemindeki gidişatının belirlenmesi, işgücünün alım gücünün ortaya konmasıdır. Bu çerçevede, öncelikle çalışan kesimin çoğunluğunun asgari ücretle ücretlendirildiği ülkemizde, ücretlerin 2001- 2010 yılları arasında gelişimi belirlenmeye çalışılacaktır. Ardından belirlenmiş olan sektörler kapsamında, işgücünün durumu, sektörlerin karlılık ve verimlilik oranları karşısında incelenmeye çalışılacaktır.

1. TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİNİN SEYRİ: 2001-2010 DÖNEMİ

Hükümetin, yasalarla politikaları hazırlayıp uygulayan merci olarak, asgari ücreti, devlet memurlarının emeklilik haklarını, sigorta primlerinde geçerli olacak eşik ve oranları, iş yasası hükümlerinin ihlali durumunda işletmelerin ödeyecekleri idari cezaları, kıdem tazminatında üst sınırları ve işsizlik sigortasını belirlediği bilinmektedir. Aynı zamanda Türkiye’de kapsamlı ve merkezi bir ücret belirleme sistemi olmamasından dolayı devlet; işveren statüsünde ücret artışlarını etkileyebilmekte ve ücretlerdeki değişiklikleri geçmiş enflasyon oranları ya da önceden belirlenmiş oranlar üzerinden yapılan uyarlamalarla belirlenmektedir. Zaman zaman da hükümetle belli başlı sendikalar arasında yapılan toplu sözleşmelerde yer alan otomatik endeksleme mekanizması geçerli olmaktadır. Bunlar, özel sektörde örgütlü sendikalar için de model oluşturmaktadır (Tunalı, 2004).

Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri uzun bir zaman dilimi içinde izlendiğinde, işgücü gelirlerinin (ücret, maaş, yevmiye) 1980’li yıllar boyunca sistemli ve dikkat çekici biçimde gerilediği göze çarpmaktadır (Tablo 1). Oysa OECD ülkeleri genelinde bu oranın 44,16- 47,70 seviyelerinde olduğu görülmektedir¹

Tablo 1: Gayri Safi Yurtiçi Hasılda (GSYİH) İşgücünün Payı

YILLA R	İşgücün Ödemelerinin GYSH’deki Payı
1980	27,1
1985	19,7
1990	27,2
1995	22,2
2000	29,2
2001	28,3
2002	26,3
2003	26,1
2004	26,3
2005	26,6
2006	26,3
2007	-
2008	-

Kaynak: TÜİK, İstatistik Göstergeler 1923-2009

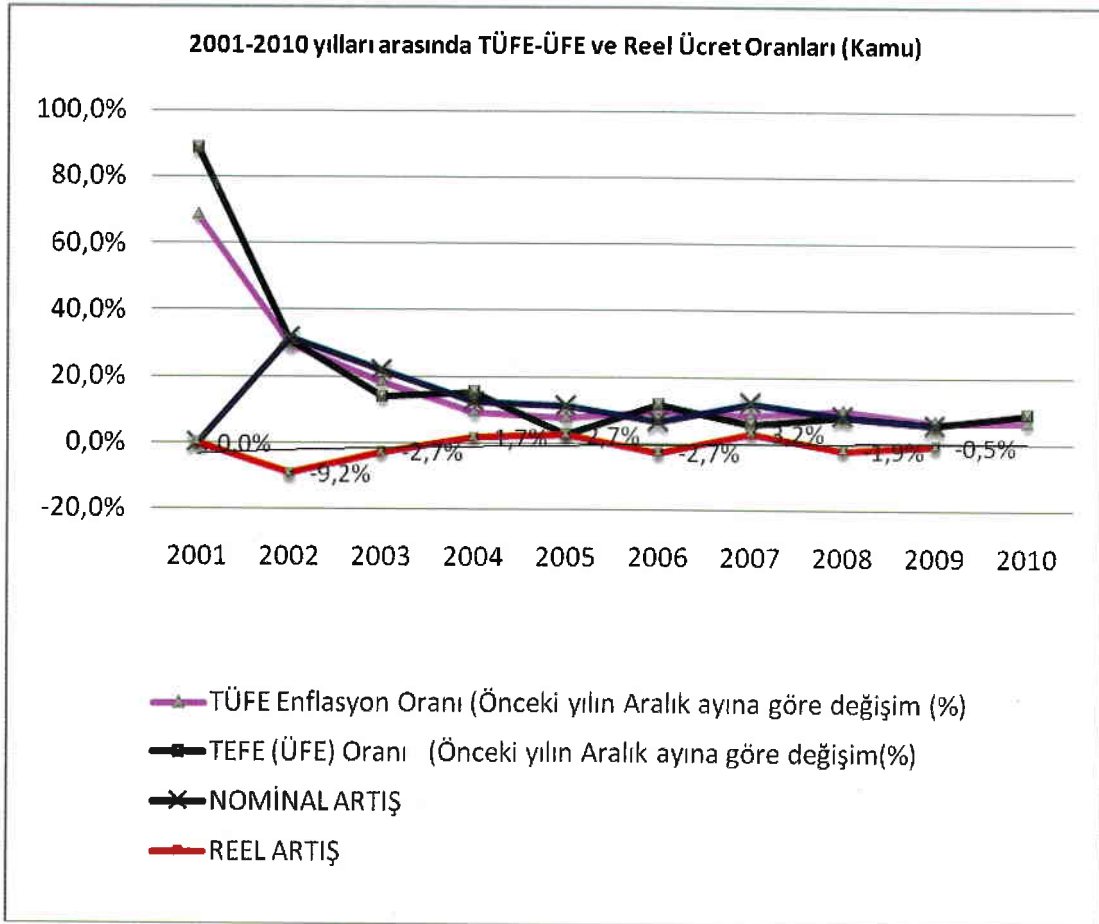
¹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan8.pdf>, Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 - 2005

Türkiye ekonomisinde son on yıl içinde önemli şoklar yaşanmıştır. 2001 yılının Şubat ayında ciddi oranda bir devalüasyon ve ardından işsizliği rekor düzeylere çıkaran ekonomik krizle çıkartan reel ücretler de olumsuz ilerlemeler olmuş ve işgücü ödemelerinin GSYİH'deki oranlarında düşüler yaşanmıştır. GSYİH'den işgücünün aldığı pay 1980 yılında % 27,1 iken, 2005 yılında 26,6 olan işgücünün payı 2006 yılında 26,3 olarak belirtilmiştir. Daha sonraki yıllarda GSYİH'dan işçilerin aldığı paylar açıklanmamıştır.

Toplu Sözleşme Kapsamında olan işgücünün nominal ve reel Ücretlerinin 2001-2009 yılları arasındaki gelişimi (Tablo 2) incelendiğinde, kamu kesiminde sendikali çalışanların 2001 yılında ellerine geçen ücretin 692 TL olduğu belirtilmektedir. 2002 yılında net ele geçen ücretlerdeki artışın % 31,7 oranında olduğu görülmekte ve yıllar itibarıyla ücretlerin artışın devam ettiği anlaşılmaktadır. Fakat ilgili dönemde, kamu kesiminde nominal ücretlerdeki artışa rağmen reel ücretler azalmaktadır.

Aynı zamanda 2001 yılının başlarından 2006 yılı sürecinde, toplu sözleşme kapsamında işçi ücretlerinin gerek kamuda ve gerekse özel sektörde gerilediği, fakat yine de kamuda çalışanların özel sektörde çalışanlara kıyasla daha yüksek ücretler aldıkları gözlemlenmektedir. Özel kesimdeki işgücü reel ücretlerinde de düşüş yaşandığı, 2005- 2008 döneminde işgücünün reel saat ücretlerinde artışlar olmuşsa da, sağlanmış görünen reel gelir artışı 2009 krizinde kaybedilmiş görünmektedir. Grafik 1'de kamu kesimindeki işgücü ücretlerinin ÜFE (TEFE), TÜFE karşısındaki durumu ve nominal ücretlerdeki artışa nazaran reel ücretlerdeki azalış şekillendirilmiştir.

Grafik 1: 2001- 2010 Dönemi TÜFE- ÜFE ve Reel Ücret Oranları

Tablo 2’de görülebileceği gibi, Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) ile hesaplanan Türkiye’nin enflasyon oranı, 2001 dönemindeki ortalama % 68,5’ten 2010 yılında % 6,4’e düşmüştür. 2001 yıllık enflasyonu, toptan eşya fiyatlarında (TEFE) ise % 88,6’dan 2010 yılında % 8,87’ye düşmüştür. Bununla beraber enflasyonun sadece ekonomik değil; sosyal, politik ve kültürel yönlerinin de bulunduğu, özellikle gelir ve servet dağılımını değiştirdiği bilinmektedir. Enflasyonun olumsuz etkilerinin en fazla hissedildiği kesimin ise; enflasyon karşısında reel olarak gelir kaybeden sabit ve dar gelirli olanlar olduğu belirtilmektedir (Endüstri Mühendisliği Sitesi, 2011). Nitekim 2001- 2010 yılları arasında nominal işgücü ücretlerinde artış gerçekleşse de, reel ücretlerin TÜFE ve ÜFE (TEFE) karşısında düşük seviyede kaldığı belirlenmiştir.

Tablo 2: Toplu Sözleşme Kapsamında Olan İşgücünün Nominal ve Reel Ücretleri (2001-2009)

KAMU KESİMİ						
YILLAR	TÜFFE Enflasyon Oranı- Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim (%)	TEFFE (ÜFFE) Oranı- Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim(%)	NET ÜCRET	NOMİNAL ARTIŞ	REEL ARTIŞ	
2001	68,5	88,6	692			
2002	29,7	30,8	1012,40	31,7	-9,2	
2003	18,4	13,9	1234,21	21,9	-2,7	
2004	9,3	15,35	1387,97	12,5	1,7	
2005	7,7	2,66	1542,77	11,2	2,7	
2006	9,7	11,58	1645,27	6,6	-2,7	
2007	8,4	5,94	1845,72	12,2	3,2	
2008	10,06	8,11	1999,23	8,3	-1,9	
2009	6,5	5,93	2112,95	5,7	-0,5	
2010	6,4	8,87				
ÖZEL KESİM						
YILLAR	TÜFFE Oranı- Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim (%)	TEFFE (ÜFFE) Oranı- Önceki Yılın Aralık Ayına Göre Değişim (%)	NET ÜCRET	NOMİNAL ARTIŞ	REEL ARTIŞ	
2001	68,5	88,6				
2002	29,7	30,8	692,67	43,5	-1,0	
2003	18,4	13,9	864,55	24,8	-0,4	
2004	9,3	15,35	989,05	14,4	3,5	
2005	7,7	2,66	1075,69	8,8	0,5	
2006	9,7	11,58	1170,31	8,8	-0,7	
2007	8,4	5,94	1304,45	11,5	2,5	
2008	10,1	8,11	1404,50	7,7	-2,5	

Kaynak: TÜİK, DPT, Maliye Bakanlığı

2. TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜ ALIM GÜCÜNÜN SEYRİ: 2001-2010 DÖNEMİ

2001- 2010 yılları arasında Türkiye genelinde işgücüne uygulanan asgari ücret tutarları Tablo 3'de belirtilmektedir. Aylık brüt asgari ücret 2001 yılının ilk üç aylık döneminde 167,94 TL olarak belirlenmiştir. 1 Temmuz 2010-31 Aralık 2010 döneminde 16 yaşını dolduranlar için 760,50 TL olarak tespit edilmiştir. 2001-2010 yılları arasında asgari ücretteki artış ve enflasyon değerindeki artış dikkate alındığında, enflasyon oranına göre belirlenmeye çalışılan asgari ücretteki en yüksek iyileştirmenin 2004 yılında gerçekleştiği görülmektedir. 2000'li yılların başındaki yüksek enflasyon oranının altında belirlenen ücretler, enflasyon oranındaki artışın 2002 yılında kaydettiği önemli düşüşle birlikte, 2003 yılında enflasyon değeriyle hemen hemen aynı oranlarda artış göstermiştir. Son 5 yılda ise asgari ücretteki artış enflasyondaki artışla başa baş gitmiş, bu nedenle asgari ücrette belirgin bir artış yaşanmamıştır.

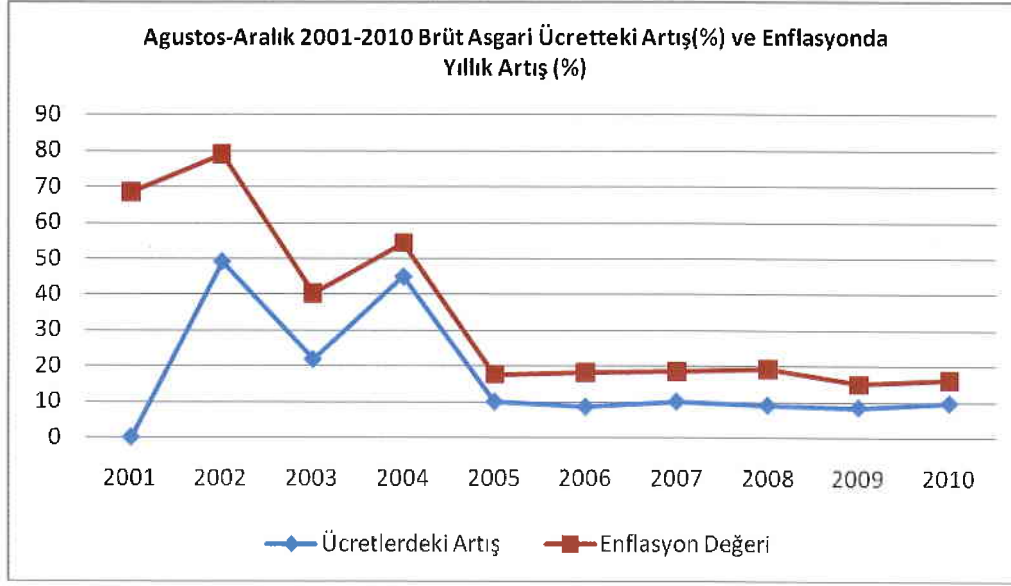
Tablo 3: 2001- 2010 Yılları Arası Net- Brüt Asgari Ücretteki Artış ve Enflasyondaki Artış

	Net Asgari Ücret	Brüt Asgari Ücret	Brüt Ücretlerdeki Artış Oranı (%)	Enflasyon Değerindeki Artış (%)
01.08.2001- 31.12.2001	122,18	167,94		68,5
01.08.2002- 31.12.2002	184,25	250,87	49,3	29,7
01.08.2003- 31.12.2003	225,99	306,00	21,9	18,4
01.08.2004- 31.12.2004	318,23	444,15	45,1	9,3
01.08.2005- 31.12.2005	350,15	488,70	10,0	7,7
01.08.2006- 31.12.2006	380,46	531,00	8,6	9,7
01.08.2007- 31.12.2007	419,15	585,00	10,1	8,4
01.08.2008- 31.12.2008	503,26	638,70	9,1	10,1
01.08.2009- 31.12.2009	546,48	693,00	8,5	6,5
01.08.2010- 31.12.2010	599,12	760,50	9,7	6,4

Kaynak: www.csgeb.gov.tr

Brüt asgari ücretlerde nominal artış görülmesine rağmen reel artışın enflasyon değerindeki artışın altında kaldığı Grafik 2' de görülebilmektedir.

Grafik 2: 2001- 2010 Brüt Asgari Ücretteki ve Enflasyondaki Yıllık Artış

Aynı zamanda çeşitli kaynaklardan elde edilen Türkiye'deki yoksulluk ve açlık sınırı tutarları ile ülkemizdeki işgücünün alım gücü hakkında genel bir kanaat elde edilebilir.

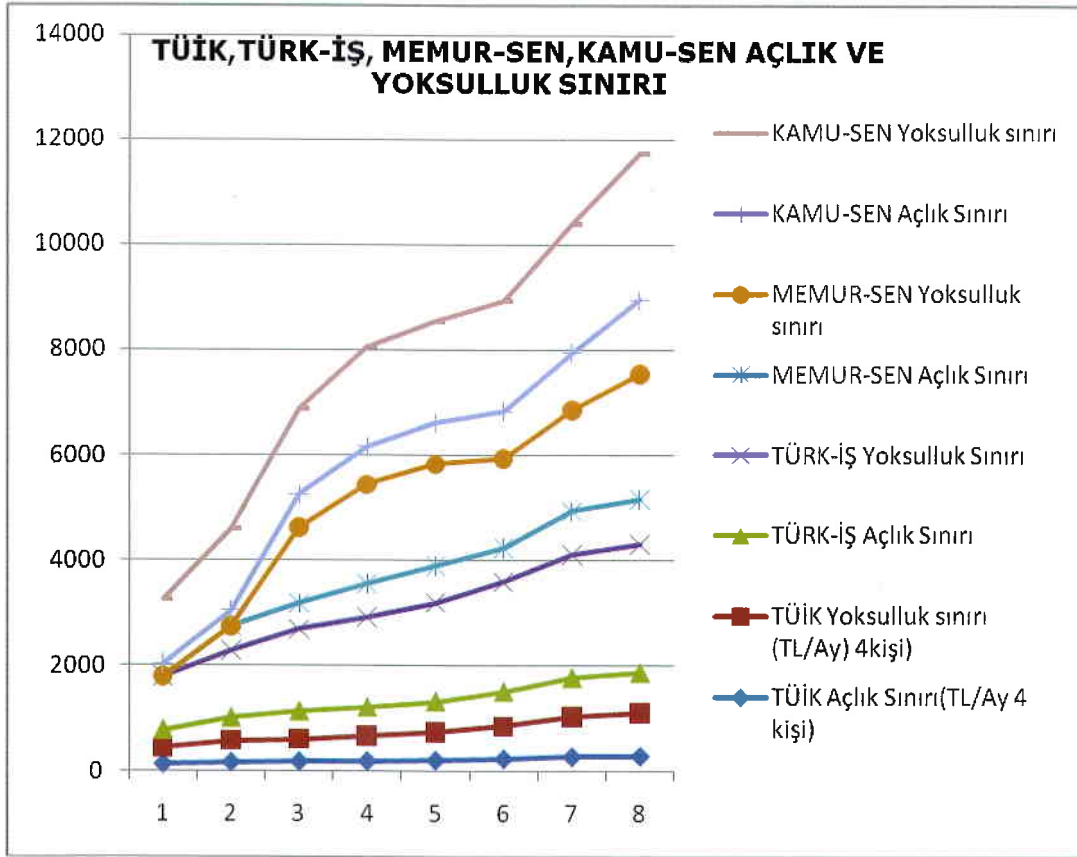
Tablo 4: Yıllara Göre Türkiye'de Açlık ve Yoksulluk Sınırı

		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TÜİK	Açlık Sınırındaki Nüfus%	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74	0,48	0,54	0,48
	Yoksulluk Sınırındaki Nüfus%	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81	17,79	17,11	18,08
	Açlık Sınırı (TL/ Ay 4 kişi)	133	168	182	190	207	237	275	287
	Yoksulluk sınırı (TL/ Ay 4kişi)	310	417	429	487	533	619	767	825
TÜRK-İŞ	Açlık Sınırı	334	421	514	527	575	642	720	749
	Yoksulluk Sınırı	1016	1280	1562	1.717	1.875	2.091	2.347	2.441
MEMUR-SEN	Açlık Sınırı		460	484	623	699	640	817	856
	Yoksulluk sınırı			1444	1894	1941	1713	1937	2389
KAMU-SEN	Açlık Sınırı	237	295	628	727	787	895	1072	1400
	Yoksulluk sınırı	1233	1552	1652	1893	1937	2106	2463	2789

Kaynak: TÜİK, www.tisk.org.tr (ekonomik rapor 2009),
www.msmmm.org.tr/resmigazete/30122008/askari
<http://www.turkis.org.tr/>, Memur-Sen verileri, Kamu-Sen verileri

Türk- İş, 2010 yılında dört kişilik ailenin açlık sınırını 839 TL, yoksulluk sınırını ise 2.733 TL olarak belirlemiştir. Kamu- Sen tarafından aynı yıl; yoksulluk sınırı 1.475,46 TL, dört kişilik bir ailenin asgari geçim haddi ise 2.962,44 TL olarak hesaplanmıştır. Bu konu ile ilgili olarak TÜİK “2008 Yoksulluk Çalışması Sonuçları” kamuoyuna duyurmuş ve 2008 yılına ilişkin verilerden: % 0,54’ü olan 374 bin kişinin açlık sınırının, % 17,11’i olan 12 milyona yakın kişinin de yoksulluk sınırının altında yaşadığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda 2008 yılında, dört kişilik hanenin aylık açlık sınırı 275 YTL, aylık yoksulluk sınırı ise 767 YTL olarak tahmin edilmiştir. Diğer yıllarla ilgili veriler karşılaştırıldığında açlık ve yoksulluk sınırları bakımından, Türk- İş, Kamu- Sen, Memur- Sen ve TÜİK arasında farklılıklar görülebilmektedir (Grafik 3).

Grafik 3: Açlık ve Yoksulluk Sınırlarındaki Farklılıklar

Hesaplanan açlık ve yoksulluk sınırı tutarları ile elde edilen gelir arasındaki fark, çalışanların içinde bulunduğu geçim sıkıntısının boyutlarını ortaya koyan önemli bir gösterge niteliğindedir.

Ancak temel tüketim kalemlerindeki artış dikkate alındığında, gerçek enflasyon oranlarının belirtilenden daha yüksek olduğu ifade edilmekte ve asgari ücretin alım gücünün düştüğü belirtilmektedir (DİSK/ Sosyal İş Sendikası, 2010). Tablo 5’te temel tüketim kalemleriyle ilgili 2006- 2010 yıllarına yönelik artış sunulmaktadır.

Tablo 5: 2006- 2010 Dönemi Asgari Ücret Artışı İle Temel Tüketim Kalemlerindeki Artış

	Kira	Elektrik	Su	Kömür	Gıda	Ulaşım
Türkiye	% 55,3	% 67	% 60,7	% 60,8	% 59,4	% 44,6

Kaynak: http://www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf (TİSK Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı)

Bu bilgilerin ışığı altında, işgücü ücretlerinde belirtilen artışların yeterli düzeyde iyileştirilmediği, temel tüketim kalemlerindeki artışın enflasyon değerindeki artışa yansıtılmadı ve işçilerin zorunlu ihtiyaçlarını gerçekleştirmekte bile zorlandığı anlaşılmaktadır. 2001- 2010 yılları dönemindeki işgücü aylıkları/ücretlerinin günümüz şartlarında yeterli düzeyde olmadığı ve çalışanların alım güçlerinin hak ettikleri ve daha kaliteli yaşama düzeyine yükseltilmediği sonucuna varılabilir. Bu durumda, diğer sektörler gibi Tekstil/ Hazır Giyim, Metal ve Elektrik sektöründeki işgücü ücretlerinin de bu doğrultuda seyredeceği, işgücü alım gücünün de genel durumla paralellik göstereceği tahmin edilmektedir.

3. TÜRKİYE GENELİNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

2001- 2010 yılları döneminde, asgari ücret alan 16 yaşından büyük bir çalışanın eline geçen ücret ve işverene maliyeti Tablo 6'da şekillendirilmiştir. İşçiye ödenen asgari ücret dışında işverenin ödemekle yükümlü olduğu, asgari ücretin % 19,5'i tutarındaki SSK primi ve % 2'lik işsizlik sigortası işveren primi ile işverenin maliyeti yükselmektedir. Bu durumda 2010 yılında çalışanlara verilen 760,5 TL aylık ücret dışında, işverenin 163,51 TL tutarında devlete ödeme yapmakta ve toplamda 924,01 TL ödemek durumunda kalmaktadır. Aynı zamanda asgari ücret üzerinden yapılan hesaplamalara göre, Türk sanayicisinin % 38,9 oranıyla OECD ülkelerinin (% 29,8) ortalamasının oldukça üzerinde istihdam vergisi ödediği ifade edilmektedir (Sanayi Bakanlığı, 2008). Bu durum karşısında, Türkiye'deki çalışanların hemen hemen yarısının asgari ücretle çalıştırıldığı belirtilmektedir. Aynı zamanda, tespit edilen asgari ücretten ne işçi ne de işveren kesimi memnun kalmakta, asgari ücret işçi açısından düşük, işveren açısından ise yüksek bulunmaktadır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008).

Her ne kadar işveren kesimi asgari ücretlerin yüksekliğinden bahsetse de, istihdam vergisi oranının işveren açısından getirdiği ekonomik yükün olumsuz etkilerini özellikle çalışan işgücünün yaşadığı anlaşılmaktadır. Tekstil ve Hazır Giyim sektöründe iki milyon civarında fiili çalışana karşılık Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2010 Haziran ayı verilerine göre 722.759 kayıtlı (% 38) çalışan bulunmaktadır.² Bu bilgiler ışığı altında, çalışan işgücünün önemli bir kısmının kayıt dışı olarak çalıştırıldığı düşünüldüğünde, çalışanların çalışma şartları ve koşullarının zorluğu göz önüne alınmalıdır. Bu olumsuz şartlar altında işçi sendikaları, kendilerine bağlı olan işgücünün çalışma koşulları ve ücretlerinin iyileştirilmesi için görüşmeler gerçekleştirmektedirler.

² www.tekstilisveren.org

Tablo 6: Türkiye’de 16 Yaşını Doldurmuş İşçiler İçin Net Asgari Ücretin Hesabı ve İşverene Maliyeti

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ASGARİ ÜCRET	139,95	222	306	444,15	488,7	531	562,5	638,7	666	760,5
(-) İŞÇİYE AİT PRİM MİKTARI (%14)	19,59	31,08	42,84	62,18	-68,42	74,34	78,75	89,42	93,24	106,47
(-) İŞSİZLİK SİGORTASI İŞÇİYE AİT PRİM MİKTARI	1,40	2,22	3,06	4,44	-4,89	5,31	5,62	6,39	6,66	7,61
(-) İŞÇİNİN ASGARİ GEÇİM İNDİRİMİ ÖNCESİ ÖDEYECEĞİ GELİR VER. VERGİ(%15)	20,99	33,30	32,26	56,62	-62,31	67,7	71,71	81,43	34,97	96,96
(-) DAMGA VERGİSİ MİKTARI (% 0,66)	0,84	1,33	1,83	2,66	-2,93	3,19	3,37	3,83	4	5,02
ASGARİ ÜCRET TEN NET ELE GEÇEN	102,36	163,56	225,99	318,23	350,15	380,46	403,03	457,63	477,18	599,12
(+) SSK PRİMİ % 19,5 (İşv.Payı)	27,29	43,29	59,67	86,6	95,3	103,55	109,68	124,55	129,87	148,3
(+) İŞSİZLİK SİGORTASI İŞVEREN PAYI % 2	2,80	4,44	9,12	8,88	9,77	10,62	11,25	12,77	13,32	15,21
ASGARİ ÜCRETİN İŞVERENE TOPLAM MALİYETİ*	170,04	269,73	427,27	539,64	593,77	645,17	683,44	776,02	842	924,01

Kaynak: Türk HARB- İş Sendikası, 2005, <http://www.bilgin.net/asgariUCRET03.htm>, <http://www.maliye.gov.tr/mm/smmudurlugu/2007>
<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/aralik/19.html>

İşçi sendikaları, işgücünün çalışma koşulları ve ücretlerinin günümüz koşullarına göre iyileştirilmesi konusunda; öncelikle işletmelerin işgücü maliyetlerini üretim maliyetleri içerisinde düşük tutma düşüncesinden uzaklaşmaları gerektiğini dile getirmektedirler. Örneğin; Tekstil, Deri ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu'nun 9. Kalkınma Planı raporuna göre; Hazır Giyim Sektöründe maliyet kalemleri içerisinde "Direkt İşçilik" diğer bir ifadeyle üretimle ilgili işçi ücretleri, SSK primleri gibi giderlerin oranı % 30, Hazır Giyim sektöründe ise % 27'dir (DPT, 2006). İşgücünün, en önemli girdi kaynağı olduğu düşünüldüğünde ve işletmelerin karlılıkları dışında verimlilikleri dikkate alındığında, çalışanların iş tatminini sağlayan en önemli unsurların başında gelen ücretlerin de kaliteli bir yaşamın sürdürülmesini sağlayacak düzeyde olmalıdır. Diğer önemli bir unsur da devletin belirlemiş olduğu ve OECD ülkelerinin de üzerinde bulunan istihdam vergilerinde (% 39,8) düşüşün gerçekleştirilmesidir.

3.1. İŞGÜCÜ MALİYETLERİ İÇERİSİNDE KIDEM TAZMİNATININ ORANI

Bir yıllık görev süresinden sonra, kusura istinaden olmayan işten çıkarma halinde, çalışanlar hizmet ettikleri her yıl için 30 günlük ücret tutarında kıdem tazminatına hak kazanmaktadırlar. Aynı zamanda, İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyonu Raporu (TÜİK, 2008) bilgileri doğrultusunda; İşgücü maliyetlerinin kayıtlı sektörde istihdam yaratılması üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. İşgücü maliyeti;

- 1- Ücret ödemeleri,
- 2- Ücretli çalışana yapılan diğer ödemeler (ikramiye, prim gibi her ay yapılmayan düzensiz ödemeler, ayni yardım ödemeleri ve tasarruf sandıklarına yapılan ödemeler),
- 3- Sosyal güvenlik ödemeleri
- 4- Diğer işgücü maliyeti ödemeleri olarak dört ana grupta incelenmektedir. İşgücü maliyeti içindeki en büyük payın ise ücret ödemelerinin oluşturduğu belirtilmektedir (TÜİK, 2008).

İşgücü maliyetleri içerisinde sosyal güvenlik ödemelerini; zorunlu sosyal güvenlik ödemeleri, gönüllü sosyal güvenlik ödemeleri, ihbar ve kıdem tazminatı ödemeleri ve diğer sosyal güvenlik ödemeleri oluşturmaktadır. Kıdem tazminatı ödemelerinin sosyal ödemeler içindeki payı Tablo 7'de görülmektedir. İşgücünün hak etmiş oldukları ücretlerin, 2010 yılı itibarıyla % 40'ına yakın bir bölümünü çıplak ücretler oluşturmakta, geriye kalan % 60'lık bölümde ise yan ödemeler yer almaktadır. Yan ödemeler içerisinde kıdem tazminatının oranı; % 16, bütün ücret tutarının içerisindeki oranı ise; % 5,5 olarak belirlenmiştir.

Tablo 7: Kıdem Tazminatı Ödemelerinin Yan Ödemeler İçindeki Payı

Yıllar	Çıplak Ücret	Yan ödemeler					Kıdem Tazminatı Oranı
		Hafta ve Genel Tatil Ücretleri	İzin Ücretleri	İkramiye, Prim vb.	Sosyal Ödemeler	Diğer Giderler	
2001	35,3	8,20	3,30	16,20	36,60	0,40	20,3 (%-)
2002	36,5	8,50	3,40	16,40	35,00	0,20	18,9 (%6,2)
2003	36,3	8,4	3,4	16,3	35,4	0,2	16,9 (%5,2)
2004	35,3	8,4	3,4	16,5	35,5	0,2	15,8 (%5,5)
2005	36,8	8,6	3,5	14,8	36,0	0,3	14,9 (%5,3)
2006	35,6	8,3	3,3	14,0	38,4	0,3	14,4 (%5,0)
2007	35,6	8,8	3,5	13,2	36,4	0,5	13,9 (%4,7)
2008	36,8	8,6	3,5	12,5	35,6	3,0	14,6 (%5,1)
2009	39,8	9,3	3,8	13,3	33,3	0,5	16 (%5,5)
2010							

Kaynak: TİSK Yayınları/ Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti (Çalışılan saatler esasına göre işgücü maliyetinin işçi geliri ve devlete yapılan ödemeler açısından dağılımı)

Dünya Bankası'na göre Türkiye'de kıdem tazminatı ödemelerinin gerek hak ediş süresi, gerek yapılan ödeme miktarı bakımından diğer ülkelere göre çok daha cömert olması yeni işçi alımını olumsuz etkilemektedir. Dünya Bankası'nın 2006 tarihli Türkiye İşgücü Piyasası çalışmasında: 1) Türkiye'deki kıdem tazminatı, çeşitli gelir grupları arasında, en yüksek orandadır, 2) Türkiye'de geçerli olan kıdem tazminatına hak kazanmak için aranan en az bir yıl çalışma koşulu üst orta gelir grubundaki ülkelerin koşullarından çok aşağıdadır (21 ay). 20 yıllık hizmet süresine sahip bir çalışan Türkiye'de aylık ücretinin 20 katını kıdem tazminatı olarak alırken, bu konudaki OECD ortalaması maaşın 6,2 katı ve üst orta gelir grubu ülkeleri ortalaması 9,8 katıdır. Ayrıca; Türkiye'deki kıdem tazminatı sadece işten çıkarmalarla sınırlı değildir. Zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren erkek çalışanlara, evlendikten bir yıl sonra işten ayrılan kadın çalışanlara ve yaşlılık emekliliğine hak kazananlara da kıdem tazminatı ödenmektedir (<http://siteresources.worldbank.org>).

Ankara Sanayi Odası'nın Nisan 2010'daki meclis toplantısında da, Türkiye'de 20 yıl çalışmış bir işçinin kıdem tazminatının 95 haftalık ücrete karşılık geldiğini ifade edilmektedir (ASO, 2010). Türkiye iş kanunlarına göre; işçilerin hizmet süreleri hesaplanırken, işverenin bir veya birden daha fazla işyerlerinde çalıştıkları hizmet süreleri göz önünde tutulur. Kamu sektöründe ise işçinin hizmet süresi önceki kamu kuruluşlarındaki hizmet sürelerinin toplamıyla oluşur. Bazen işyerleri devir veya nakil sonucu değişebilir, bu gibi durumlarda işçilerin toplam hizmet süresi, önceki ve yeni işyerinde çalıştığı süre ile toplanarak ücretlendirilir (Anadolu, 2001). Grafik 4'te 20 yıllık hizmet karşılığında çalışanların kıdem tazminat yükleri şekillendirilmiştir.

Grafik 4: 20 Yıllık Hizmet Karşılığında Kıdem Tazminatı Yükü

Kaynak: ASO, 2010

Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenen Kıdem tazminatı tavan tutarları ise Tablo 8’de belirtilmektedir. Çalışanların son aldıkları brüt maaşları üzerinden hesaplanan kıdem tazminatı tutarı, 2010 yılı için en fazla 2473 emekli olmak için çalışanların 20 boyunca hizmet ettikleri düşüncesinden yola çıkılarak hesaplanmakta ve diğer ülkelerin kıdem tazminatı karşılıkları 27,04 TL olmaktadır.

Tablo 8: Çalışan Başına Kıdem Tazminatı Tavan Miktarı (TL/ Yıl)

Yıllar	Çalışan Başına Kıdem Tazminatı Miktarı (TL/ Yıl)
2001	768,6
2002	1260,15
2003	1389,95
2004	1574,74
2005	1727,15
2006	1857,44
2007	2030,69
2008	2087,92
2009	2365,16
2010	2427,04 ³

Kaynak: csgb.gov.tr, tuhis.org.tr

Kıdem tazminatıyla ilgili ortaya çıkan bu maliyetlerin, işletmeler için konjonktürel daralmalarda likidite problemleri ortaya çıkarabileceği bildirilmektedir (TİSK, 2009). Bu sebeplerden dolayı, TÜSİAD 6. Rekabet Kongresi’nde İstihdam ve Sosyal Güvenlik

³ Bakanlar Kurulu kararıyla belirlenen katsayılar çerçevesinde kıdem tazminatı tavan tutarlarıdır.

Çalışma Grubu Başkanı Türktan; “Kıdem tazminatı” yapısının kazanılmış hakları koruyacak ve işletmeler üzerindeki yükü azaltacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir (TÜSİAD, 2010).

İşveren açısından durumun bu şekilde gelişmesine rağmen çalışanlar açısından durum her zaman işveren kesiminin söylediği şekilde gelişmemektedir. Ücretin tanımını çok geniş yorumlamak suretiyle, kıdem tazminatının aslında ücretin bir parçası olduğu ve iş sözleşmesinin yerine getirilmesi sırasında işçinin yararına öngörülen her şeyin ücrete dahil olduğu düşünüldüğünde kıdem tazminatı tutarlarının hesaplanması işçinin yararına öngörülmektedir. Ancak, ücretin bu kısmının yerine getirilmesi, belirli koşulların gerçekleşmesine bağlı olarak iş sözleşmesinin sona ermesi tarihine ertelenmiş ve Türk- İş 6. Genel Kurul Raporunda, kıdem tazminatının işçilerin yıllarca birikmiş emeğinin bir karşılığı olduğu ifadesine yer vermiştir (Başterzi, 2002).

Bu çerçevede, kıdem tazminatının, ücretin ertelenmiş bir kısmı olduğu ve belirli koşullar halinde bu tutarın ödenmesinin mümkün olduğu ibaresi çalışanlar adına önemli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Ücret ödemenin bu şekilde koşullandırılması çalışanlar adına uygun ve adil görünmemektedir çünkü kıdem tazminatı ücretin bir parçası olarak kabul edilseydi, sözleşmenin sona erdiği her durumda çalışana ödenmesi gerekmekeydi. Çalışanlar, kendi istekleri doğrultusunda işten ayrılma kararı aldıklarında ya da işverenlerinin, çalışanlarının kusuru nedeniyle iş sözleşmelerini feshetmeleri durumunda kıdem tazminatına hak kazanamamaktadırlar. Çoğu işyerinin, çalışanlarının kendi istekleriyle işten ayrılma kararını almaları konusunda onları yönlendirdiği veya çeşitli zorluklar çıkarıp, onları işlerini gerçekleştirdikleri sürede kusurlu gösterdikleri, işten ayrılmış çalışanlar tarafından dile getirilmekte ve bilinmektedir. Bu koşullarda, tarafların anlaşması ile sona eren iş sözleşmeleri sonucunda, işverenlerin yüksek buldukları kıdem tazminatlarını çalışanlara ödemekten kaçındıkları söylenebilir. Gerçeklerin bu şekilde gelişmesine rağmen, kağıt üzerindeki farklı yorumlanması ve aktarılması sonucunda, çalışanların mağduriyetleri giderilememekte ve aldıkları ücretler iyileştirilememektedir.

3.2. İŞGÜCÜ MALİYETLERİNİN TOPLAM İŞVEREN MALİYETLERİ İÇERİSİNDEKİ PAYI

Hazır Giyim/ Tekstil, Ana Metal ve Elektrik- Elektronik sektöründe firmaların işgücü giderlerinin toplam faaliyet giderleri içindeki payları aşağıda sunulmaktadır.

3.2.1 HAZIR GİYİM VE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

Hazır Giyim ve Tekstil sektöründeki firmaların esas faaliyet giderleri içerisinde işgücü giderlerinin oranı ile ilgili bilgilere ulaşmada, TCMB tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen araştırma sonuçlarından faydalanılmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre; tekstil ve tekstil ürünleri sektöründeki firmaların faaliyet giderleri içerisinde işgücü giderlerinin oranının % 15,8 olduğu görülmektedir. Yine, sektörün maliyet yapısını tespit amacıyla 2001 yılında İTKİB tarafından örnekleme dayanan bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçları revize edilmiş olup, maliyet bileşenleri, hem toplam Hazır Giyim ve Tekstil sektörü olarak, hem de sektörün alt sektörleri olan dokuma ve örme, çorap ve ev tekstilleri için sunulmaktadır (DPT, 2006).

Tablo 9: Hazır Giyim Sektöründe Maliyet Bileşenleri

Dokuma Hazırgiyim Maliyet Bileşenleri Türkiye Ortalaması			
	1. BÖLGE	2. BÖLGE	
MALİYET KALEMLERİ	DOKUMA HAZIRGIYIM (firma sayısı: 11)	DOKUMA HAZIRGIYIM (firma sayısı: 8)	TÜRKİYE ORTALAMASI
Ana Hammadde (%)	46	40	43
Tali Hammadde ve Aksesuar (varsa ve dikkate değerse) (%)	12	13	12
Direkt İşçilik (Üretimle ilgili işçi ücretleri, SSK primleri v.s.toplamı) (%)	28	31	30
Finansman ve Amortisman Giderleri (makina ve bina amortismanı, kredi faizleri, vade farkları v.s. toplamı) (%)	3	3	3
Diğer Maliyet Unsurları (idari giderler, pazarlama giderleri, enerji, su, aydınlatma giderleri, v.b.toplamı) (%)	10	13	12
TOPLAM (%)	100	100	100

Kaynak: İTKİB Anketi

Kaynak: DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Tekstil, Deri ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Bu tablolarda yer alan bölgelerin her biri farklı illeri kapsadığı ifade edilmektedir: 1.Bölge: İstanbul, Tekirdağ, Kocaeli ve Sakarya illeri, 2. Bölge: Bursa, Balıkesir, İzmir, Denizli, Uşak, Antalya, Isparta ve Burdur illerini, 3. Bölge ise; Konya, Adana, Hatay, Kayseri, Niğde, Kahramanmaraş ve Gaziantep illerini kapsamaktadır.

Tablo 10: Örme Hazır Giyim Sektöründe Maliyet Bileşenleri

Örme Hazırgiyim Maliyet Bileşenleri Türkiye Ortalaması			
	1. BÖLGE	2. BÖLGE	
MALİYET KALEMLERİ	ÖRME HAZIRGIYIM (firma sayısı: 17)	ÖRME HAZIRGIYIM (firma sayısı: 9)	TÜRKİYE ORTALAMASI
Ana Hammadde (%)	41	47	44
Tali Hammadde ve Aksesuar (varsa ve dikkate değerse) (%)	8	14	11
Direkt İşçilik (Üretimle ilgili işçi ücretleri, SSK primleri v.s.toplamı) (%)	33	27	30
Finansman ve Amortisman Giderleri (makina ve bina amortismanı, kredi faizleri, vade farkları v.s. toplamı) (%)	7	5	6
Diğer Maliyet Unsurları (idari giderler, pazarlama giderleri, enerji, su, aydınlatma giderleri, v.b.toplamı) (%)	11	7	9
TOPLAM (%)	100	100	100

Kaynak: İTKİB Anketi

Bölgeler arasında maliyetler açısından sayısal farklılıklar olmakla birlikte, Hazır Giyim ve Tekstil sektörünün tümünde ve alt sektörlerinde öncelikle hammadde maliyetlerinin ardından da işgücü maliyetlerinin esas maliyet unsurlarını oluşturdukları gözlemlenmektedir.

Tablo 11: Çorap Maliyet Bileşenleri

Çorap Maliyet Bileşenleri Türkiye Ortalaması				
	1. BÖLGE	2. BÖLGE	3. BÖLGE	
MALİYET KALEMLERİ	ÇORAP (firma sayısı: 22)	ÇORAP (firma sayısı: 2)	ÇORAP (firma sayısı: 5)	ORTALAMA
Ana Hammadde (%)	44	56	63	55
Tali Hammadde ve Aksesuar (varsa ve dikkate değerse) (%)	9	3	5	5
Direkt İşçilik (Üretimle ilgili işçi ücretleri, SSK primleri v.s.toplamı) (%)	25	22	18	22
Finansman ve Amortisman Giderleri (makina ve bina amortismanı, kredi faizleri, vade farkları v.s. toplamı) (%)	10	10	3	8
Diğer Maliyet Unsurları (idari giderler, pazarlama giderleri, enerji, su, aydınlatma giderleri, v.b.toplamı) (%)	12	9	10	10
TOPLAM (%)	100	100	99	100

Kaynak: İTKİB Anketi

Hazır Giyim ve Tekstil sektörünün hem toplamı hem de alt sektörleri açısından, hammadde maliyetinin toplam maliyet içinde en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 12: Hazır Giyim ve Tekstil Sektöründe Ortalama Maliyet Bileşenleri

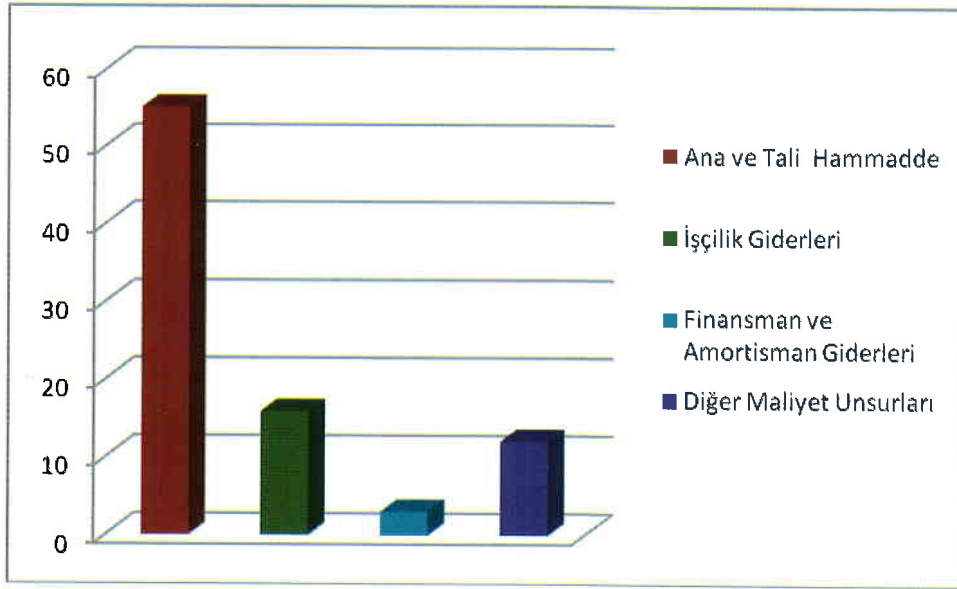
Hazır giyim ve Konfeksiyon Maliyet Bileşenleri Türkiye Ortalaması				
MALİYET KALEMLERİ	DOKUMA HAZIRGIYIM TÜRKİYE ORTALAMASI	ÖRME HAZIRGIYIM TÜRKİYE ORTALAMASI	ÇORAP TÜRKİYE ORTALAMASI	TÜRKİYE ORTALAMASI
Ana Hammadde (%)	43	44	55	47
Tali Hammadde ve Aksesuar (varsa ve dikkate değerse) (%)	12	11	5	10
Direkt İşçilik (Üretimle ilgili işçi ücretleri, SSK primleri v.s.toplamı) (%)	29	30	22	27
Finansman ve Amortisman Giderleri (makina ve bina amortismanı, kredi faizleri, vade farkları v.s. toplamı) (%)	3	6	8	6
Diğer Maliyet Unsurları (idari giderler, pazarlama giderleri, enerji, su, aydınlatma giderleri, v.b.toplamı) (%)	12	9	11	10
TOPLAM (%)	100	100	100	100

Kaynak: İTKİB Anketi

Kaynak: DPT, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Tekstil, Deri ve Giyim Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Maliyetler içerisinde ikinci önemli maliyet unsuru ise işgücü ücretleri olarak ortaya çıkmakta ve toplam maliyetler içerisindeki payının % 29- 30 olduğu anlaşılmaktadır. Bu araştırmada kalifiye işçiliğin diğer maliyet unsurları içerisinde yer aldığı, kalifiye işçiliğin oranının yaklaşık %5 civarında olduğu belirtilmektedir (DPT, 2006).

Grafik 5: Tekstil / Hazır Giyim Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri içerisindeki Payı

DPT, doğrudan işçilik ve yönetim giderleri arasındaki işgücü maliyetlerinin, ürüne göre %35'e kadar ulaşabildiği belirtmektedir (DPT, 2006). Aynı dönemler içerisinde TCMB tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen araştırma sonuçları ise, tekstil ve tekstil ürünleri sektöründeki firmaların faaliyet giderleri içerisinde işgücü giderleri oranının %15,8 olduğunu duyurmaktadır (Karadaş ve diğ., 2006). TCMB tarafından gerçekleştirilen araştırma sonuçlarının DPT'nin araştırma sonuçlarına nazaran daha fazla geneli temsil ettiği düşüncesiyle, sektördeki işçilik giderlerinin ortalama % 15,8 olduğu sonucu kabul edilmiştir. Bu bilgiler ışığı altında hazırlanmış olan grafikte (Grafik 5), Hazır Giyim ve Tekstil sektöründeki maliyetler içerisinde, hammadde maliyetinden sonra işgücü maliyetlerinin ikinci sırada geldiği anlaşılmaktadır. İşgücü giderlerinin %15,8 ile ikinci sırada olduğu ve Türkiye'deki yüksek istihdam vergilerine (%41) rağmen, işgücüne ödenen ücretlerinin genel giderlere olan oranının "diğer maliyet unsurları" ile yakın seviyede olduğu izlenmektedir. İşveren kesiminin işçilik maliyetlerinin yüksek olduğu hususundaki yakınmalarının ve ücretlerin yüksekliğini dile getirmelerinin ne derece haklı olduğu ise tabloda resmedilmektedir.

Aynı zamanda diğer sektörlerde olduğu gibi, Tekstil/ Hazır Giyim sektörlerinin yüksek işgücü maliyetlerinden sürekli yakınmaları ve işveren- sendikalar arasında işgücü ücretleriyle ilgili toplu pazarlıklar söz konusudur. Sunulan tablolardaki işçilik giderlerinin genel faaliyet giderlerine olan oranı ile karşılaştırıldığında, aslında işçilik giderlerinin genel faaliyet giderleri içerisindeki payının belirtildiği kadar yüksek olmadığı görülmektedir. Fakat yine de, katma değeri düşük firmaların ve artan rekabet ortamında deneyimli

olmayan çalışanların piyasa içinde yer edinmemesi sebebiyle, katma değeri yüksek firma ve çalışanların nispi önemlerinin artmasının, genel ücret seviyesi üzerinde daha fazla etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple, sektörde çalışanların elde ettikleri reel ücretlerin Ana Metal sektörü çalışanlarından daha yüksek olduğu, bununla birlikte işgücü maliyetlerinin de işveren maliyetlerinin içinde daha yüksek bir seviyede olduğu söylenebilir.

3.2.2. ANA METAL SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

Ana Metal sektöründe sınai ve ticari maliyet unsurlarının 2005 yılına göre payları Tablo 13'te sunulmaktadır.

Tablo 13: Ana Metal Sektöründe Maliyet Bileşenleri

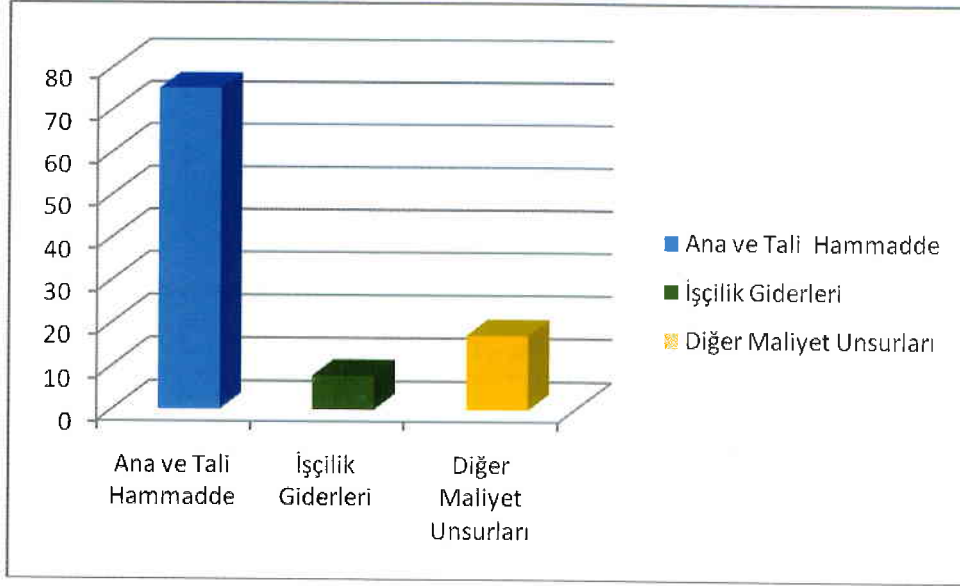
Ana Mal Birimi: Uzun Ürünler		
	2005 Pay (%)	
	EAO	Entegre
Sanayi Maliyet	98,4	93,1
-Hammadde-Malzemesler	81,5	69,0
-Enerji	8,1	4,5
-Endirekt İşçilik	1,2	4,6
-Amortisman	1,6	5,7
-Diğer	4,6	1,7
Ticari Maliyet	1,6	6,9
-Genel İdare Giderleri	0,2	3,6
-Satış ve Pazarlama Giderleri	0,6	0,7
-Finansman Giderleri	0,8	1,8
-Diğer Giderler	-	0,8
TOPLAM MALİYET	100,0	100,0
Kaynak: OÇÜD		

Kaynak: Ana Metal Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 9. Kalkınma Planı 2007-2013

Sınai maliyet kalemleri arasında, en yüksek paya sahip olan hammadde ve malzemeler, EAO'lu (Elektrik Ark Ocaklı) kuruluşlar için % 81,5, entegre tesisler için, % 69 oranındadır. İşgücü giderlerinin ise % 2,6 ile % 12,3 arasında olduğu izlenmektedir. Ülkenin kendi hammadde kaynaklarına sahip olması ve düşük işçilik maliyetleri nedeniyle, dış ticarete Türkiye'nin önemli bir avantaja sahip olduğu söylenebilir. Yine 2006 yılında T.C. Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, Ana Metal sektörü ve İşlenmiş Metal Ürünleri Üretiminde toplam işgücü giderlerinin, esas faaliyet giderleri içindeki ortalama payının % 7,8 olduğu bulunmuştur (Karadaş ve diğ., 2006). Bu

bilgiler ışığı altında işgücü maliyetlerinin genel giderler içerisindeki payı Grafik 6'da şekillendirilmiştir.

Grafik 6: Ana Metal Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri İçerisindeki Payı

Ayrıca, metal sektöründe işveren maliyetleri içerisinde işgücü (işçilik) maliyetleri ile ilgili elde edilebilecek diğer verileri araştırmak için ilgili sektördeki firmaların finansal raporları incelenmiş olup, metal sektörünün genelini yansıtabilecek herhangi bir bilgiye rastlanmamış ya da işveren maliyetleri içerisinde işçilik maliyetlerini gösteren tablolara ulaşılmamıştır. Bununla beraber, bilançolar üzerinden gerçekleştirilen hesaplamada, şirketlerin brüt karı ve işgücü ücret ödemeleri dikkate alınarak, işçilerin gerçekleştirdikleri üretimden aldıkları paylara ulaşılabilir. Bu sayede üretimde yaratılan değer sermaye ve işçiler arasında hangi oranlarda paylaşıldığı hakkında genel bir kanaat elde edilebilmektedir.

Bu bilgilerin ışığı altında; metal işkolunda araştırma kapsamına giren ve İMKB' de yer alan 19 firmanın bir yıllık karları ile işçilerin 4,6 yıllık ücretlerinin ödenebildiği, işçilerin çalışma sürelerinin bir saatinde kendilerine ücret karşılığı, 4,6 saatte ise sermayeye bedava çalıştırıldıkları söylenebilmektedir. Kar ve ücret karşılaştırması yapılabilecek başka bir veri kaynağı ISO 500 araştırmasıdır. ISO veri kaynağında kâra ilişkin veriler bilançolardaki net kâr kalemlerinden oluştuğu için net işgücü ücretleriyle kıyaslama gerçekleştirilmiş ve ISO 500 içinde yer alan ve metal işkolunda faaliyet gösteren firmalarda, işçilerin çalışma sürelerinin bir saatinde kendilerine ücret karşılığı, yaklaşık 3 saatte ise sermayeye bedava çalıştıkları vurgulanmaktadır (Birleşik Metal- İş, 2008).

Makine ve Teçhizat sektörü, nitelikli iş gücüne en çok ihtiyaç duyulan sektörler arasında yer almaktadır. Bu yüzden bu işkolunda çalışanların ücretlerinin, genel imalat sektörü ortalama ücretlerine göre daha yüksek olduğu belirtilmektedir (DPT, 2006). T.C. Merkez Bankası'nın gerçekleştirdiği araştırma çerçevesinde, makine ve teçhizat

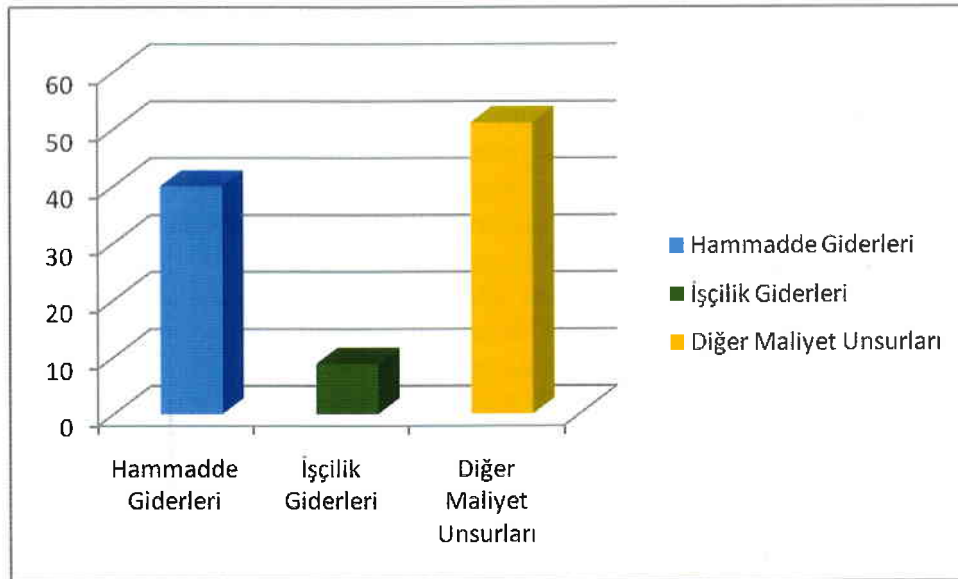
sektöründeki işgücü giderlerinin toplam faaliyet giderlerine olan oranının % 11,3 olduğu belirtilmiştir (Karadaş ve diğ., 2006).

Yine, TCMB tarafından 2006 yılında gerçekleştirilen araştırmada Otomotiv sektöründeki işgücü giderlerinin toplam faaliyet giderlerine oranının ortalama % 7,8 olduğu bildirilmiştir (Karadaş ve diğ., 2006). Bu bölümdeki giderlerin; ilk madde ve malzeme giderleri, satılan ticari malların maliyeti ve diğer faaliyet giderleri gibi kalemleri kapsadığı ve hammadde maliyetlerinin en önemli maliyet unsuru olduğu görülmektedir. Bu sektörde yer alan firmaların; Ar-Ge faaliyetleri içerisinde yer alan personel maliyetlerine en yüksek yatırımı yaptığı ve işgücü ücretlerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Satış- Pazarlama ve Ar-Ge bölümünün işgücü maliyetlerinin genel yönetim giderlerine olan oranı % 15 olarak tespit edilmiştir. Elde ettikleri ücretleriyle doğru orantılı olarak beyaz yakalı işgücü maliyetinin, mavi yakalı çalışanlara kıyasla, genel giderler arasında daha yüksek seviyede olduğu anlaşılmaktadır.

3.2.3. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ MALİYETLERİ

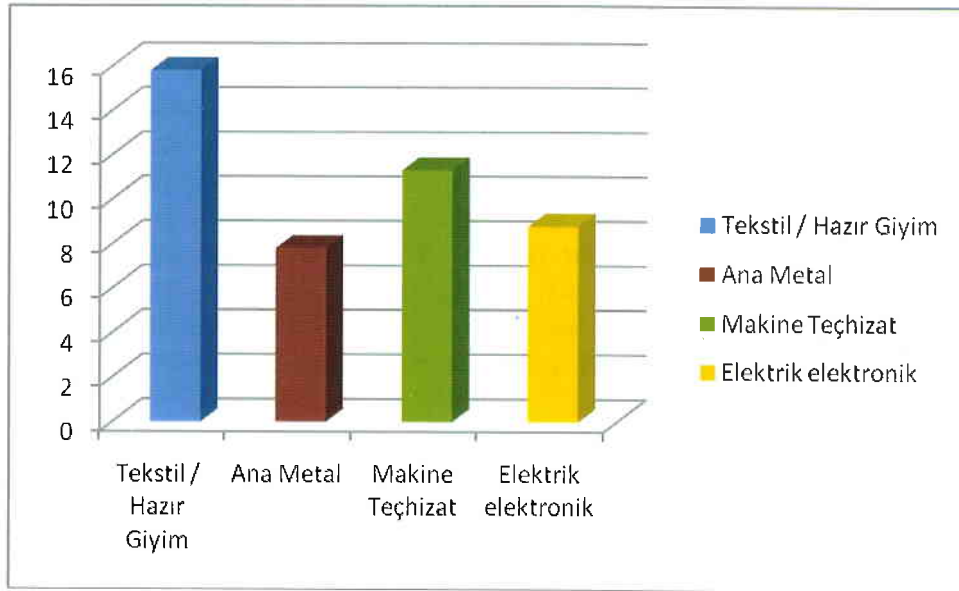
Elektrik-Elektronik sektörünün işveren maliyetleri açısından, mevcut durumu incelendiğinde hammadde kullanım maliyetlerinin % 37,17 ile en yüksek paya sahip olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de nitelikli işgücünün diğer Avrupa ülkelerine göre ucuz olması nitelikli insan gücünün çok yoğun olduğu Elektronik sektörüne maliyet rekabetinde avantaj sağlamaktadır (Bayar, 2002). Ancak maliyetler içerisinde işçilik maliyetlerinin oransal olarak az yer tuttuğu ifade edilmektedir (Bayar, 2002). İşçi ve personel giderlerinin genel giderlerine oranının % 8,8 olduğu belirlenmiştir (Karadaş ve diğ., 2006). Bu bilgiler ışığında işgücü giderlerinin genel giderler içindeki payı Grafik 7’de şekillendirilmiştir.

Grafik 7: Elektronik Sektöründe İşgücü Maliyetlerinin Genel Faaliyet Giderleri içerisindeki Payı

İşgücü maliyetlerinin işveren maliyetleri içerisindeki payının düşük olduğu görülmesine rağmen, Türkiye imalat sanayinde firmaların yeni işçi kiralama yerine çalışma saatlerini uzatarak maliyetlerini minimize ettikleri görülmektedir: 2004 yılında imalat sanayi haftalık ortalama çalışma süresi Türkiye’de 52 saatin üstündedir. İşgücünün çalışma sürelerinin AB ortalamasına göre 38 saat olduğu, buna rağmen 2005 yılında, AB-27 ülke ortalamalarına göre, en yüksek haftalık çalışma saatinin 55 saat ile Türkiye’de gerçekleştiğini belirtilmektedir. Türkiye’de emekçilerin % 50’sinin 40- 70 saat limitinde çalıştığı, % 5’inin 90 saatten çok çalıştığı, diğer % 5’inin ise 15 saatten az çalıştığı (eksik istihdam oranı) belirlenmiştir (Özkaplan, 2007). Bu çerçevede Elektrik- Elektronik sektöründe işgücü maliyetlerinin hammadde kullanım maliyetlerinden sonraki ikinci önemli maliyet unsuru olmakla birlikte, nitelikli işgücü ücretleri dışında, işgücü ücretlerinin düşük oranda kaldığı söylenebilir.

Grafik 8: Toplam Faaliyet Giderleri İçinde İşgücü Maliyetlerinin Payı- Sektörlere Göre Karşılaştırma

İncelenen Tekstil/ Hazır Giyim, Ana Metal, Makine ve Teçhizat, Elektrik-Elektronik sektörlerinde, işgücü maliyetlerinin toplam faaliyet giderleri içindeki payları karşılaştırıldığında, en yüksek maliyet oranının Tekstil/ Hazır Giyim sektöründe hizmet veren firmalarda gerçekleştiği görülmektedir. Yalnız, Tekstil /Hazır Giyim sektörüyle ilgili iki farklı araştırma ve iki farklı sonuç ile karşılaşılmıştır: DPT’nin gerçekleştirdiği çalışmadaki maliyetlerin Türkiye imalat sektörü ortalamalarından oldukça yüksek çıkması ve araştırmanın daha kısıtlı sayıdaki firmalarla yapılmış olması sebebiyle ortaya çıkan sonucun geçerliliğinden emin olunamamıştır. Diğer elli ilde ve 999 firmadan geçerli yanıtlar elde etmiş olması sebebiyle, TCMB tarafından gerçekleştirilmiş olan araştırmanın bilgilerinin kullanılması uygun görülmüştür. Toplam faaliyet giderleri içinde en yüksek işgücü giderleri payının Tekstil/ Hazır Giyim sektörü, en az olduğu sektörün ise; Ana Metal sektörü olduğu dikkat çekmektedir (Grafik 8).

4. TEKSTİL/ HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001- 2010 DÖNEMİ

Bu bölümde; 2001- 2010 dönemi sürecinde Tekstil/ Hazır Giyim sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllar içerisindeki değişimi incelenmektedir.

4.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE ORTALAMA İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ

Tekstil sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi de Tablo 14'te sunulmaktadır. Asgari ücret endeksindeki artışlara paralel olarak Tekstil sektöründeki işgücü ücretlerinde de artışların gerçekleştiği görülmektedir. Aynı zamanda kamu kesiminde çalışanların özel sektörde çalışanlardan daha yüksek seviyelerde ücret aldığı, SGK'nın yıllar bazında alt sektörlerle ilgili verilerinden anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Ücretlerdeki nominal durum bu şekilde gerçekleşmiş olsa da, yıllar itibarıyla enflasyon oranları karşısındaki durum reel ücretlere farklı yansımaktadır.

Tablo 14: 2001-2010 Yıllarında Tekstil Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları⁴ ve Enflasyon

	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				Enflasyon Değerindeki Artış (%)
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış (%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış (%)	
2001	21,2		10,8		68,5
2002	33,4	57,55%	16,1	49,07%	29,7
2003	43,4	29,94%	21,4	32,92%	18,4
2004	70,32	34,12%	20,04	-6,36%	9,3
2005	34,63	-2,68%	22,16	10,58%	7,7
2006	35,05	-3,39%	23,41	5,64%	9,7
2007	40,11	8,37%	25,52	9,01%	8,4
2008	31,39	-16,35%	28,48	11,60%	10,1
2009	36,58	16,53%	28,87	1,37%	6,5
2010	36,04	-1,48%	33,06	14,51%	6,4

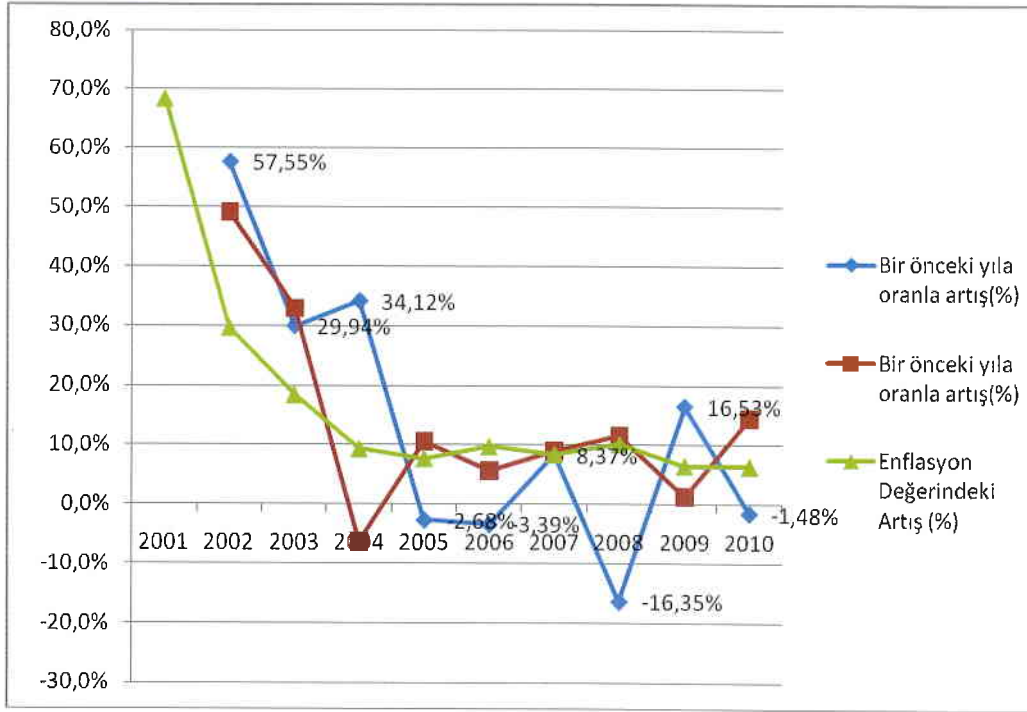
Kaynak: SGK, SSK Çalışma Raporu

İşgücünün ellerine geçen nominal ücretlerin artış göstermesine rağmen enflasyon oranları karşısında reel ücretlerin seyri dikkate alındığında (Grafik 8); kamu ve özel kesiminde çalışanların 2005 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirildikleri görülse de, aslında 2001 yılından itibaren reel ücretleri azalmaktadır.

⁴ Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Özellikle, reel ücretlerin 2005 yılından sonra enflasyon oranının altında kaldığı anlaşılmaktadır. 2010 yılı verilerine bakıldığında ise ne kamu ne de özel sektörde çalışanların ücretlerinin 2001 yılı seviyelerine dönemedikleri ve ücretlerde iyileştirmelerin gerçekleştirilemediği görülmektedir.

Grafik 8: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Tekstil Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

4.2. HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE ORTALAMA İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ

2001- 2010 döneminde Hazır Giyim sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi Tablo 15'te sunulmaktadır. Aynı zamanda kamu kesiminde çalışanların özel sektörde çalışanlardan daha yüksek seviyelerde ücret aldığı, SGK'nın yıllar bazında alt sektörlerle ilgili verilerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 15: 2001- 2010 Yıllarında Hazır Giyim Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları⁵ ve Enflasyon

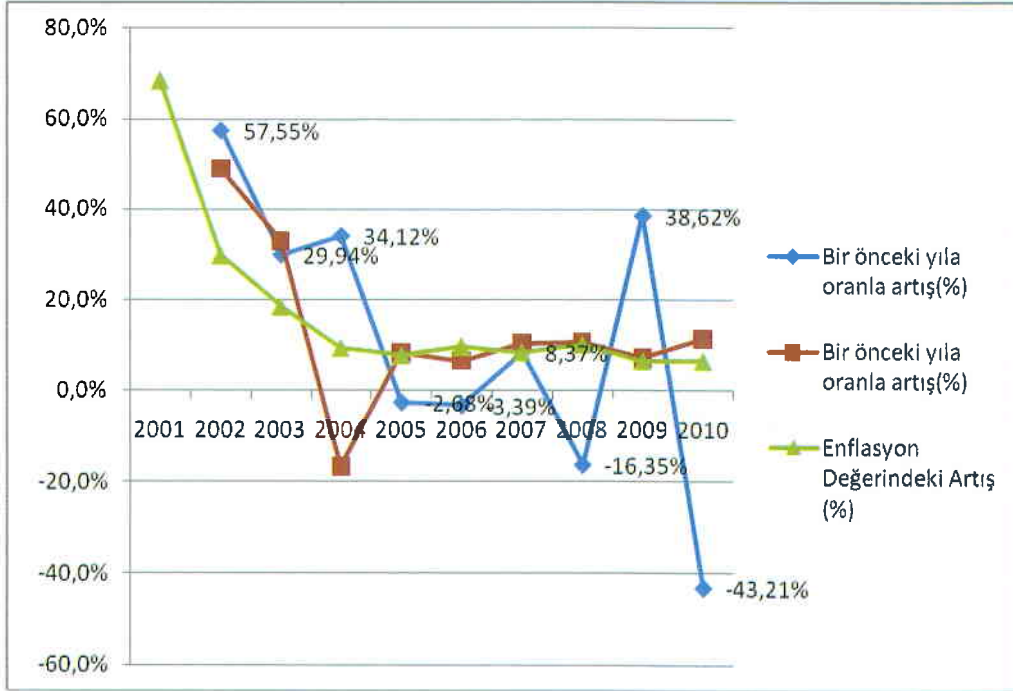
	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				Enflasyon Değerindeki Artış (%)
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış (%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış (%)	
2001	21,2		10,8		68,5
2002	33,4	57,55%	16,1	49,07%	29,7
2003	43,4	29,94%	21,4	32,92%	18,4
2004	58,21	34,12%	17,82	-16,73%	9,3
2005	56,65	-2,68%	19,29	8,25%	7,7
2006	54,73	-3,39%	20,55	6,53%	9,7
2007	59,31	8,37%	22,69	10,41%	8,4
2008	49,61	-16,35%	25,09	10,58%	10,1
2009	68,77	38,62%	26,9	7,21%	6,5
2010	55,17	-43,21%	29,97	11,41%	6,4

Kaynak: SGK, SSK

Hazır Giyim sektöründeki işgücünün ellerine geçen nominal ücretlerdeki artışa rağmen enflasyon oranları karşısında reel ücretlerin 2001- 2010 dönemindeki seyri dikkate alındığında (Grafik 9); kamu kesiminde çalışanların 2005 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirildikleri ve 2005 yılından sonra enflasyon oranının altında kaldığı anlaşılmaktadır. 2005 yılından itibaren hem kamu kesiminin hem de özel sektörde çalışanların reel ücretlerinin enflasyon değerlerinin altında seyrettiği anlaşılmaktadır. 2001- 2010 dönemi içerisinde reel ücretlerin sürekli olarak düşme eğiliminde olduğu ortaya çıkmaktadır.

⁵ Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Grafik 9: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Hazır Giyim Sektöründe Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

5. TEKSTİL/HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001- 2010 DÖNEMİ

Tekstil ve Hazır Giyim sektörlerinde yıllar itibarıyla karlılık ve verimlilik değişimiyle ilgili verilere; İSO'nun, 1999- 2008 döneminde İSO 500'de faaliyet gösteren 231 büyük firmanın faaliyet sonuçları- performansları ile ilgili gerçekleştirmiş olduğu çalışma ve OSD'nin verilerinden faydalanılmıştır. Tekstil ve Hazır Giyim sektörlerinde faaliyet gösteren irili ufaklı oldukça fazla firmanın yer alması ya da var olan büyük firmaların çoğunun faaliyet raporlarının internette yer almaması sebebiyle bu kaynaklardan yararlanılmıştır. İnceleme kapsamına giren firmaların ortak özellikleri; 1) 1999-2008 döneminde İSO anketlerine düzenli olarak cevap vermeleri, 2) Özel kesim kuruluşları olmaları, 3) yıllık bilançolarının internet sitesinde yayınlanmış olmasıdır. Araştırma kapsamındaki oranlar hesaplanırken, yıl ortalamaları değil, tüm yıllar için yılsonu rakamları ile çalışılmıştır, bu yüzden araştırma sonuçları tutarlıdır. Yine de analiz ve değerlendirmeler inceleme kapsamındaki firmalarla sınırlı olmaktadır.

5.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001- 2010 DÖNEMİ

OSD'nin yıllık düzenlemiş olduğu İSO 500 içerisindeki firmalarla ilgili verilerinden, Tekstil sektöründeki firmalarla ilgili veriler 2001- 2009 dönemi şeklinde düzenlenmiştir. Bu veriler yardımıyla Tekstil sektöründeki firmaların karlılık ve verimlilikleriyle ilgili değişimler gözlemlenebilmektedir.

5.1.1. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE KARLILIK

Yaşanan 2001 ve 2008 krizlerinin bu sektördeki pek çok firmanın kapanmasına neden olduğu 2001- 2009 yılları arasındaki verilerden anlaşılabilmektedir. 2001 yılında 107 firmanın verilerinin 2009 yılında 48 firmaya kadar indiği dikkat çekmektedir. Araştırma kapsamındaki firmalarla ilgili sayısal veriler Tablo 16'da sunulmaktadır.

Firmaların satış hasılatlarının 2001 yılından 2009 yılına kadar % 15 oranında artış gösterdiği, fakat en yüksek satış hasılatını 2008 yılında yakaladıkları anlaşılmaktadır. Firmaların öz sermayeleri ise yaklaşık olarak 2,4 kat artmıştır. Net aktifleri ilgili dönemde 2 kat artarken, vergi öncesi karları da yaklaşık olarak 2 kat artmıştır. Tekstil sektöründe kriz dönemlerini aşip ayakta kalabilenlerinin, Uzakdoğu mallarının yarattığı rekabete rağmen karlılıklarını arttırdıkları ve öz sermaye bakımından kuvvetlendikleri söylenebilir.

Tablo 16: Tekstil Sektöründeki Firmaların Varlıkları

Tekstil Yıllar	Satış Hasılatı (Net)	Öz Sermaye	Net Aktifler	V.Ö. Dönem Karı
2001	8.530.862.903	3.203.312.751	9.024.731.203	186.463.230
2002	11.331.429.274	4.409.655.093	10.886.909.513	374.851.893
2003	11.501.138.195	5.110.077.619	11.682.955.184	381.234.033
2004	12.743.371.640	7.201.699.465	14.406.070.605	221.867.328
2005	11.504.322.960	7.376.482.547	14.506.657.852	-67.727.927
2006	12.097.418.375	7.575.626.615	12.735.857.20	91.464.790
2007	11.645.426.57	8.049.178.521	14.910.321.283	536.742.446
2008	28.055.574.359	9.628.251.822	20.751.800.491	748.461.848
2009	9.895.632.206	7.608.833.947	18.339.455.207	377.136.736

Kaynak: OSD

Araştırma kapsamındaki firmaların 2001- 2009 yılları arasında gerçekleştirdikleri öz sermaye ve satış karlılıkları Tablo 17'de sunulmaktadır. Firmaların yarattıkları net katma değer verilerine ulaşamadığından ekonomik karlılıkla ilgili hesaplama yapılamamıştır. Yıllar itibarıyla firmaların öz sermaye karlılıklarını 2001 seviyesindeki seviyelere çıkaramadıkları ve satış karlılıklarını da arttırdıkları- azalan firma sayısı da dikkate alındığında- ifade edilebilir.

Tablo 17: Tekstil Sektöründe Karlılık Oranları

Yıllar	Öz Sermaye Karlılığı	Satış karlılığı
2001	5,82%	2,19%
2002	8,50%	3,31%
2003	7,46%	3,31%
2004	3,08%	1,74%
2005	-0,92%	-0,59%
2006	1,21%	0,76%
2007	6,67%	4,61%
2008	7,77%	2,67%
2009	4,96%	3,81%

Kaynak: OSD

5.1.2. TEKSTİL SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK

OSD'nin yıllar itibarıyla gerçekleştirdiği ve bazı sektörlerin sayısal verilerinin sunulduğu çalışmalarından elde edilen bilgilerle, Tekstil sektöründe faaliyette bulunan firmaların; üretimden satış, satış hasılatı, bilanço karı, brüt katma değer ve istihdam rakamları elde edilmiştir. Bu veriler doğrultusunda çalışan kişi başına üretimden satış ve satış hasılatı, çalışan kişi başına bilanço karı ve brüt katma değer hesaplanmıştır. Tekstil sektörüne yönelik işgücü verimliliğiyle ilgili bilgiler Tablo 18'te düzenlenmiştir.

Tablo 18: Tekstil Sektöründe İşgücü Verimliliği İle İlgili Değerler

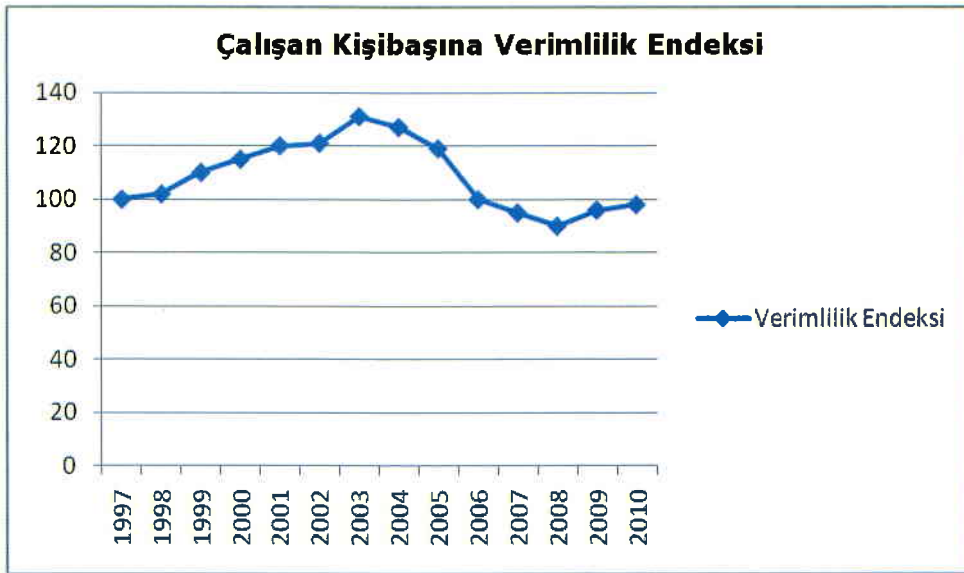
Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış Ve Satış Hasılatı			Çalışan Kişi Başına Bilanço Karı ve Brüt Katma Değer Ve Katma Değer		İstihdam
Yıllar	Üretimden Satış	Satış Hasılatı	Bilanço Karı (V.Ö.)	Brüt Katma Değer	
2001	66.668	75.481	1.650	16.400	113.020
2002	84.770	94.488	3.126	20.558	119.925
2003	91.950	102.776	3.407	21.830	111.905
2004	106.732	118.737	2.067	25.604	107.324
2005	99.265	111.283	-655	23.257	103.379
2006	117.900	131.668	996	23.894	91.878
2007	119.529	132.998	6.130	28.140	87.561
2008	302.308	329.825	8.799	50.646	85.062
2009	133.071	148.394	5.655	30.671	66.685

Kaynak: OSD

Tekstil sektöründe çalışan kişi başına üretimden satışın 66.668 TL'den 133.071 TL'ye yükselerek, yaklaşık 2 kat arttığı, satış hasılatının da aynı oranda yükseliş gösterdiği belirlenmektedir. Çalışan Kişi Başına Bilanço Karı ve Brüt Katma değerle ilgili veriler incelendiğinde; firmaların yıllık bilanço karlarının 3,42 kat arttığı, yaratılan brüt katma değerlerin de 1,87 kat yükseldiği görülmektedir. 2001 yılına göre azalan çalışan sayısı dikkate alındığında, değerlerdeki bu yükselişler, işgücünün verimliliğinin önemli ölçüde artış gösterdiğinin işareti şeklinde yorumlanabilir.

TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde Tekstil işletmelerinde, üretimde çalışanların verimliliği incelendiğinde; 2002 yılında 2001 yılıyla aynı seviyede korunurken, 2003 yılında % 0,6 oranında artmıştır (Grafik 10). 1997 yılına göre 2003 yılında tekstilde %30 oranında verimlilik artışının sağlandığı görülmektedir (Kanat, 2007). İşgücü verimliliğinin 2008 yılında en düşük seviyede olmasının bir önemli sebebinin bu dönemde Tekstil firmalarının kapanması nedeniyle imalatın da düşmesinden kaynaklandığı çıkarılan sonuçlardır.

Grafik 10: Tekstil Sektörü Kısmi Verimlilik Endeksi (1997=100)

Kaynak: TÜİK, MPM

5.2. HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001-2010 DÖNEMİ

Araştırma süresince Hazır Giyim sektörüyle ilgili bilgilere, İSO'nun gerçekleştirmiş olduğu çalışma ile ulaşılabilmiş fakat bu çalışmada da Tekstil sektörüyle Hazır Giyim sektörü birlikte ele alınmıştır. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği'nin sitesindeki bilgiler doğrultusunda, Hazır Giyim sektörüyle ilgili 2007-2010 dönemi bilgilerine erişilebilmiştir.

5.2.1. HAZIR GIYİM SEKTÖRÜNDE KARLILIK

Tekstil/ Hazır Giyim sektörlerinde yer alan ve araştırma ölçütlerine uyan 28 işletmenin varlıklarındaki (net aktiflerinde) gelişmeler yıllar itibarıyla cari fiyatlarla Tablo 19'da gösterilmektedir (İSO, 2010). Araştırma kapsamındaki işletmelerin toplam varlıkları (net aktifleri), 2001- 2008 yılları arasında yaklaşık 3,5 kat yükselmiş, 2005- 2008 döneminde yükselme yavaşlamıştır. Dönen varlıkların toplam varlıklar içindeki payı % 59,2'den % 51,4'e gerilerken, duran varlıkların payının % 40,8'den % 48,6'ya yükseldiği belirlenmiştir. Bu çerçevede, işletmelerin bu dönem içerisinde 2001 yılına kıyasla daha fazla yatırım yaptıkları söylenebilir.

Tablo 19: Varlık Yapısı

Yıllar	Net Aktifler		Dönen varlıklar		Duran Varlıklar	
	Tutar(TL)	Artış(%)	Tutar(TL)	Artış(%)	Tutar(TL)	Artış(%)
1999	1.074.109.652	0,0	631.518.684	0,0	442.590.968	0,0
2000	1.636.586.958	52,4	956.520.623	51,5	680.066.335	53,7
2001	2.898.885.640	77,1	1.717.283.721	79,5	1.181.601.919	73,7
2002	4.124.543.344	42,3	2.303.866.909	34,2	1.820.676.435	54,1
2003	4.998.622.671	21,2	2.691.773.964	16,8	2.306.848.707	26,7
2004	6.975.879.121	39,6	3.530.904.821	31,2	3.444.974.300	49,3
2005	7.585.961.970	8,7	3.845.079.982	8,9	3.740.881.988	8,6
2006	8.622.376.382	13,7	4.366.369.839	13,6	4.256.006.543	13,8
2007	8.988.124.214	4,2	4.666.116.810	6,9	4.322.007.404	1,6
2008	9.302.720.143	3,5	4.666.116.810	2,6	4.513.617.248	4,4

Kaynak: İSO, 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999-2008)

28 işletmenin 1999- 2008 dönemi içerisinde öz sermayesinde cari fiyatlarla gelişmeler Tablo 20'de gösterilmiştir. 2001- 2010 döneminde, araştırma kapsamındaki işletmelerin öz sermayelerinin yaklaşık 3,82 kat artmış olduğu tespit edilmiştir. Özellikle 2004 yılına kadar gerçekleşen yükseliş hızının, yeniden değerlendirme ve enflasyon oranının düzeltilmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Fakat 2008 yılında işletmelerin toplu olarak zarar etmeleri öz sermaye artışını durdurmuştur. Buna rağmen, öz kaynakların toplam varlıklardan daha hızlı artması, öz sermayenin varlık finansmanındaki katkısını % 34,6'dan % 53,8'e yükseltmiştir.

Tablo 20: 2001- 2008 Döneminde Öz Sermayedeki Değişim

Yıllar	Özkaynaklar(TL)	Yıllık Değişim	
		Değişim (TL)	Değişim Oranı (%)
1999	371.660.855	0	0
2000	583.120.942	211.460.087	56,9
2001	1.038.590.607	455.469.665	78,1
2002	1.702.435.853	663.845.246	63,9
2003	2.230.823.716	528.387.863	31,0
2004	3.682.072.773	1.451.249.057	65,1
2005	4.032.051.136	349.978.363	9,5
2006	4.765.528.028	733.476.892	18,2
2007	5.202.620.680	437.476.892	9,2
2008	5.006.752.573	-195.868.107	-3,8

Kaynak: İSO, 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999- 2008)

2001- 2008 yılları döneminde Tekstil/ Hazır Giyim sektöründe inceleme kapsamına giren işletmelerin öz sermaye karlılığı, satış karlılığı ve ekonomik karlılıklarıyla ilgili göstermiş oldukları gelişmeler yıllar itibarıyla incelenmiş olup, Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Karlılık Oranları

Yıllar	Özsermaye Karlılığı (Kar/Özsermaye)	Satış Karlılığı (Kar/Satışlar)	Ekonomik Karlılık (Net Katma Değer/Aktif Toplam)
1999	9,5	3,6	17,1
2000	12,2	4,4	16,0
2001	22,5	7,4	19,0
2002	19,6	7,6	19,1
2003	11,1	4,9	14,0
2004	6,9	4,2	13,5
2005	3,6	2,5	10,2
2006	3,7	2,6	10,3
2007	6,5	4,9	11,5
2008	-3,3	-2,4	9,2

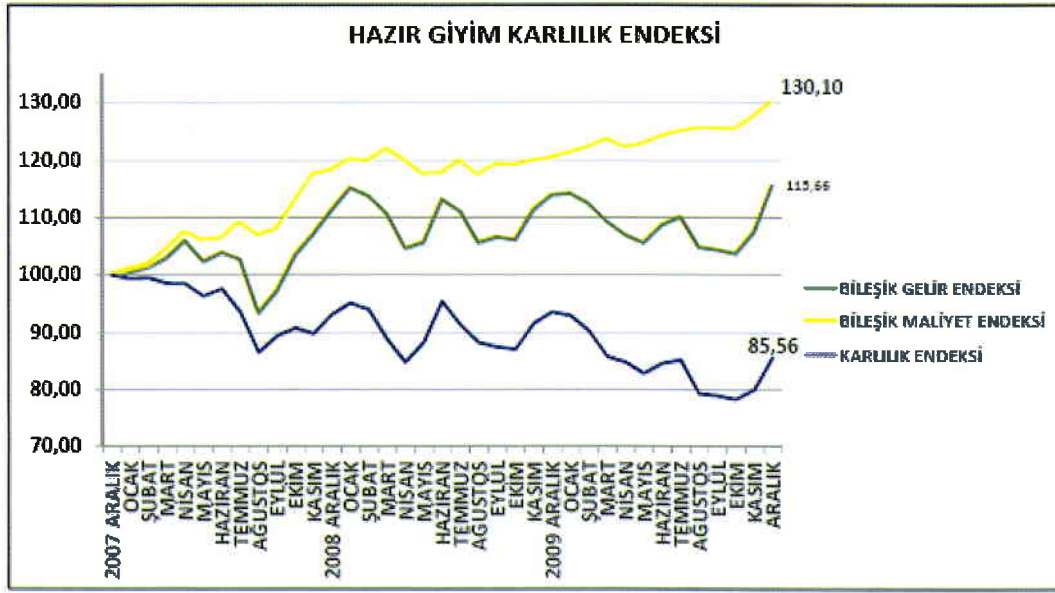
Kaynak: İSO, 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999- 2008)

İşletmelerin karlılık oranlarının dalgalanma gösterdiği, 2008'de işletmelerin toplu olarak zarar etmeleri sebebiyle, 2001 yılı ile karşılaştırıldığında karlılık oranlarında düşüş yaşandığı tespit edilmiştir. Öz sermaye karlılığı 2001 yılında % 22,5 seviyelerinden -% 3,3'e düşmüş, satış karlılığı ise % 7,4'ten -% 2,4'e inmiştir. Ekonomik karlılık ise % 19 seviyelerinden % 9,2'ye gerilemiştir. Sanayi dalının giderek fason imalata yönelmesi ve ana girdileri işletme içinde üretmek yerine işletme dışından tedarik etmesi, ekonomik karlılıktaki gerilemenin en önemli sebebi olarak belirlenmiştir.

Bir önceki Tekstil sektörüyle ilgili öz sermaye ve satış karlılığı verileri dikkate alındığında, Tekstil sektörünün aksine Hazır Giyim sektörünün 2005 yılını zararla kapatmadığı anlaşılmaktadır. Fakat daha sonraki yıllarda karlılık düşüş eğilimine girmiştir. 2008 yılı da Hazır Giyim sektörü için olumsuz geçen bir yıl olmuştur.

Nitekim HSGD'nin hazırlamış olduğu 2007- 2010 Hazır Giyim karlılık endeksinde de (Grafik 11), sektörel karlılığın 2007 yılından itibaren düşüşe geçtiği, bileşik maliyetlerinin yüksekliğine karşın, birleşik gelirlerinin maliyetlerden daha aşağı seviyede kaldığı gözlemlenmektedir. 2010 yılı döneminde ise sektörel karlılık yükselişe geçmiş olsa da henüz 2007 yılı seviyelerine ulaşamamaktadır.

Grafik 11: Hazır Giyim Karlılık Endeksi

Kaynak: HSGD, 2010

Global dalgalanma ve siyasi belirsizliğin Türkiye’de tüketici güveni ile perakende harcamalarını olumsuz etkilediği, bunun sonucunda da hazır giyim harcamalarının daraldığı belirtilmektedir. 2006- 2008 kış dönemi sürecinde hazır giyim harcamalarıyla ilgili veriler Tablo 22’de sunulmaktadır (HSGD, 2010).

Tablo 22: Türkiye’de Hazır Giyim Harcamaları Karşılaştırması 2006- 2008 Dönemi

2007-2008 KIŞ SEZONU HAZIR GİYİM HARCAMALARI

ÜRÜN GRUPLARI	2006-2007 KIŞ MİLYON YTL	2007-2008 KIŞ MİLYON YTL	% DEĞİŞİM
0-13 YAŞ KIZ ÇOCUK	684	608	-11.1
0-13 YAŞ ERKEK ÇOCUK	621	608	-2.0
14-27 KADIN	2.079	1.833	-11.8
14-27 ERKEK	1.494	1.232	-17.5
28 ÜSTÜ KADIN	2.367	2.051	-13.4
28 ÜSTÜ ERKEK	1.755	1.466	-16.5
TOPLAM	9.000	7.800	-13.3

Kaynak: HGSD

5.2.1. HAZIR GİYİM SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK

Tekstil / Hazır Giyim sektörlerindeki verimliliğin ölçülmesinde, çalışan kişi başına üretimden satış, satış hasılatı, net bilanço karı ve yaratılan net katma değer tutarlarından faydalanılmıştır. İlgili dönemle ilgili verimlilikle ilgili gelişmeler 'Tablo 23' de sunulmuştur.

Tablo 23: Verimlilikle İlgili Göstergeler

Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış ve Satış Hasılatı					Çalışan Kişi Başına Net Bilanço Karı ve Katma Değer			
Yılla	Üretimden Satış		Satış Hasılatı		Net Bilanço Karı		Net Katma Değer	
	Cari Fiyatlar	Sabit Fiyatlar	Cari Fiyatlar	Sabit Fiyatlar	Cari Fiyatlar	Sabit Fiyatlar	Cari Fiyatlar	Sabit Fiyatlar
2001	85.114	34.547	93.886	38.108	6953	2822	16349	6636
2002	111.142	29.832	122.411	32.857	9305	2498	21960	5894
2003	112.982	24.014	123.810	26.315	6017	1279	17111	3637
2004	133.872	26.069	148.359	28.890	6282	1223	23312	4540
2005	123.431	23.895	135.904	26.309	3377	654	18010	3486
2006	139.176	25.582	155.531	28.588	4022	739	20452	3759
2007	141.922	24.646	158.850	27.586	7766	1349	23550	4090
2008	143.332	23.974	164.590	27.529	-3983	-666	20605	3446

Kaynak: İSO,2010

Satışlarının önemli bir bölümünü yurtdışına yapan işletmelerin, üretimden satış, satış hasılatı gibi dönemsel artış büyüklüklerinin kur değişimlerinden büyük ölçüde etkilendiği belirtilmektedir. Nitekim ilgili sanayi dalında, inceleme döneminde çalışan kişi başına gerek satış hasılatının, gerek üretimden satışların en yüksek değerlere ulaştığı yılın, kriz yılı 2001 olduğu vurgulanmıştır. Belirtilen yılda hızlı kur yükselişi, bu sanayi dalına ilişkin göstergeleri büyük ölçüde etkilediği eklenmiştir. 2001 yılında kişi başına 2822 TL olan net kar, 2008 yılındaki kriz ortamında 666 TL zarara dönüşmüştür. Çalışan kişi başına yaratılan katma değer, reel olarak % 36,5 oranında azalışla 6636 TL'den 3.446 TL'ye (-% 48) gerilemiştir (İSO, 2010).

TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde Hazır Giyim işletmelerinde, üretimde çalışanların verimliliğinin (Grafik 12); 2001 yılında bir önceki yıla göre % 3, 2002 yılında % 9,5 arttığı, 2003 yılında % 3,7 oranında azaldığı bildirilmiştir. 1997 yılına göre 2003 yılında Hazır Giyimde % 17 oranında verimlilik artışı sağlanmıştır (Kanat, 2007). Bu sektörde de; 2008 yılının Mart ayında başlayan üretimdeki daralma eğilimi, küresel krizin etkisiyle 2009 yılının Şubat ayında dip noktasını görerek -% 24 seviyesine kadar inmiştir (MPM, 2010). 2009 yılının ortalarında Hazır Giyim sektörü imalatı sırasıyla -% 2 ve -% 6 civarında gözlenmiştir. Bu durum işgücü verimliliğine de olumsuz olarak yansımıştır. İşgücü verimlilik endeksinde, 2008 yılında başlayan azalma eğiliminin 2009 yılının ilk çeyreğine kadar devam ettiği ve 2009 yılının ikinci çeyreğinde ise tekrar bir yükselmenin gerçekleştiği görülmektedir (MPM, 2010)

Grafik 12: Hazır Giyim Sektörü Kısmi Verimlilik Endeksi (1997= 100)

Kaynak: TÜİK, MPM, (2010)

6. SONUÇ

Tekstil ve Hazır Giyim sektörlerinde işgücünün aldıkları ücretlerin 2001- 2010 yılları arasındaki miktarları incelendiğinde; Tekstil sektöründeki işgücü ücretlerinin asgari ücret endeksindeki artışlara paralel arttığı görülmüştür. Aynı zamanda kamu kesiminde çalışanların özel sektörde çalışanlardan daha yüksek seviyelerde ücret aldığı anlaşılmıştır.

Kamu ve özel kesiminde çalışanların 2005 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirildikleri bildirilmiş olsa da, aslında 2001 yılından itibaren reel ücretlerinin azaldığı gözlemlenmiştir. Özellikle, reel ücretlerin 2005 yılından sonra enflasyon oranının altında kaldığı ve 2010 yılı verilerine bakıldığında ise ne kamu ne de özel sektörde çalışanların ücretlerinin 2001 yılı seviyelerine dönemmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışan ücretlerinde durum bu şekilde görünmesine rağmen; çalışan kişi başına bilanço karı ve brüt katma değerle ilgili veriler incelendiğinde; yıllar içerisinde bu sektördeki firmaların yıllık bilanço karlarının 3,42 kat arttığı, yaratılan brüt katma değer de 1,87 kat yükseldiği görülmüştür. 2001 yılına göre azalan çalışan sayısı dikkate alındığında, değerlerdeki bu yükselişler, işgücünün verimliliğinin önemli ölçüde artış gösterdiğinin işareti olarak kabul edilmiştir.

Hazır Giyim sektöründeki işgücü ücretleri 2001- 2010 yılları arasında incelemeye alındığında; işgücünün ellerine geçen nominal ücretlerdeki artışa rağmen enflasyon oranları karşısında reel ücretlerin düşüş gösterdiği belirlenmiştir. Kamu kesiminde çalışanların özel kesim çalışanlarından daha yüksek seviyede ücretler aldığı, 2005 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirildikleri ve 2005 yılından sonra enflasyon oranının altında kaldığı anlaşılmaktadır. 2005 yılından itibaren hem kamu kesiminin hem de özel sektörde çalışanların reel ücretlerinin enflasyon değerlerinin altında seyrettiği görülmüştür. 2001- 2010 dönemi içerisinde reel ücretlerin sürekli olarak düşme eğiliminde olduğu ortaya çıkmıştır.

Hazır Giyim sektöründeki firmaların karlılık oranlarının dalgalanma gösterdiği, 2008'de işletmelerin toplu olarak zarar etmeleri sebebiyle, 2001 yılı ile karşılaştırıldığında karlılık oranlarında düşüş yaşandığı tespit edilmiştir. Satışlarının önemli bir bölümünü yurtdışına yapan firmaların, üretimden satış, satış hasılatı gibi dönemsel artış büyüklüklerinin kur değişimlerinden büyük ölçüde etkilendiği gözlemlenmiş ve ilgili sektörde, inceleme döneminde çalışan kişi başına gerek satış hasılatının, gerek üretimden satışların 2001 yılından bu yana yükseliş göstermediği belirlenmiştir. 1997 yılına göre 2003 yılında Hazır Giyim sektöründe % 17 oranında verimlilik artışı sağlandığı, küresel krizin etkisiyle 2009 yılının Şubat ayında tarihinde dip noktasını görerek -% 24 seviyesine kadar indiği belirlenmiştir. Bu durumun işgücü verimliliğine olumsuz olarak yansıdığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Anadolu, F.K., 2001, Kıdem Tazminatı Koşulları ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erişim Tarihi: 23.05.2011.

ASO (Ankara Sanayi Odası), 2010 Nisan, Meclis Toplantısı, Asomeclis, Erişim Tarihi: 23.03.2011.

Başterzi, S., 2002, Kıdem Tazminatı- İşsizlik Sigortası ilişkisi, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2745.pdf., Erişim Tarihi:24.05.2011.

Bayar, G., 2002, Elektrik-Elektronik Sektörü Mevcut Durum, Gelişmeler, İmkanlar, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../elektrik.doc -, Erişim Tarihi: 06.04.2011.

Birleşik Metal- İş, 2008, Metal İşçisinin Gerçeği, www.birlesikmetal.org/kitap/kitap_08/mig_08.pdf., Erişim Tarihi: 03.03.2011.

• DPT, 2006, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013) Tekstil, Hazır Giyim ve Konfeksiyon Alt Komisyonu Raporu, Yayın No: 2709- ÖİK:662. http://plan9.dpt.gov.tr/oik42_tekstilderigiyim/42TekstilDeriveGiyim_TekstilveGiyimAltKomisyon%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 200.05.2011.

• DPT, 2007, İşgücü Piyasası Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007- 2013, Özel İhtisas Komisyonu Raporu., www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3257/oik662.pdf

HSGD, 2010, Hazır Giyim Sektör Endeksleri, http://esdh.com.tr/pdf/hazir_giyim_sektor_endeksleri.pdf, Erişim tarihi: 22.03.2011.

• İSO, 2010, 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999- 2008), www.iso.org.tr/tr/web/.../kutuphane_yayinlar_detay.aspx.

Kanat, S., 2007, Tekstil ve Konfeksiyon İşletmelerinde Verimlilik Ölçümü, Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma Uygulama Merkezi., Erişim Tarihi: 12.05.2011.

Karadaş, E. ve diğ., 2006, Türkiye’de İmalat Sanayindeki Firmaların Fiyatlama Davranışı, <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0602.pdf>, Erişim Tarihi: 04.05.2011.

• MPM, 2010, Verimlilik Göstergeleri, www.mpm.org.tr/verimlilikgostergeleri, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

• Özkaplan, N., 2007, Türkiye İşgücü Piyasasının Dönüşümü (1980- 2007), www.keig.org/raporlar/Isgucu%20Piyasasinin%20Donusumu.doc, Erişim Tarihi: 18.05.2011.

Sosyal İş Sendikası (DİSK), 2010, Asgari Ücrete İlişkin Gerçekler (2006-2010), www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

T.C. Sanayi Bakanlığı, 2008, Tekstil,Hazır Giyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörlerine Yönelik Strateji Belgesi, <http://www.sanayi.gov.tr/download/basin/tekstilstrateji.pdf>, Erişim tarihi, 02.05.2011.

TİSK, 2009, DİE Özel İmalat Sanayii Temel Çalışma Göstergeleri, <http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp?id=528>, Erişim Tarihi: 15.05.2011.

Tunalı, İ., 2004, Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması, İstihdam Durum Raporu, <http://statik.iskur.gov.tr/>, Erişim tarihi:03.04.2011.

TÜİK, 2008, 2004 ve 2008 İşgücü Maliyeti Araştırması Sonuçları, www.marbleport.com, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

TÜİK, 2009, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2007, Haber bülteni, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

TÜSİAD, 2010 Kasım, İstihdam ve Sosyal Güvenlik Çalışma Grubu Başkanı

Glden Türktan'ın 6. Rekabet Kongresi Konuşma Notları, www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/GuldenTurktan-RekabetKongresi.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

Yılmaz Eser, B. Ve Terzi, H., 2008, Türkiye'de Asgari cret: Sorunlar neriler, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22 (1).

Türk- İř, 2011, 2011 Açlık ve Yoksulluk Sınırı, www.turk-is.org.tr, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

www.tuik.gov.tr.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/ik662.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2011.

www.osd.org.tr.

<http://enm.blogcu.com/enflasyon-nedir/9538763>, Endüstri Mühendisliği Sitesi, Erişim Tarihi: 24.04.2011

www.maliye.gov.tr.

www.csgeb.gov.tr.

www.msmmo.org.tr/resmigazete/30122008/asgari.pdf, Asgari ücretin net hesabı ve işverene maliyeti, Erişim Tarihi: 25.03.2011.

www.tekstilveren.org/ttsis/images/stories/dergi/kasim10/kasim2010.pdf.

<http://www.tekstilveren.org.tr/dergi/2003/aramik/19.html>.

www.tuhis.org.tr/istatistikler, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası.

www.turkis.org.tr, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu/ Araştırmalar.

www.kamusen.org.tr, Türkiye Kamu- Sen/Haberler/Araştırmalar.

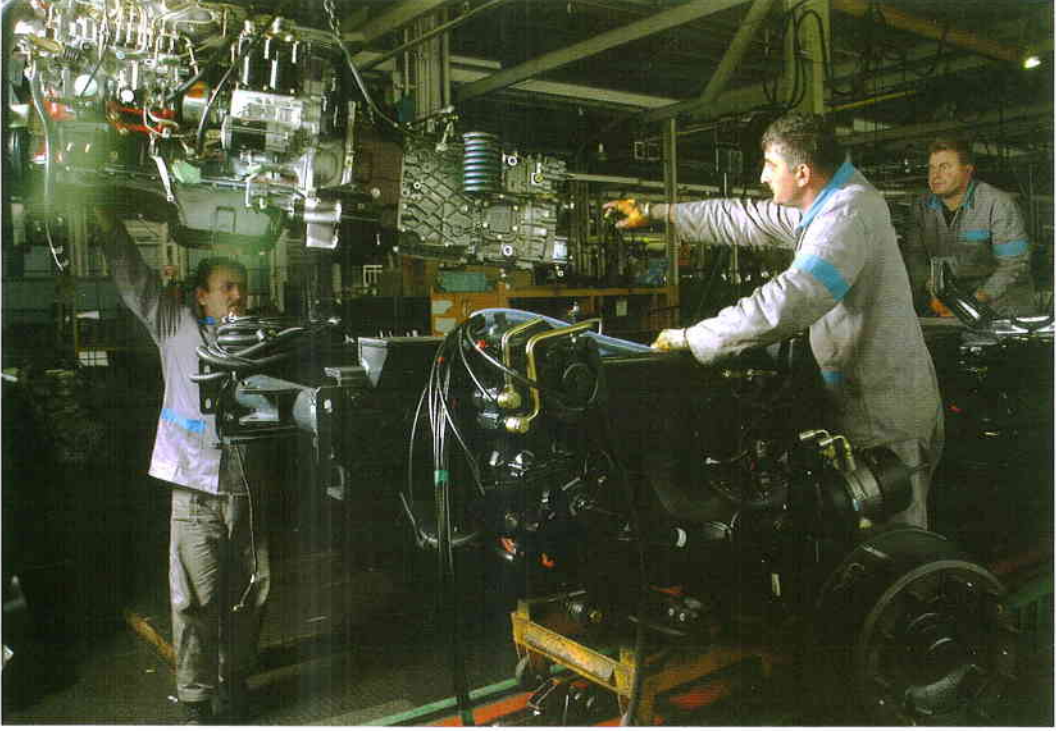
www.memursen.org.tr/dokumanlar

• http://www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf (TİSK Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı).

• www.harb-is.org.tr/

• <http://siteresources.worldbank.org>.

• www.sgk.gov.tr

**ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT,
OTOMOTİV SANAYİİ:
2001- 2010 DÖNEMİ**

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR

ŞEKİLLER

KISALTMALAR

1. ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT, OTOMOTİV SEKTÖRLERİNDE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-2010 DÖNEMİ
 - 1.1. ANA METAL SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ:2001-2010 DÖNEMİ
 - 1.2. MAKİNE VE TEÇHİZAT SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ:2001-2010 DÖNEMİ
 - 1.3. OTOMOTİV SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ:2001-2010 DÖNEMİ
2. ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT, OTOMOTİV SEKTÖRLERİNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001- 2010 DÖNEMİ
 - 2.1. ANA METAL VE MAKİNE TEÇHİZAT SEKTÖRLERİNDE KARLILIK: 2001- 2010 DÖNEMİ
 - 2.2. ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK
 - 2.3. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE KARLILIK
 - 2.4. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK
3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA

TABLO İNDEKSİ

Tablo 1: 2001- 2010 Yıllarında Ana Metal Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon

Tablo 2: 2001- 2010 Yıllarında Makine ve Teçhizat Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon

Tablo 3: 2001- 2010 Yıllarında Otomotiv Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon

Tablo 4: 2006- 2010 Dönemi Asgari Ücret Artışı İle Temel Tüketim Kalemlerindeki Artış

Tablo 5: Toplam Varlıklar

Tablo 6: Öz Sermayedeki Değişim

Tablo 7: Öz Sermaye- Satış- Ekonomik Karlılık Oranlarındaki Değişim

Tablo 8: Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış, Satış Hasılatı ve Net Katma Değer

Tablo 9: Varlık Yapısı

Tablo 10: Öz Kaynaklar ve Dönem Karı/ Zararı

Tablo 11: Karlılık Oranları

Tablo 12: Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış- Satış Hasılatı ve Net Katma Değer

GRAFİK İNDEKSİ

Grafik 1: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Ana Metal Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Grafik 2: 2001-2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Makine ve Teçhizat Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Grafik 3: 2001-2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Otomotiv Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Grafik 4: Ana metal sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

Grafik 5: Makine ve teçhizat sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

Grafik 6: Otomotiv sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

KISALTMALAR

Metal- İş: Türk Metal Sendikası

SGK: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

İSO: İstanbul Sanayi Odası

OSD: Otomotiv Sanayi Derneği

DİSK: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT, OTOMOTİV, ELEKTRONİK SEKTÖRLERİNDE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001- 2010 DÖNEMİ

Bu bölümde; 2001-2010 dönemi sürecinde Ana Metal, Makine ve Teçhizat, Otomotiv ve Elektronik sektörlerindeki işgücü ücretlerinin seyri ve sektörde hizmet veren çalışanların alım gücünün yıllar içerisindeki değişimi incelenmektedir. Bu amaçla öncelikle, bu sektördeki işgücü ücretleriyle ilgili veriler sunulmaktadır. Ardından Ana Metal, Makine Teçhizat ve Otomotiv sektörlerinde çalışanlarının ellerine geçen ücretlere göre alım güçlerindeki değişim sergilenmeye çalışılmaktadır.

1.1. ANA METAL SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001- 2010 DÖNEMİ

Ana Metal sektörü; Demir- Çelik Ana sanayi, demir çelik dışındaki ana metal sanayi ve metal döküm sanayinden oluşmaktadır. Ana Metal sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi de Tablo 1’de sunulmaktadır. İncelenen yıllar sürecinde, kamu çalışanlarının ortalama günlük kazançlarının özel sektör çalışanların daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 2008 yılında ücretlerdeki azalışların özel sektör çalışanlarında kamu çalışanlarına oranla yaklaşık üç kat daha fazla olmuştur. 2009 yılında kamu çalışanlarının ücretlerinde artış gerçekleşse de, özel sektördeki çalışanlarda durum aksine seyretmiştir. Ücretlerdeki nominal durum bu şekilde gerçekleşmiş olsa da, yıllar itibarıyla enflasyon oranları karşısındaki durum reel ücretlere farklı yansımaktadır. Bu alt-sektörde ücretin üretimdeki payının 1997- 2006 yılları arasında % 43 oranında gerilediği, ücretlerin özellikle 2001 yılında önemli bir oranda düşüş yaşadığı ve daha sonraki yıllarda ücretlerin bu seviyeden yukarıya çıkamadığı belirtilmiştir (Birleşik Metal- İş, 2008).

Tablo 1: 2001- 2010 Yıllarında Ana Metal Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları¹ ve Enflasyon

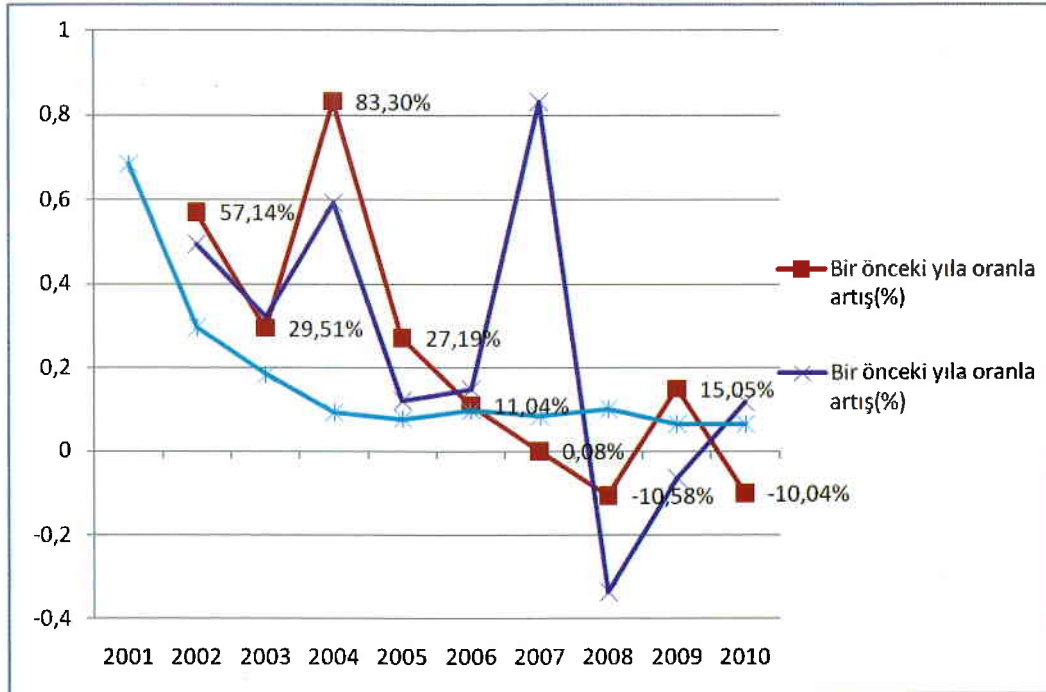
	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				Enflasyon Değerindeki Artış (%)
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış (%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış (%)	
2001	21.28		10.81		68,5
2002	33.44	%57,14	16.17	%49,58	29,7
2003	43.31	%29,51	21.40	%32,34	18,4
2004	73,39	%83,30	34,09	%59,29	9,3
2005	93,35	%27,19	38,21	%12,08	7,7
2006	103,66	%11,04	43,89	%14,86	9,7
2007	112,88	%0,08	80,37	%83,11	8,4
2008	100,93	-%10,58	53,36	-%33,60	10,1
2009	116,13	%15,05	49,93	-%6,42	6,5
2010	104,47	-%10,04	55,85	%11,85	6,4

Kaynak: SGK, SSK Çalışma Raporu

İşgücünün ellerine geçen nominal ücretlerin artış göstermesine rağmen enflasyon oranları karşısında reel ücretlerin seyri dikkate alındığında (Grafik 1); kamu ve özel kesiminde çalışanların 2006 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirildikleri, özel sektör çalışanlarının kamudakilerden daha az ücret aldıkları görülmektedir. 2004 yılında her iki kesimdeki ücret artışlarında, hizmete yeni başlayan o dönemin koalisyon hükümetinin asgari ücretlere uyguladıkları artış etkili olmuştur. 2006 yılından sonra işgücü ücretlerinin enflasyon oranının altında kaldığı anlaşılmaktadır. Birleşik Metal- İş Sendikası, 2008-2010 yılları arasında, sanayide reel ücretlerle ilgili değişimin olumsuz yönde ilerlediğini bildirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Ana Metal sektörü çalışanlarının reel ücretlerinde -% 23,82 oranında azalma olmuştur (Birleşik Metal-İş, 2008).

¹ Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Grafik 1: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Ana Metal Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Grafik 1’de reel ücret grafiği dikkatli incelendiğinde, reel ücretlerdeki gerileme 2001 krizinin hemen ardından gerçekleşmektedir. 2001- 2010 döneminde bazı yıllarda ücretlerde iyileşmeye gidilmiş olsa da 2010 yılında bile reel ücretlerin 2001 yılındaki seviyelerine ulaşamadığı ve işgücünün kaybının önemli boyutlara ulaştığı söylenebilir. İşgücünün tükettiği ürünlerin fiyatlarındaki artış nedeniyle, reel ücretleri daha da geriye gitmiştir.

1.2.MAKİNE VE TEÇHİZAT SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-2010 DÖNEMİ

2001- 2010 döneminde Makine ve Teçhizat sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi Tablo:2’de sunulmaktadır. Kamu kesimindeki çalışanların özel sektörde çalışanlardan daha yüksek seviyelerde ücret aldığı, SGK’nın yıllar bazında alt sektörlerle ilgili verilerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 2: 2001- 2010 Yıllarında Makine ve Teçhizat Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları² ve Enflasyon

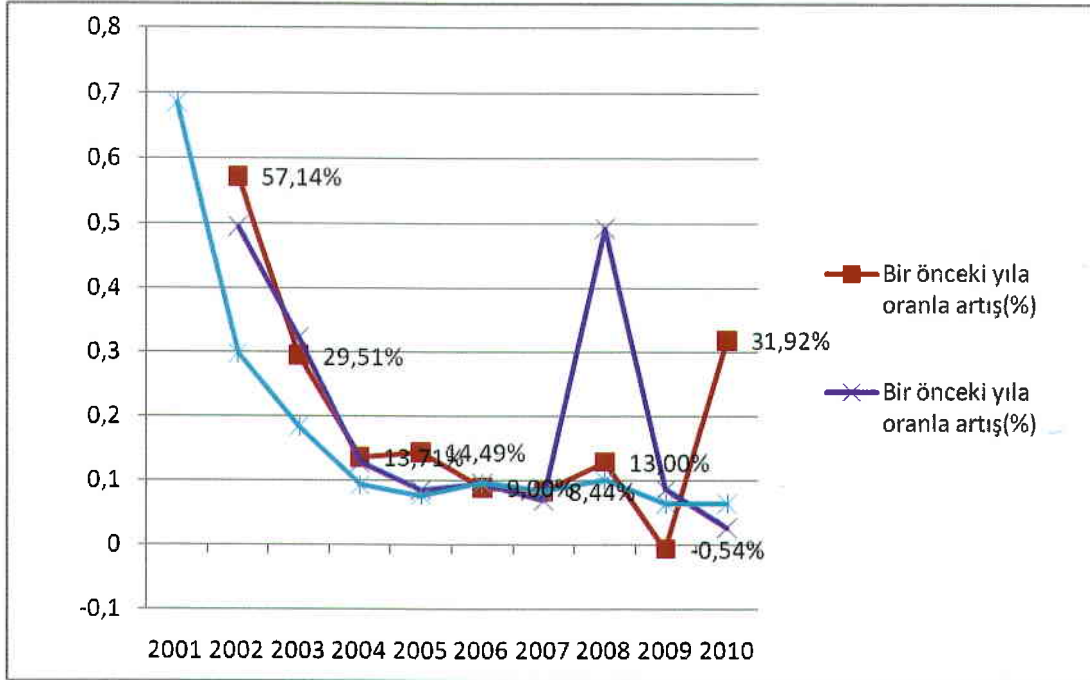
	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış(%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış(%)	Enflasyon Değerindeki Artış (%)
2001	21.28		10.81		68,5
2002	33.44	%57,14	16.17	%49,58	29,7
2003	43.31	%29,51	21.40	%32,34	18,4
2004	49,25	%13,71	24,17	%12,94	9,3
2005	56,39	%14,49	26,46	%8,65	7,7
2006	61,47	%9,00	28,99	%9,56	9,7
2007	66,66	%8,44	31,02	%7,00	8,4
2008	75,33	%13,00	46,33	%49,35	10,1
2009	74,92	-%0,54	50,37	%8,72	6,5
2010	98,84	%31,92	51,76	%2,75	6,4

Kaynak: SGK, SSK

Makine ve Teçhizat Sanayi'ndeki İşgücünün ellerine geçen nominal ücretlerin artış göstermesine rağmen enflasyon oranları karşısında reel ücretlerin seyri dikkate alındığında (Grafik 2); kamu ve özel kesiminde çalışanların 2006 yılına kadar enflasyon oranlarının üzerinde ücretlendirilmiş görünse de, özel sektör çalışanlarının kamudakilerden daha az ücret aldıkları görülmektedir. 2006 ve 2007 yılında enflasyon değerindeki artış oranında ücretler düzenlenmiş, 2008 yılında özel sektörde çalışanların ücretlerinde önemli ölçüde bir iyileştirme gerçekleşse de, daha sonra ücretlerdeki reel artışların enflasyon oranının altında kaldığı anlaşılmaktadır. 2001 yılından bu yana reel ücretler önemli oranda (-%40) düşüş yaşamıştır. Bu düşüş 2010 yılına kadar devam etmiş, günümüzde ise 2001 yılı seviyelerine ulaşamamıştır.

² Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Grafik 2: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Makine ve Teçhizat Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatında çalışan işgücünün reel ücretlerinde, 2008-2010 yılları arasında -% 8,06 oranında düşüş yaşandığı belirtilmiştir. Aynı zamanda 1997- 2006 yılları arasında bu sektördeki işgücünün görece ücretlerindeki gerilemenin %43 olarak gerçekleştiği, reel ücretlerin ise % 30 düştüğü eklenmiştir (Birleşik Metal-İş, 2008). 2006 yılından günümüze kadar da incelenen veriler sonucunda görece ve reel ücretlerin halen iyileştirilemediği ve 2001 yılı seviyelerinden aşağılarda olduğu anlaşılmaktadır.

1.3. OTOMOTİV SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-2010 DÖNEMİ

2001- 2010 döneminde Otomotiv sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi Tablo 3'de sunulmaktadır. Kamu kesimindeki çalışanların özel sektörde çalışanlardan daha yüksek seviyelerde ücret aldığı, SGK'nın yıllar bazında alt sektörlerle ilgili verilerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 3: 2001- 2010 Yıllarında Otomotiv Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları³ ve Enflasyon

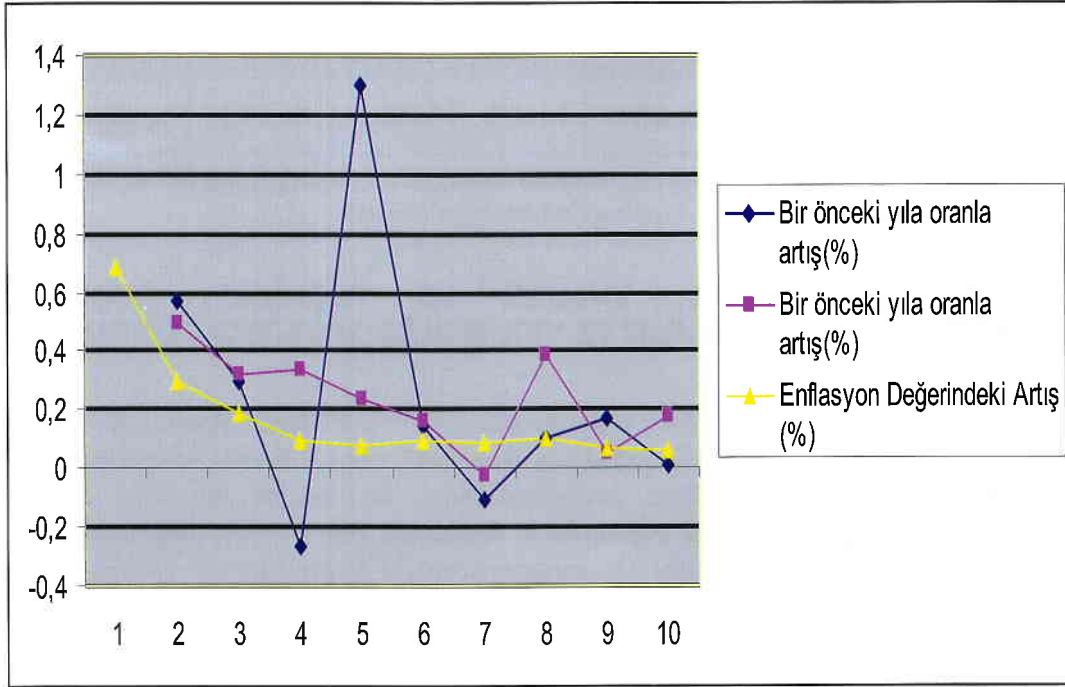
	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				Enflasyon Değerindeki Artış (%)
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış (%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış (%)	
2001	21.28		10.81		68,5
2002	33.44	%57,14	16.17	%49,58	29,7
2003	43.31	%29,51	21.40	%32,34	18,4
2004	31,85	-%26,46	28,68	%34,01	9,3
2005	73,33	%130,21	33,69	%23,41	7,7
2006	83,92	%14,44	39,10	%16,05	9,7
2007	75,15	-%10,45	38,04	-%2,71	8,4
2008	82,90	%10,31	52,69	%38,51	10,1
2009	96,86	%16,83	55,64	%5,59	6,5
2010	98,12	%1,30	65,45	%17,63	6,4

Kaynak: SGK, SSK

Otomotiv sektörünün, tüm sanayileşmiş ülkelerde ekonominin lokomotifi olarak kabul edildiği, demir- çelik, petro- kimya, lastik gibi temel sanayi dallarında başlıca alıcı ve bu sektörlerdeki teknolojik gelişmenin de sürükleyicisi olduğu dikkate alındığında, genel anlamda ülke genelinde diğer sektörlerin yaşadığı daralma ve krizden en az etkilenen grup olduğu söylenebilir. 2000 yılında makro ekonomideki gelişme ve beklentilerin paralelinde rekor artışlardan birini daha yaşayan sektör, Grafik 3'te de fark edilebileceği gibi, 2001 yılı başında gerçekleştirilen devalüasyon sonucu kurların dalgalanmaya bırakılmasıyla tekrar olumsuz bir sürece girmiştir. Daralan iç tüketim, lüks tüketim olarak değerlendirilen Otomotiv sektörüne yönelik talebin de gerilemesine yol açmış, reel faizlerin yükselmesi, TL'nin aşırı değer kaybı ve istihdam olanaklarının daralarak satın alma gücünün azalması talebin aşırı şekilde düşmesine neden olmuştur (Erpakademi, 2010). Otomotiv sektöründeki işgücünün ellerine geçen nominal ücretlerin artış enflasyon oranları ile karşılaştırıldığında reel ücretlerin; kamu çalışanlarında 2004- 2006 döneminde özel sektöre nazaran daha fazla iyileştirildiği görülmektedir. Buna rağmen hem özel kesimde hem de kamu kesiminde reel ücretlerin 2001 yılı seviyelerine ulaşamamıştır (Grafik 3).

³ Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Grafik 3: 2001- 2010 Dönemi Enflasyon Değeri Karşısında Otomotiv Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları

2008- 2010 yılları arasında işgücü reel ücretleriyle ilgili Metal- İş Sendikası'nın gerçekleştirdiği araştırmaya göre; Motorlu kara taşıtı, treyler ve yarı treyler imalatında çalışanların reel ücretlerinde - % 10,83'lük ve diğer ulaşım araçlarının imalatında çalışanların reel ücretlerinin ise -%7,01 oranında azaldığı ortaya konmuştur (Birleşik Metal-İş,2010). Otomotiv sektöründe son üç yıllık dönemde reel birim ücretlerde gerilemenin % 13,4 seviyelerinde olduğu belirtilmektedir (DİSK, 2010). Grafik 3'te de aynı sonuçlara varmak mümkündür.

Ana Metal, Makine ve Teçhizat, Otomotiv sektörlerindeki işgücü ücretleri karşılaştırıldığında metal sektöründe çalışan işgücünün ücretlerinin oldukça düşük ve reel ücretlerinin de enflasyon oranlarının altında olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Ana Metal, Makine ve Teçhizat, Otomotiv sektörlerinde reel işgücü ücretlerinin 2001 yılından itibaren düşüş eğiliminde olduğu ve günümüze dek bir daha 2001 yılındaki reel ücret seviyesine ulaşamadığı görülmektedir. Özellikle kamuoyuna duyurulan enflasyon oranlarının aslında temel tüketim kalemlerindeki artışlarla karşılaştırıldığında gerçeği yansıtmadığı da söylenebilir. Bu durumda da yine metal sektörü çalışanlarının diğerlerine oranla daha zor şartlar altında çalıştıkları ifade edilebilir. Üç sektördeki işgücünün Tablo 4'teki temel tüketim kalemleri dikkate alınarak, ücretleri kıyaslandığında, işgücünün olması gerektiği şekilde ücretlendirilmediği de ifade edilebilir.

Tablo 4: 2006- 2010 Dönemi Asgari Ücret Artışı İle Temel Tüketim Kalemlerindeki Artış

	Kira	Elektrik	Su	Kömür	Gıda	Ulaşım
Türkiye	% 55,3	% 67	% 60,7	% 60,8	% 59,4	% 44,6

Kaynak: http://www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf (TİSK Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı)

2. ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT, OTOMOTİV, SEKTÖRLERİNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK: 2001-2010 DÖNEMİ

Bu bölümde; 2001- 2010 dönemi sürecinde Ana Metal, Makine ve Teçhizat, Otomotiv sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların yıllar itibarıyla gerçekleştirdikleri karlılık ve işgücü verimlilikleri araştırılmaktadır. Bu amaçla öncelikle, araştırma kapsamındaki firmaların varlık yapılarındaki değişimler (net aktifler, dönen varlıklar ve duran varlıklar), yıllar itibarıyla öz sermayelerindeki değişimler ve karlılık oranları sunulacaktır. Ardından bu sektörlerde işgücü verimlilikleriyle ilgili, çeşitli araştırmalardan derlenen bilgiler paylaşılacaktır.

2.1. ANA METAL VE MAKİNE TEÇHİZAT SEKTÖRLERİNDE KARLILIK: 2001- 2010 DÖNEMİ

Araştırma konusu olan verilere ulaşmada, İSO'nun 1999- 2008 yılında gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmadan yararlanılmıştır. İSO 500 içerisinde bu sektörlerde faaliyette bulunan ve araştırılan dönem içerisinde her sene İSO tarafından uygulanan anketlere yanıt vermiş 21 firma bulunmaktadır. Ana Metal, Makine ve Teçhizat ve Mesleki Aletler sanayinde inceleme kapsamına giren 21 firmanın; net varlık, dönen varlık ve duran varlıklarında 1997- 2008 dönemindeki gelişmeler, cari fiyatlarla Tablo 5'te sunulmaktadır.

Metal Eşya, Makine ve Teçhizat ve Mesleki Aletler sanayinde inceleme kapsamındaki firmaların varlıklarının 2001-2008 döneminde cari fiyatlarla yaklaşık olarak 4 kat arttığı görülmektedir. Bu kapsamda dönen varlıklar 3,42 kat artarken, duran varlıklar yaklaşık olarak 7 kat artmıştır. 2001 yılında varlık yapısı; % 82 dönen varlık, % 18 duran varlıkken; 2008 yılında bu yapı % 70 dönen varlık, % 30 duran varlık şeklinde değişmiştir. 2004 yılından sonra sektörde duran varlıkların daha hızlı arttığı gözlenmektedir. Bu artış sektörde emek yerine bir ölçüde sermayenin (makine-teçhizat) ikame edildiği şeklinde yorumlanmaktadır (İSO, 2010).

Tablo 5: Toplam Varlıklar

Yıllar	Net Aktifler		Dönen varlıklar		Duran Varlıklar	
	Tutar(TL)	Artış(%)	Tutar(TL)	Artış(%)	Tutar(TL)	Artış(%)
1999	1.696.314.362		1.338.925.459		357.388.903	
2000	2.746.502.859	61,9	2.211.368.001	65,2	535.134.858	49,7
2001	4.413.525.633	60,7	2.658.860.217	65,5	754.665.416	41,0
2002	6.674.106.980	51,2	5.474.339.461	49,6	1.199.767.519	59,0
2003	8.006.092.209	20	6.337.899.000	15,8	1.668.193.209	39,0
2004	11.444.256.220	42,9	8.782.423.881	38,6	2.661.832.339	59,6
2005	12.758.793.010	11,5	9.770.606.091	11,3	2.988.186.919	12,3
2006	15.349.151.356	20,3	11.658.031.829	19,3	3.691.119.527	23,5
2007	16.043.342.815	4,5	11.894.727.633	2,0	4.148.615.182	12,4
2008	17.816.022	11	12.537.259.952	5,4	5.278.862.070	27,2

Kaynak: ISO, 2010

İnceleme kapsamındaki işletmelerin 2001- 2008 yılları arasında öz kaynaklarındaki değişimler Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6: Öz Sermayedeki Değişim

Yıllar	Özkaynaklar(TL)	Yıllık Değişim	
		Değişim (TL)	Değişim Oranı (%)
1999	584.147.789	0	0
2000	971.512.201	387.364.412	66,3
2001	1.251.885.628	280.373.427	28,9
2002	2.053.540.862	801.655.234	64,0
2003	2.862.988.966	809.448.104	39,4
2004	4.465.661.730	1.602.672.764	56,0
2005	4.668.535.267	202.873.537	4,5
2006	5.051.906.074	383.370.807	8,2
2007	5.378.594.151	326.688.077	6,5
2008	5.835.169.445	456.575.294	8,5

Kaynak: İSO

Firmaların öz sermayesi, 2001- 2008 döneminde cari fiyatlarla yaklaşık 4,6 kat artmıştır. Bu sektörde de öz sermaye artışının büyük bölümü, yeniden değerlendirme ve enflasyon düzeltmesinin yaşıldığı 1999- 2004 döneminde olmuştur. Sanayi dalında öz sermaye artışının 2004 sonlarına kadar yaklaşık olarak 4 kat arttığı, daha sonraki yıllarda bu artışın yavaşladığı gözlemlenmektedir. Ana Metal, Makine ve Teçhizat sanayinde inceleme kapsamına giren 21 firma ile sınırlı olarak 1999- 2008 döneminde öz sermaye

karlılığı, satış karlılığı ve ekonomik karlılık oranları incelenmiştir. Yıllara göre karlılık oranlarındaki değişimler Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7: Öz Sermaye- Satış- Ekonomik Karlılık Oranlarındaki Değişim

Yıllar	Özsermaye Karlılığı (Kar/Özsermaye)	Satış Karlılığı (Kar/Satışlar)	Ekonomik Karlılık (Net Katma Değer/Aktif Toplam)
1999	33,8	9,3	22,0
2000	30,7	8,7	22,1
2001	14,9	3,5	13,5
2002	32,7	8,5	20,6
2003	32,2	8,9	21,8
2004	20,5	6,1	20,4
2005	20,9	6,1	17,8
2006	20,6	5,1	18,7
2007	16,0	4,1	15,1
2008	10,4	2,7	13,9

Kaynak:İSO,2010

Bu sektördeki karlılık oranları, azalan toplu kara paralel olarak 2001- 2008 döneminde düşüş göstermiştir ve en düşük seviyesine 2008 yılında inmiştir. Fakat sanayi kesiminde üretimde 2007 verilerine ulaşıldığı, üretimin 2009 yılına kıyasla % 1,36 oranında attığı ve bununla birlikte işveren kesiminin kar artışı yaşadığı belirtilmektedir. Nitekim İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından açıklanan rapora göre, krizin etkisinin en ağır biçimde hissedildiği 2009 yılında, Türkiye’nin ilk 500 büyük firmasının % 82,4’ü kar elde etmiş, ilk büyük 500 firma karını % 10, ikinci büyük 500 firma ise karını % 30 oranında arttırmıştır (DİSK, 2010).

2.2. ANA METAL, MAKİNE VE TEÇHİZAT SEKTÖRLERİNDE VERİMLİLİK

Sektörle ilgili verimliliğin değerlendirilebilmesi için, İSO (2010), gerçekleştirdiği araştırmada çalışan kişi başına üretimden satış, satış hasılatı, elde edilen net bilanço karı ve yaratılan net katma değerle ilgili verilerden yararlanmıştır. İSO 500 içerisinde, 21 firmanın verilerinden yararlanılarak gerçekleştirilen araştırmada, Ana Metal, Makine ve Teçhizat sanayi dalında verimlilik ölçülerinde gelişmeler Tablo 8’de sunulmaktadır.

Tablo 8: Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış, Satış Hasılatı ve Net Katma Değer

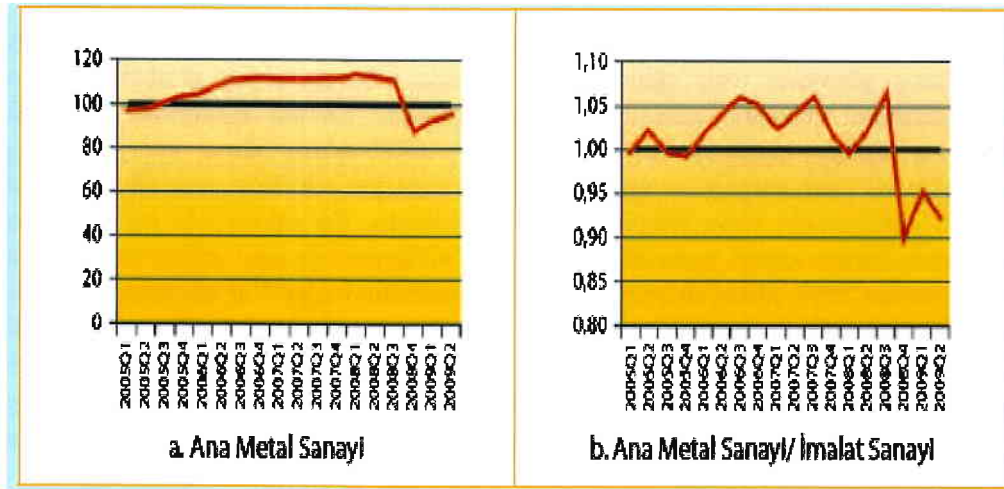
YILLAR	ÜRETİMDEN SATIŞ		SATIŞ HASILATI		NET KATMA DEĞER	
	Cari Fiyat	Sabit Fiyat	Cari Fiyat	Sabit Fiyat	Cari Fiyat	Sabit Fiyat
2001	172.159	74.741	203.295	88.258	22.447	9.745
2002	254.177	74.176	293.850	85.754	51.001	14.884
2003	302.468	71.331	360.600	85.041	61.047	14.397
2004	371.528	83.090	457.496	102.316	71.264	15.938
2005	381.135	80.887	469.679	99.679	66.283	14.067
2006	454.148	87.827	553.955	107.128	78.077	15.099
2007	456.218	83.080	561.526	102.257	65.307	11.893
2008	464.512	76.784	577.178	95.408	63.509	10.498

Kaynak: İSO

Sanayi dalında 2001- 2008 döneminde çalışan kişi başına satış hasılatının, sabit fiyatla sabit fiyatla % 8,1 oranında artarak 2008 yılında 95.408 TL'ye ulaşmıştır. Çalışan kişi başına yaratılan net katma değer 2002 yılında 14.884 iken, 2008 yılında 10.498 TL'ye inmiştir.

2005- 2009 ikinci çeyrek dönemi arasında, Ana Metal sektöründe mevsimsellikten arındırılmış çalışan kişi başına üretim endeksinin zamana göre eğilimi Grafik 4'te sunulmaktadır.

Grafik 4: Ana Metal Sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

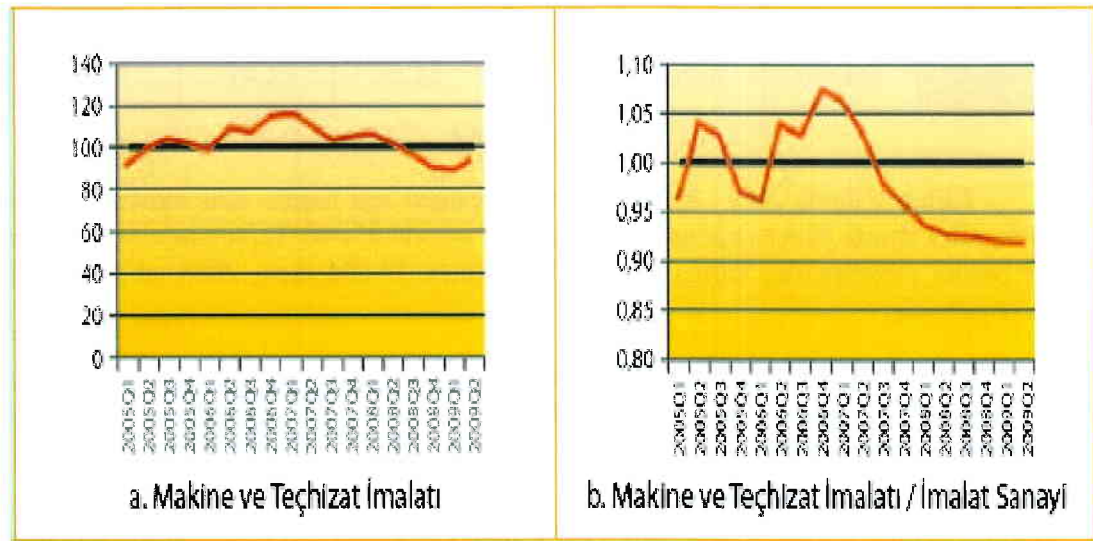

Kaynak: MPM, Verimlilik Raporu, 2010

Bu grafik incelendiğinde, işgücü verimliliğinde yıllar itibariyle yaşanan artışın küresel kriz döneminde azalma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu sektördeki işgücü verimlilik endeksinin imalat sanayi verimlilik endeksine bölünmesi ile elde edilen nispi değerlerin 2005 yılından 2008 yılının üçüncü çeyreklik dönemine kadar 1'in üzerinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Nispi değerlerin 2008 yılı dördüncü çeyreğinden itibaren 1'in altında olması küresel kriz döneminde Ana Metal sektörü işgücü verimliliğinin, imalat sanayinde yaşanan genel eğilimden daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Elde edilen bulgular Ana Metal sektörünün, incelenen sektörler arasında küresel krizden en çok etkilenen sektör olduğunu göstermektedir (MPM, 2010).

Makine ve teçhizat imalatında mevsimsellikten arındırılmış çalışan kişi başına üretim endeksinin zamana göre eğilimi Grafik 5'te sunulmaktadır.

Grafik 5: Makine ve Teçhizat Sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

Kaynak: MPM,2010

Bu grafik incelendiğinde, işgücü verimliliğinde 2007 yılının üçüncü çeyreğine kadar artış yönünde olan eğilimin bu tarihten itibaren yerini gerilemeye bıraktığı görülmektedir. Özellikle küresel kriz dönemindeki azalma eğiliminin daha yüksek oranlarda olduğu belirlenmiştir. Buna karşın 2009 yılının ikinci çeyreğinde işgücü verimliliğinde göre çarpan bir artışın gerçekleşmesi, bu sektörde verimlilik bakımından yaşanan gerilemenin sona erdiğine işaret etmektedir. Bu sektördeki işgücü verimlilik endeksinin imalat sanayi verimlilik endeksine bölünmesi ile elde edilen nispi değerlerin 2005 yılından 2007 yılının üçüncü çeyreklik dönemine kadar 1'in üzerinde gerçekleştiği belirlenmiştir. Nispi değerlerin 2007 yılı dördüncü çeyreğinden itibaren 1'in altında kalmasına ilaveten 2008- Q3 döneminden günümüze kadar 0,92 değeri ile en düşük seviyede olması küresel kriz döneminde makine ve teçhizat imalatında işgücü verimliliğinin imalat sanayinde yaşanan genel eğilimden daha düşük olduğuna işaret etmektedir.

2.3. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE KARLILIK

Otomotiv sektöründe inceleme kapsamına giren 22 firmanın toplam varlıkları cari fiyatlarla 2001- 2009 yılları arasında yaklaşık olarak 4,3 kat artmıştır (Tablo 9). Bu kapsamda sektörde dönen varlıklar cari fiyatlarla 4 kat artarken, duran varlıklar da yaklaşık olarak aynı oranda artış göstermiştir. Araştırma kapsamındaki firmaların varlıklarındaki artışlara paralel olarak öz kaynaklarında da 2004 yılına kadar yüksek miktarlarda artış gerçekleşmiş, bu değişim 2005 yılıyla birlikte yavaşlama eğilimine girmiştir.

Tablo 9: Varlık Yapısı

	NET AKTİFLER		DÖNEN VARLIKLAR		DURAN VARLIKLAR	
	TUTAR (TL)	ARTIŞ (%)	TUTAR (TL)	ARTIŞ (%)	TUTAR (TL)	ARTIŞ (%)
2001	4.321.089.066	73,2	2.415.839.044	54,9	1.905.250.022	103,7
2002	7.057.937.128	63,3	3.195.220.942	32,3	3.862.716.186	102,7
2003	8.619.080.347	22,1	4.303.584.948	34,7	4.315.495.399	11,7
2004	11.324.664.594	31,4	6.360.419.620	47,8	4.964.244.974	15,0
2005	11.661.652.739	3,0	6.707.002.567	5,4	4.954.650.172	-0,2
2006	13.319.887.434	14,2	7.481.681.514	11,6	5.838.205.920	17,8
2007	15.278.979.797	14,7	8.838.976.680	18,1	6.440.003.117	10,3
2008	17.192.962.353	12,5	9.657.316.984	9,3	7.535.645.369	17,0
2009	18.339.455.207	0,06				

Kaynak: İSO,OSD

2001- 2009 yıllarındaki dönem kar/ zarar tutarlarındaki değişim incelendiğinde; 2001 ve 2002 yıllarında ülkemizde etkili olan krizin ardından, özellikle 2003 yılından itibaren AB ülkeleri ile entegrasyon sürecindeki yoğun gelişmeler ile birlikte sanayimizin ihracat potansiyelinin gelişmeye başladığı ve geliştiği belirtilmektedir (OSD, 2011). Bu sebepten, sektördeki firmaların 2001 krizinde önemli miktarlarda karlarının azaldığı ve 2002 yılını zararlar kapattıkları görülmektedir. Fakat ardından toparlanma sürecine girildiği Tablo 10'daki verilerden anlaşılmaktadır. Yine 2008 yılı son çeyreğinde başlayan ve 2009 yılında da devam eden küresel krizin sanayimiz üzerindeki olumsuz etkileri, 2008 ve 2009 yıllarındaki dönem karı/ zararı verilerindeki azalıştan anlaşılmaktadır.

Tablo 10: Öz Sermaye ve Dönem Karı/ Zararı

YILLAR	ÖZSERMAYE	YILLIK DEĞİŞİM DEĞİŞİM ORANI (%)	DÖNEM KARI/ ZARARI (v.ö.)
2001	1.347.495.514	33,1	80.635.222
2002	1.972.566.162	46,4	-68.554.712
2003	3.622.342.288	83,6	1.009.881.837
2004	5.905.116.879	63,0	1.694.702.580
2005	5.674.112.495	-3,9	1.171.492.671
2006	6.586.771.646	16,1	1.453.129.275
2007	7.186.982.015	9,1	1.470.994.381
2008	7.286.065.113	1,4	1.331.939.105
2009	7.608.833.947	0,04	1.103.678.502

Kaynak: www.osd.org.tr/iso500

Otomotiv sektöründe incelenen firmaların karlılık oranları, öz sermaye karlılığı, satış karlılığı ve ekonomik karlılık oranları, Tablo 11’de sunulmaktadır. 2001- 2009 yılları arasında en yüksek oranda öz sermaye karlılığının 2003 yılında, satış karlılığının da yine aynı yıl en yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Firmaların ekonomik karlılıklarının en yüksek olduğu dönem ise 2004 yılı olarak belirmektedir. Öz sermaye ve satış karlılığının 2001 seviyeleriyle yakın değerlerde olduğu, ekonomik karlılığın ise 2001 seviyelerinden yaklaşık on puan daha yüksek seviyede seyretmektedir.

Tablo 11: Karlılık Oranları

Yıllar	Öz Sermaye Karlılığı	Satış Karlılığı	Ekonomik Karlılık
2001	12,7	3,6	11,1
2002	4,3	1,1	12,4
2003	29,9	8,6	22,4
2004	27,3	8,1	25,7
2005	19,1	5,2	23,3
2006	20,0	5,4	23,4
2007	24,0	6,1	26,6
2008	18,7	4,5	23,6
2009	14,5	3,35	21,4

Kaynak: ISO, OSD

2.4. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK

Sanayi dalında inceleme kapsamındaki firmalarda işgücü verimlilik ölçülerine ilişkin 2001-2008 dönemi verileri Tablo 12’de sunulmaktadır. Çalışan kişi başına üretimden satış sabit fiyatla % 56,32 oranında artarak 2008 yılında 72.719 TL olmuştur. Çalışan kişi başına satış hasılatı da % 65,67 oranında artış göstermiştir. Çalışan kişi başına yaratılan net katma değerin ise % 119 oranında artışla 2008 yılında 11.818 TL olduğu görülmektedir. Otomotiv sektöründe yüksek verimlilik artışının, teknolojik yeniliklerden daha çok, işin yoğunlaştırılmasının, fazla mesailerin, uzun çalışma sürelerinin ve esneklik uygulamalarının (birkaç kişinin işini tek kişinin yapmasının) bir sonucu olarak görülmektedir (DİSK, 2010).

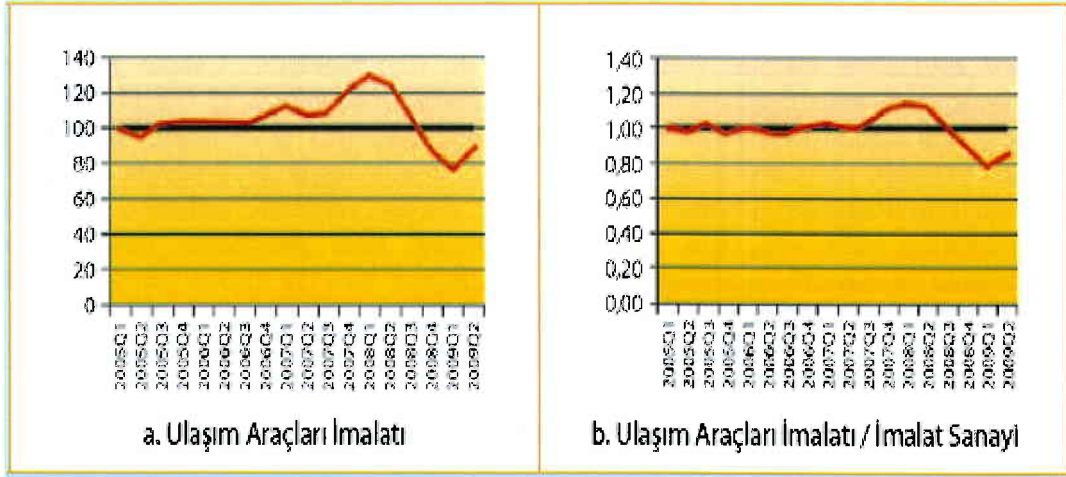
Tablo 12: Çalışan Kişi Başına Üretimden Satış- Satış Hasılatı ve Net Katma Değer

YILLAR	ÜRETİMDEN SATIŞ		SATIŞ HASILATI		NET KATMA DEĞER	
	Cari Fiyat	Sabit Fiyat	Cari Fiyat	Sabit Fiyat	Cari Fiyat	Sabit Fiyat
2001	111.595	46.518	127.281	53.056	12.908	5.381
2002	186.560	49.820	216.514	57.819	25.280	6.751
2003	271.890	57.932	320.111	68.206	49.149	10.472
2004	360.363	72.091	430.100	86.043	62.752	12.554
2005	361.328	70.742	429.668	84.122	55.793	10.923
2006	393.134	73.864	465.175	87.399	59.184	11.120
2007	396.539	75.067	465.091	88.044	67.361	12.752
2008	378.485	72.719	457.514	87.902	61.510	11.818

Kaynak: İSO, OSD

Otomotiv sektöründe, mevsimsellikten arındırılmış çalışan kişi başına üretim endeksinin zamana göre eğilimi Grafik 6’da sunulmaktadır.

Grafik 6: Otomotiv Sektöründe “Mevsimsel değişimden arındırılmış çalışan kişi başına üretim” Endeksi

Kaynak: MPM,2010

Bu grafik incelendiğinde, finansal krizin etkileri ile işgücü verimliliğinde 2008 yılının dördüncü çeyreğinde başlayan dramatik düşüşlerin halen devam ettiği görülmektedir. Bu sektördeki işgücü verimlilik endeksinin imalat sanayi verimlilik endeksine bölünmesi ile elde edilen nispi değerlerin 2008 yılı dördüncü çeyreğinden itibaren 1'in altında kalması küresel kriz döneminde ulaşım araçları imalatında işgücü verimliliğinin imalat sanayinde yaşanan genel eğiliminden daha düşük seviyede kaldığına işaret etmektedir.

3. SONUÇ

Elde edilen bilgilerin ışığı altında; Metal işkolunda son on yıl içerisinde işgücünün göreceli ücretlerinin azaldığı gibi, tükettikleri ürünlerin fiyat artışları nedeniyle de reel ücretlerinin gerilediği anlaşılmaktadır.

Aynı zamanda, Birleşik Metal- İş Sendikası'nın 2008 yılında Metal işkolunda gerçekleştirdiği araştırma sonuçları da önemli sonuçlar sunmaktadır. 1997-2006 yıllarıyla ilgili sunulan bilgilerin yanı sıra 2007 yılında İMKB'de Metal işkolunda faaliyetlerini sürdüren 18 büyük firmanın yıllık belirttikleri brüt kar, işçi ücretleri karşılaştırması gerçekleştirilmiştir. Karşılaştırma sonucuna göre Metal işkolunda işgücünden haksız yönde faydalanmanın oranı % 460 olarak tespit edilmiştir. İşverenlerin sermayelerinin bir yıllık kârı işçilerin 4,6 yıllık ücretlerini ödemeye yetmekte ve işçiler, çalışma sürelerinin 1 saatinde kendilerine ücret karşılığı, 4,6 saatini ise sermayeye bedava çalışmaktadırlar (Birleşik Metal- İş, 2008).

Kâr ve ücret karşılaştırması ile ilgili İSO 500'ün gerçekleştirdiği araştırma ise; İSO 500 içinde yer alan metal işkolunda faaliyet gösteren işyerlerinde işgücünden ucuza faydalanma oranı % 295 olarak hesaplanmıştır. Net kârlar üzerinden yapılan hesaplamalar, üretim süreci içinde yaratılan değer nasıl paylaşıldığı konusunda tam bir

fikir vermemekle birlikte sonuç olarak metal işkolunda yer alan işletmelerin büyük bir çoğunluğunda işgücünün emeğinin oldukça ucuza kullanıldığı anlaşılmaktadır (Birleşik Metal- İş, 2008). Özellikle 1999 yılında toplu olarak zararlı durumda bulunan Ana Metal sektörü, 2008 yılında toplam kar sıralamasında sektörler arasında üçüncü sıraya kadar yükselmiş ve belirgin bir kar artışı sağlamıştır. Aynı zamanda, 2008 yılında öz sermaye karlılığı en yüksek sanayi dalı % 18,7 düzeyi ile Otomotiv sektörü bulunmuştur. Öz sermaye karlılığı açısından bu sektörü, Ana Metal sektörü % 11,1 ile ve % 10,4 oranıyla Metal Eşya, Makine ve Teçhizat sektörü takip etmiştir. Satış karlılığında da, 1999-2008 döneminde, Ana Metal ile Gıda, İçki ve Tütün sanayileri dışında tüm alt sektörlerde gerileme yaşanmıştır. İnceleme döneminde ekonomik karlılığını yükselten Otomotiv ve Ana Metal sektörleri olmuştur (İSO, 2010).

Otomotiv sektörü ile ilgili, OSD raporları da, bu sektör hakkında bilgi edinmek için önemli bir kaynaktır. Yıllar itibarıyla sunulan veriler ışığı altında, Otomotiv sektöründe 2002 yılından itibaren çok önemli üretim artışları gerçekleştiği görülmektedir. 2007 yılında Otomotiv sektöründeki 18 firmanın toplam cirosu 27 milyar YTL iken, sektörün cirosu 5 yıl içinde 4,23 misli artmıştır (OSD, 2011). Aynı zamanda Otomotiv sektöründe yüksek verimlilik artışının yaşandığı da araştırma sonucunda anlaşılmaktadır. Fakat bu verimlilik artışı, teknolojik yeniliklerden daha çok, işin yoğunlaştırılmasının, fazla mesailerin, uzun çalışma sürelerinin ve esneklik uygulamalarının (birkaç kişinin işini tek kişinin yapmasının) bir sonucu olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Birleşik Metal- İş, 2008, *Metal İşçisinin Gerçeği*, www.birlesikmetal.org/kitap_08/mig_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2011.
- ERP Akademi, 2010, *Otomotiv Sektörü*, www.erpakademi.com/otomotiv-sektoru.html, Erişim Tarihi: 23.04.2011.
- DİSK, 2010, *Sanayide İstihdam ve Reel Ücretler Raporu*, Erişim Tarihi: 24.04.2011.
- İSO, 2010, *500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999-2008)*, Erişim Tarihi: 23.04.2011.
- MPM, 2010, *Verimlilik Göstergeleri*, www.mpm.org.tr/verimlilikgostergeleri, Erişim Tarihi: 02.05.2011.
- OSD, 2011, *Otomotiv Sanayii 2010 Yılı Değerlendirme Raporu*, www.osd.org.tr, Erişim Tarihi: 12.04.2011.

ELEKTRİK-ELEKTRONİK SEKTÖRÜ:

2001-2010 DÖNEMİ

İÇİNDEKİLER

TABLolar

GRAfİKLER

1. ELEKTRİK- ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-2010 DÖNEMİ
2. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK
 - 2.1. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE KARLILIK
 - 2.2. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK
3. SONUÇ

KAYNAKÇA

TABLolar

- Tablo 1: Elektronik Sektöründe İstihdam
- Tablo 2: 2001- 2010 Yıllarında Elektronik Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları ve Enflasyon
- Tablo 3: Elektronik Sektöründe Yıllara Göre Üretim
- Tablo 4: Elektronik Sektöründe Yıllara Göre İhracat
- Tablo 5: Öz Sermaye- Satış- Ekonomik Karlılık Oranlarındaki Değişim

GRAfİKLER

- Grafik 1: Elektronik Sektöründe Reel İşgücü Ücretlerinin Seyri
- Grafik 2: Büro Makineleri ve Bilgisayar İmalatı Kısmi Verimlilik
- Grafik 3: Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı Kısmi Verimlilik Endeksi

ŞEKİLLER

- Şekil 1: Elektronik Sektörü Maliyet Yapısı ve Ülkeler Karşılaştırması

1.ELEKTRİK- ELEKTRONİK SEKTÖRÜ İŞGÜCÜ ÜCRETLERİ: 2001-2010 DÖNEMİ

Bu bölümde; 2001- 2010 dönemi sürecinde Elektrik- Elektronik sektörlerindeki işgücü ücretlerinin seyri ve sektörde hizmet veren çalışanların alım gücünün yıllar içerisindeki değişimi incelenmektedir. Bu amaçla öncelikle, bu sektördeki işgücü ücretleriyle ilgili veriler sunulmaktadır. Ardından sektörde çalışanlarının ellerine geçen ücretlere göre alım güçlerindeki değişim sergilenmeye çalışılmaktadır.

Elektrik- Elektronik sektörü, rekabet üstünlüğü sağlamada bilgi teknolojilerine kaynak olması özelliğiyle ülke ekonomisinin en önemli sektörleri arasında yer almaktadır (DPT, 2007). Ülkemizde tekstil ve inşaat sanayinden sonra üçüncü büyük sektör olarak kabul edilen Elektronik sektörünü (Çakır, 2004); büro makineleri ve bilgisayar, elektrikli makine ve cihazlar, radyo, televizyon, haberleşme cihazları ve teçhizatı, askeri elektronik cihazlar, devreler, resim tüpleri, bobin ve transformatörler, akustik elemanlar, elektronik röleler, baskılı devreler gibi geniş bir ürün yelpazesine sahiptir (Bulu ve diğ., 2006). Aynı zamanda madeni eşya, kimya, ince mekanik ve elektrik başta olmak üzere birçok sanayi ürününü girdi olarak kullanmakta ve genel olarak;

- Bileşenler (komponentler)
- Tüketici elektroniği cihazları
- Telekomünikasyon cihazları
- Profesyonel ve endüstriyel cihazlar
- Askeri elektronik cihazlar
- Bilgisayar cihazları

olmak üzere altı alt sektör olarak sınıflandırılmaktadır. Elektrik- Elektronik sektörü ve belirlenen alt sektörlerinde toplam istihdamın 2006 yılında 31,500 düzeyinde olduğu belirtilmekte ve tablo'da sunulmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Elektronik Sektöründe İstihdam

Alt Sektör	İstihdam
Tüketici Elektroniği	11.000
Telekom Cihazları	10.000
Bileşenler	1.600
Askeri Elektronik	3.700
Diğer Endüstriyel Cihazlar	3.000
Bilgisayar	2.200
Toplam	31.500

Kaynak: DPT, 2007

Elektronik sektöründe hizmet veren büyük firmalar, Aselsan, Alcatel, Beko Elektronik, Vestel Elektronik, Profilo-Telra, Siemens, Havelsan, Ericsson, Nortel

Netaş, Inform, Karel, Escort Computer, Telesis, Turkcell, Telsim, Avea yaklaşık 21.000 kişinin üzerinde istihdam sağlamaktadır. Sektördeki diğer firmalar büyük bir çoğunlukla Kobi niteliğindedir (DPT, 2007).

Ülke ekonomisinde bulunduğu önemli konumun yanı sıra sektörün yaşadığı sorunlar dört başlık altında birleştirilmekte ve bunlardan birinin; altyapı ve insan kaynakları yetersizliği olduğu dile getirilmektedir (SGM, 2010). Katma değeri yüksek, yenilikçi yaratıcı geliştirmeye ve Ar-Ge çalışmalarına dayanan sektörde kalifiye işgücü ihtiyacının daha fazla olmaktadır. Oysa 2008 yılı başlarında ortaya çıkan global ekonomik krizin olumsuz etkileri sebebiyle Elektronik sektöründeki dev firmalar zaten yetersiz olan insan kaynağını, tasarruf sebebiyle azaltma yoluna gitmiştir. Örneğin, Türkiye'deki Elektronik sektörünün devlerinden Vestel Elektronik'te yaklaşık 2100 kişinin işten çıkarılması ile sonuçlanan personel hareketliliğine ilişkin haberler basında yer almıştır. Bu kapsamda işçi çıkarmaların yoğunlaştığı firmalar gerekçe olarak ise; mevsimsel şartları veya üretimdeki azalmayı gerekçe göstermektedirler.

Çalışanların birer maliyet unsuru olarak görülerek, kriz dönemlerinde tasarruf eylemlerine ilk olarak işgücünün azaltılması yoluna gidildiği, çalışanlara düzenli ücret verilmemesi, haftalık üretim durdurma, ücretli izinli veya vardiya sürelerini arttırma gibi çözümlere başvurulduğu bildirilmektedir (Şahin, 2009). Bu durumda Elektronik sektörü ve alt sektörlerinde çalışan işgücünün ekonomik zorluklar, sıkıntılar yaşadığı anlaşılabilmektedir.

Elektronik sektöründeki işgücü ücretlerinin yıllara göre gelişimi de Tablo 2'de sunulmaktadır. İncelenen yıllar sürecinde, kamu çalışanlarının ortalama günlük kazançlarının özel sektör çalışanların daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 2009 yılında kamu çalışanlarının ücretlerinde önemli oranda düşüş yaşanmış ve özel sektördeki ücretlerle yaklaşık olarak aynı seviyeye gerilemiştir. 2010 yılında ücretlerin kamu çalışanlarının lehine yeniden iyileştirildiği belirlenmiştir. Özel sektördeki işgücü ücretleri ise tutarlı biçimde 2002 yılından itibaren yükseliş göstermiştir.

Tablo 2: 2001-2010 Yıllarında Elektronik Sektörü Ortalama İşgücü Günlük Kazançları¹ ve Enflasyon

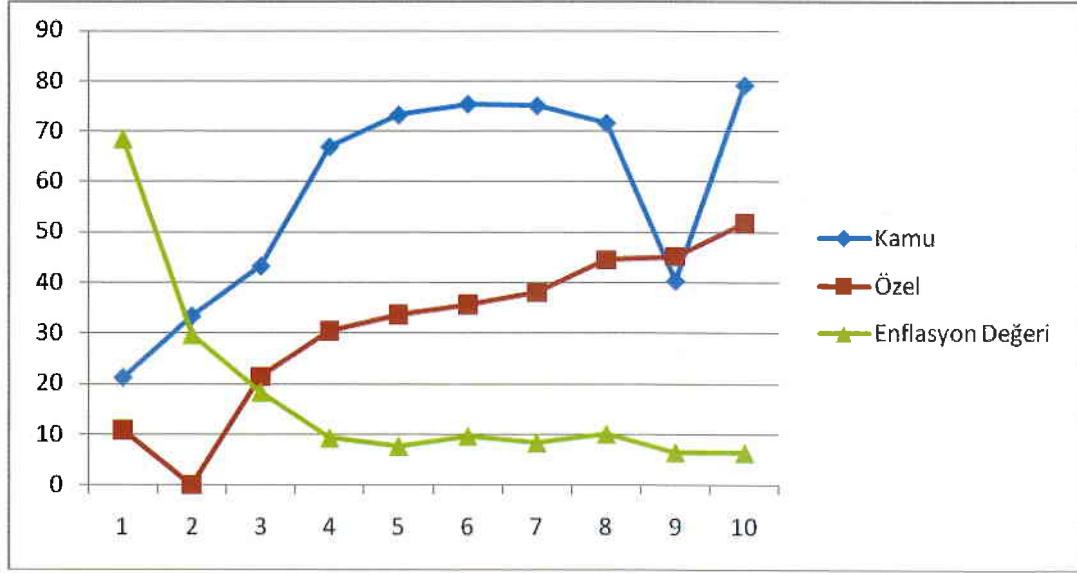
	ORTALAMA GÜNLÜK KAZANÇ				Enflasyon Değerindeki Artış (%)
	KAMU	Bir önceki yıla oranla artış (%)	ÖZEL	Bir önceki yıla oranla artış (%)	
2001	21,28		10,81		68,5
2002	33,44	57,14%	16,17	49,58%	29,7
2003	43,31	29,51%	21,4	32,34%	18,4
2004	66,99	54,68%	30,51	42,57%	9,3
2005	73,33	9,46%	33,69	10,42%	7,7
2006	75,48	2,93%	35,68	5,91%	9,7
2007	75,15	-0,44%	38,04	6,61%	8,4
2008	71,73	-4,55%	44,49	16,96%	10,1
2009	40,41	-43,66%	45,18	1,55%	6,5
2010	79,26	96,14%	51,76	14,56%	6,4

Kaynak: SGK,SSK yıllık veriler

Elektronik sektöründe işgücünün 2001- 2010 yılları arasında ellerine geçen nominal ücretlerle enflasyon oranları karşılaştırıldığında ve reel ücretlerin seyri dikkate alındığında (Grafik 1); kamu ve özel kesiminde çalışanlarının ücretlerinin 2003 yılından itibaren enflasyon oranlarının üzerinde ilerlediği, yine de TÜİK'in istihdam, brüt ücret-maaş verileri incelendiğinde 2007-2010 yılları arasında; bilgisayar, Elektronik sektöründeki reel ücretlerin -% 9,62 oranında azalış gösterdiği anlaşılmaktadır (DİSK, 2010).

¹ Primlerin hesabında esas tutulacak günlük kazanç, sigortalının bir ay için prime esas tutulan kazancının otuzda biridir.

Grafik 1: Elektronik Sektöründe Reel İşgücü Ücretlerinin Seyri

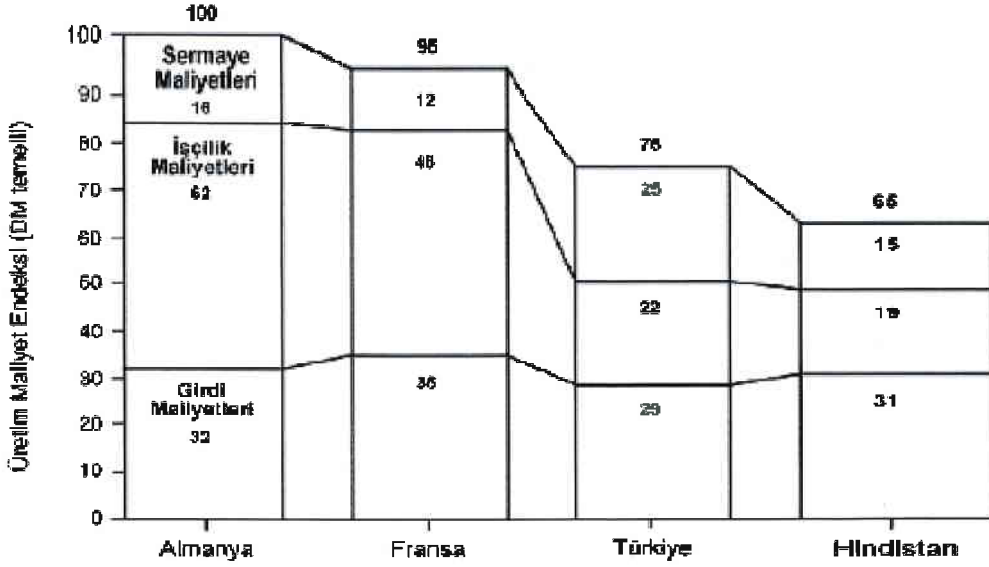
Elektronik sektöründe ve alt gruplarında, insan kaynakları açısından en önemli sorunların, hızlı büyümeyi karşılayacak nitelikli işgücü eksikliği ve yüksek işgücü devir hızı olduğu belirtilmekte, sektördeki nitelikli ve yetişmiş işgücü eksikliğinin ücret düzeylerinin yüksek tutulmasıyla azaltılmaya çalışıldığı ifade edilmektedir (İSO, 2001).

2. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE KARLILIK VE VERİMLİLİK

2.1. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE KARLILIK

Türkiye’de Elektronik sektörünün genel olarak bilgi paylaşımı, tasarım, markalaşma, finansmana erişim, Ar-Ge, insan kaynaklarının yetiştirilmesi, yönlendirilmesi, yasal altyapının yetersizliği ve kurumsallaşma açısından sıkıntıları olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber, AB pazarlarına yakınlık, dinamik bir iç pazarı, genç nüfus, gelişmiş kalite kavramı, işçilik maliyetinin rekabet edilen ülkelere nispeten daha az olması (Şekil 1) ve sektörün yeni teknolojilere adapte olabilmesi açısından çeşitli avantajlara sahip olduğu bildirilmektedir (T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010).

Şekil 1: Elektronik Sektörü Maliyet Yapısı ve Ülkeler Karşılaştırması

Şekil-15 → Maliyet Yapısı (M. Bianchi, 1993, S. 838)

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010

2001 yılında yaklaşık 3 milyar dolarlık üretim gerçekleştiren Elektronik sektörü, 2003'te bu rakamı 4.37 milyar dolara taşımıştır. Üretim değerinde asıl önemli gelişmeyi 2004 yılında gerçekleştiren sektör, önceki yıllarda 2004 için 5.2 milyar dolarlık üretim hedeflemesine rağmen, 7 milyar dolarlık üretim gerçekleştirmiştir (DPT, 2007). Yıllar içinde üretim artarak devam etmiş ve 2009 yılında üretim 9.536 milyon, 2010 yılında 9.630 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (İMMİB, 2011).

Elektronik sektörünün üretim değerleri yıllar itibarıyla Tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3: Elektronik Sektöründe Yıllara Göre Üretim

Yıllar	Elektrik-Elektronik ve Makina San.Mam. İhr. (\$)	Değişim (%)	Türkiye Toplam İhracatı İçindeki Payı (%)
2000	2.831.715.444	11.36	10.19
2001	3.297.325.604	16.50	10.53
2002	3.933.187.296	19.22	11.21
2003	4.382.316.000	25.71	9.53
2004	6.207.580.656	39.06	9.90
2005	7.084.077.729	14.12	9.48
2006	8.132.869.062	18.54	9.41
2007	9.183.909.645	12.77	8.58
2008	9.928.435.078	8.08	7.79
2009	8.558.030.000	-13.24	8.42
2010	9.630.539.000	12.53	8.47

Kaynak: www.immib.org.tr

2002- 2009 yılları arasında sektörün toplam ihracatının % 117,7 oranında artış gösterdiği gözlenmektedir (Tablo 4). Fakat 2009 yılına gelindiğinde, 2008 yılının son çeyreğinde başlayan ve etkisi halen devam eden küresel krizin etkisiyle sektörün ihracatında düşüş yaşandığı söylenebilir.

Tablo 4: Elektronik Sektöründe Yıllara Göre İhracat

Yıllara Göre Elektrik-Elektronik, Makine e Bilişim Mamulleri İhracatı				
Yıllar	Türkiye Toplam İhracatı	Elektrik-Elektronik, Makine ve Bilişim Mamulleri İhracatı	Bir önceki yıla göre Değişimi (%)	Türkiye Toplam İhracatı İçindeki Payı (%)
2002	36.059	3.552	0	9,85
2003	47.252	4.465	25,70	9,45
2004	63.167	6.209	39,06	9,83
2005	73.476	6.861	10,5	9,34
2006	85.534	8.126	18,44	9,5
2007	107.272	9.186	13,04	8,56
2008	132.027	9.952	8,34	7,54
2009	102.165	8.635	-13,23	8,45

Kaynak: İMMİB-ARGE Elektrik-Elektronik Sektörü Raporu 2009

Son dönemde, Hazır Giyim sektöründe yaşanan durgunluğa rağmen demir dışı metaller, Otomotiv, Makine ve Elektrik- Elektronik sektörlerinin ihracattaki paylarını önemli ölçüde arttırdıkları belirtilmektedir (TİM, 2004). 2004 yılını % 39,4'lük artış ve % 9,8'lik pazar payı ile kapatan Elektronik sektörünün, büyümesini yıllar içerisinde sürdürdüğü görülmektedir.

Elektronik sektöründe önde gelen firmaların finansal raporları incelendiğinde, artan ihracat payları ile birlikte öz sermaye, satış ve ekonomik karlılıklarının yükseldiği göze çarpmaktadır. 2008 yılında dünya ve ülke genelindeki krizin etkisiyle daralan sektörün, 2009 yılıyla birlikte toparlanma sürecine girdiği anlaşılmaktadır. İncelenen finansal raporlar çerçevesinde, Elektronik sektöründe önde gelen beş firmanın öz sermaye, satış ve ekonomik karlılık oranlarındaki artışların ortalaması Tablo 5'te sunulmaktadır. Geneli yansıtmasa da bu firmaların karlılık oranlarının sektörle ilgili genel bir kanının oluşmasında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Tablo 5: Öz Sermaye- Satış- Ekonomik Karlılık Oranlarındaki Değişim

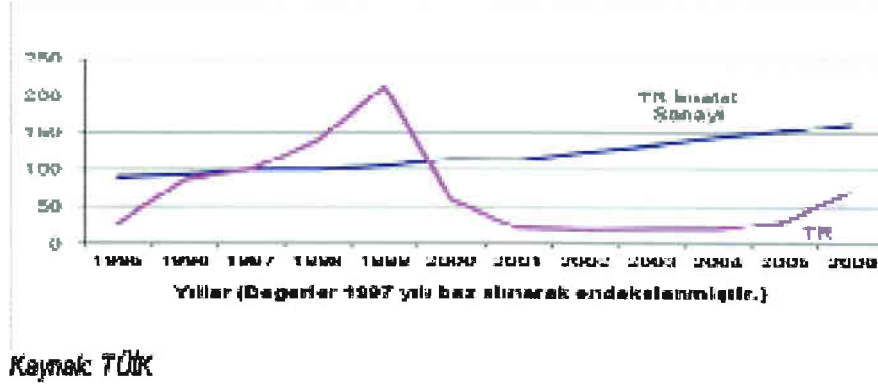
Yıllar	Öz Sermaye Karlılığı (Kar/Öz sermaye)	Satış Karlılığı (Kar/Satışlar)	Ekonomik Karlılık (Net katma değer/Aktif Toplam)
2001			
2002			
2003			
2004	27,0%	6,0%	2,3%
2005	14,6%	3,5%	1,9%
2006	24,6%	6,6%	0,1%
2007	5,0%	1,4%	0,4%
2008	9,8%	5,1%	-12,2%
2009	32,4%	6,2%	1,9%
2010	5,6%	1,8%	0,4%

2.2. ELEKTRONİK SEKTÖRÜNDE VERİMLİLİK

Kullanılan hammadde ve ara mallarıyla toplam 61 sektörü etkilediği belirtilen Elektronik sektörünün kendi üretimi, ihracatı ve istihdamıyla yaptığı birinci derece katkının yanında, diğer sektörlerle olan etkileriyle ikinci derece katkılarda da bulunmaktadır. Sektör, ürün ve teknoloji ömürlerinin giderek kısaldığı, hızlı değişen, dinamik bir sektördür (Öztürk, 2005). Sektörün bu özellikleri, verimliliğin yükseltilmesi açısından nitelikli personel istihdamının önemini artırmaktadır.

Elektrik- Elektronik sektörünün alt kolu olan büro malzemeleri ve bilgisayar imalatı sektörünün, yapısı itibarıyla üç ana risk kalemini taşıdığı belirtilmektedir. Bunlar; Stok değer kaybı, Alacak tahsilatı ve Döviz açık pozisyonu olarak ortaya çıkmaktadır (Arena Bilgisayar, 2010). Diğer bir ifadeyle; bilişim teknolojisi ürünleri, üretim teknolojilerinde sürekli yaşanan hızlı devrimin bir sonucu olarak kısa bir süre içerisinde yaşlanmakta ve satılabilirlik kapasitesi ve değer kaybetmektedir. Bu açıdan, sektörde yer alan işletmelerin Pazar koşulları ve dış çevre şartlarından önemli ölçüde etkilendiği düşünülmektedir. Özellikle, mali kriz döneminde özellikle 2008 sonu ve 2009 yılında bazı firmaların tedarik sıkıntıları yaşadıkları, 2010 yılında ise bu sorunlarını kısmen veya tamamen aşarak tekrar pazara geri döndükleri görülmektedir. 2009 yılında kişi başına üretim ve çalışan saat başına üretim endekslerinde, bilgisayar ve elektronik ürünlerinde çalışan saat başı üretimin % 7 oranında artış gösterdiği belirtilmektedir (MPM, 2010). Grafik 2’de alt sektörün kısmi verimlilik oranları yıllar itibarıyla gösterilmektedir.

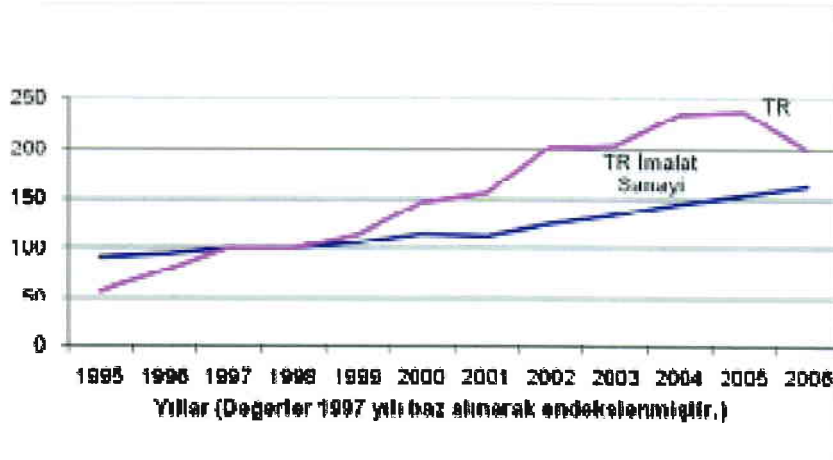
Grafik 2: Büro Makineleri ve Bilgisayar İmalatı Kısmi Verimlilik

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi
(AB Üyelğine Doğru), 2011-2014

Elektronik sektörünün alt sektörlerinden olan tüketim cihazları sektöründe; üretim ve üretimin yüzde değişimini gösteren veriler incelendiğinde, renkli televizyon üretiminin tüketim cihazları üretiminin tek başına % 95'ini karşıladığı belirtilmektedir. Bu alt sektörde 2001 yılından 2002 yılına üretim % 31,2 ve 2002- 2003 yıllarında % 55,5 oranında artış göstermiş, ilerleyen yıllarda da bu yükselme devam etmiştir. Üretimdeki artışa paralel olarak verimlilik endeksinin de, Türkiye imalat sektörünün verimlilik ortalamalarının üzerinde seyrettiği görülmektedir. Alt sektördeki kısmi verimlilik oranları Grafik 3'te sunulmaktadır.

Grafik:3 Radyo, Televizyon, Haberleşme Teçhizatı Kısmi Verimlilik Endeksi

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi (AB Üyelğine Doğru), 2011- 2014

3. SONUÇ

Ülkemizde tekstil ve inşaat sanayinden sonra üçüncü büyük sektör olarak kabul edilen Elektronik sektöründe, incelenen yıllar sürecinde, kamu çalışanlarının ortalama günlük kazançlarının özel sektör çalışanların daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 2009 yılında kamu çalışanlarının ücretlerinde önemli oranda düşüş yaşanmışsa da, 2010 yılında kamu çalışanlarının lehine yeniden iyileştirildiği tespit edilmiştir. Özel sektördeki işgücü ücretlerin ise tutarlı biçimde 2002 yılından itibaren yükseliş göstermiştir.

Elektronik sektöründe işgücünün ellerine geçen nominal ücretlerin 2001- 2010 yılları sürecinde seyri enflasyon oranları ile karşılaştırıldığında ve reel ücretlerin seyri dikkate alındığında; kamu ve özel kesiminde çalışanlarının ücretlerinin 2003 yılından itibaren enflasyon oranlarının üzerinde ilerlediği 2007- 2010 yılları arasında -%9,62 oranında azalış gösterdiği anlaşılmıştır. Sektördeki firmaların yüksek karlılık oranları ve artan verimlilik oranları dikkate alındığında işgücü ücretlerinin hak edilen miktarlarda olmadığı söylenebilir.

Sonuç olarak, kriz sonrasında, global eğilimlerin gittikçe güçlenmesi, rekabet gücünün korunması ve dezenflasyon sürecine uyum çabalarının artması imalat sanayi istihdamında önemli bir dönüşüme yol açmış ve 2002- 2005 döneminde işgücü verimliliğini ön plana çıkarmıştır. Bu dönemde, işgücü verimliliğindeki yıllık ortalama artış, imalat sanayi genelinde % 7,8'e, ara malları grubunda % 7,4'e ve yatırım malları grubunda % 12,9'a yükselmiştir. İmalat sanayi genelinde, özellikle 2002-2005 döneminde belirginleşen üretim ve ihracat artışlarının sektörün istihdamına sınırlı ölçüde yansıdığı, işgücü verimliliğindeki artışların ise reel ücretlere yansıtılmadığı görülmektedir (Yükseler ve Türkan, 2006).

KAYNAKÇA

- Arena Bilgisayar, 2010, *Finansal Değerlendirme ve Beklenti Raporu*, www.arena.com.tr/dosyalar/2/Arena_YDR_10FY.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2011.
- Bayar, G., 2002, *Elektrik-Elektronik Sektörü Mevcut Durum, Gelişmeler*, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../elektrik.doc, Erişim Tarihi: 11.05.2011.
- Bulu, M., Eraslan, İ. H., Kaya, H., 2006, *Türk Elektronik Sektörünün Rekabetçilik Analizi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:9: 49-66.
- Çakır, E., 2004, *Televizyon Sektör Raporu*, www.ito.org.tr, <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-92.pdf>, Erişim Tarihi: 30.04.2011.
- DİSK, 2010, *Sanayide İstihdam ve reel Ücretler Raporu*, www.soldefter.com/.../sanayide-istihdam-ve-reel-ucretler-rapor-disk/, Erişim Tarihi: 30.04.2011.
- DPT, 2007, *Elektronik ve Elektrikli Makineler Sanayii Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, <http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3554/oik675.pdf>, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.
- İMMİB-ARGE, 2009, *Elektrik-Elektronik Sektörü Raporu*, 2009 www.immib.org.tr/.../sektorler/Çalışma%20yılı%20raporları/elektrik%202009%20çalışma%20yılı.pdf, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.
- ISO, 2001, *AB'ne Tam Üyelik Sürecinde İSO Meslek Komiteleri Sektör Stratejileri Geliştirme Projesi, Elektronik ve Telekomünikasyon Sektörü*, İstanbul: Yayın no: 2001/17., www.iso.org.tr/tr/web/.../kutuphane_yayinlar_detay.aspx.
- Karadaş, E., Mutluer, D., Barlas Özer, Y. ve Aysot, C., 2006, *Türkiye'de İmalat Sanayindeki Firmaların Fiyatlama Davranışı*, <http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0602.pdf>, Erişim Tarihi: 04.05.2011.
- MPM, 2010, *Verimlilik Göstergeleri Bülteni*, www.mpm.org.tr/, Tarihi: 02.05.2011.
- Özkaplan, N. , 2007, *Türkiye İşgücü Piyasasının Dönüşümü (1980-2007)*, www.keig.org/raporlar/Isgucu%20Piyasasinin%20Donusumu.doc.
- Öztürk, İ., 2005, *AB Müzakere Sürecine Doğru Türkiye Ekonomisi- Bölgesel-Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, <http://www.musiad.org.tr/img/arastirmalariyayin/pdf/arastirmaraporlari46.pdf>.
- SGM, 2010, *Elektrik ve Elektronik Sektörlerinin Buluşması*, <http://sgm.sanayi.gov.tr>, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.
- Şahin, H., 2009, *Elektronik Sanayinin Durumu ve Geleceği*, www.emo.org.tr/ekler/b1931cef0e0dcb9_ek.pdf?dergi=, Erişim Tarihi: 02.05.2011.
- Yükseler, Z. Ve Türkan, E., 2006, *Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar*, TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu, http://eaf.ku.edu.tr/calisma_raporlari, Erişim Tarihi: 02.05.2011.
- TİM., 2004, *Türkiye Geneli İhracat Verileri*, <http://www.tim.org.tr/Anasayfa/asp>.
- T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010, *Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2011-2014 (AB Üyelğine Doğru)*, http://www.ttb.gov.tr/dosya/TRKYE_SANAY_STRATEJS_BELGES.pdf, Erişim Tarihi:30.04.2011.
- <http://www.immib.org.tr/istatistikler-54.aspx>, Elektrik- Elektronik ve Makina San.Mam. İhr. İstatistikleri 2011.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Anadolu, F.K., 2001, *Kıdem Tazminatı Koşulları ve İşçinin Kıdeminin Hesaplanması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Erişim Tarihi: 23.05.2011.

Arena Bilgisayar, 2010, *Finansal Değerlendirme ve Beklenti Raporu*, www.arena.com.tr/dosyalar/2/Arena_YDR_10FY.pdf, Erişim Tarihi: 11.05.2011.

ASO (Ankara Sanayi Odası), 2010 Nisan, *Meclis Toplantısı, Asomeclis*, Erişim Tarihi: 23.03.2011.

Bakoğlu, R., *Türk Tekstil ve Hazır Giyim Sanayisi Üzerine Değerlendirme Raporu: 2005 ATC Anlaşmasından Sonra Türkiye'deki Tekstil ve Giyim Endüstrisi ve Geleceği*, Birleşik Metal İş Yayını, İstanbul, 2009.

Bakoğlu, R., *Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Alman Metal İşverenleri Yatırımları (2007- 2009)*, Birleşik Metal İş Yayını, İstanbul, 2009.

Bakoğlu, R., *Metal ve Tekstil Sektöründe Kriz Sonrasında Durum ve Yönelim*, Birleşik Metal İş Yayını, İstanbul, 2010.

Başterzi, S., 2002, *Kıdem Tazminatı- İşsizlik Sigortası ilişkisi*, dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/298/2745.pdf, Erişim Tarihi:24.05.2011.

Bayar, G., 2002, *Elektrik-Elektronik Sektörü Mevcut Durum, Gelişmeler, İmkanlar*, www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/.../elektrik.doc -, Erişim Tarihi: 06.04.2011.

Birleşik Metal- İş, 2008, *Metal İşçisinin Gerçeği*,

www.birlesikmetal.org/kitap/kitap_08/mig_08.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

Bulu, M., Eraslan, İ. H., Kaya, H., 2006, *Türk Elektronik Sektörünün Rekabetçilik Analizi*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:5 Sayı:9: 49-66.

Çakır, E., 2004, *Televizyon Sektör Raporu*, www.ito.org.tr,

<http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-92.pdf>, Erişim Tarihi: 30.04.2011.

DİSK, 2010, *Sanayide İstihdam ve Reel Ücretler Raporu*, Erişim Tarihi: 24.04.2011.

DPT, 2006, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013) Tekstil, Hazır Giyim ve Konfeksiyon Alt Komisyonu Raporu*, Yayın No: 2709- ÖİK:662. http://plan9.dpt.gov.tr/oik42_tekstilderigiyim/42TekstilDeriveGiyim_TekstilveGiyimAltKomisyon%20Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2011.

DPT, 2007, *İşgücü Piyasası Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007- 2013*, Özel İhtisas Komisyonu Raporu., www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3257/oik662.pdf

DPT, 2007, *Elektronik ve Elektrikli Makineler Sanayii Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013 Özel İhtisas Komisyonu Raporu*,

<http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3554/oik675.pdf>, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.

ERP Akademi, 2010, *Otomotiv Sektörü*, www.erpakademi.com/otomotiv-sektoru.html, Erişim Tarihi: 23.04.2011.

HSGD, 2010, *Hazır Giyim Sektör Endeksleri*, http://esdh.com.tr/pdf/hazir_giyim_sektor_endeksleri.pdf, Erişim tarihi: 22.03.2011.

İMMİB-ARGE, 2009, *Elektrik-Elektronik Sektörü Raporu*, 2009,

www.immib.org.tr/.../sektorler/Çalışma%20yılı%20raporları/elektrik%202009%20çalışma%20yılı.pdf, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.

İSO, 2001, *AB'ne Tam Üyelik Sürecinde İSO Meslek Komiteleri Sektör Stratejileri Geliştirme Projesi, Elektronik ve Telekomünikasyon Sektörü*, İstanbul: Yayın no: 2001/17., www.iso.org.tr/tr/web/.../kutuphane_yayinlar_detay.aspx

İSO, 2010, *500 Büyük Sanayi Kuruluşunda 10 yıllık Gelişim Trendleri (1999-2008)*, www.iso.org.tr/tr/web/.../kutuphane_yayinlar_detay.aspx.

Kanat, S., 2007, *Tekstil ve Konfeksiyon İşletmelerinde Verimlilik Ölçümü*, Tekstil ve Konfeksiyon Araştırma Uygulama Merkezi., Erişim Tarihi: 12.05.2011.

Karadaş, E., Mutluer, D., Barlas Özer, Y. ve Aysot, C., 2006, *Türkiye'de İmalat Sanayindeki Firmaların Fiyatlama Davranışı*,

<http://www.tcmb.gov.tr/research/discus/WP0602.pdf>, Erişim Tarihi: 04.05.2011.

MPM, 2010, *Verimlilik Göstergeleri*, www.mpm.org.tr/verimlilikgostergeleri, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

OSD, 2011, *Otomotiv Sanayii 2010 Yılı Değerlendirme Raporu*, www.osd.org.tr, Erişim Tarihi: 12.04.2011.

Özkaplan, N., 2007, *Türkiye İşgücü Piyasasının Dönüşümü (1980- 2007)*, www.keig.org/raporlar/Isgucu%20Piyasasinin%20Donusumu.doc, Erişim Tarihi: 18.05.2011.

Öztürk, İ., 2005, *AB Müzakere Sürecine Doğru Türkiye Ekonomisi- Bölgesel-Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri*,

<http://www.musiad.org.tr/img/arastirmalaryayin/pdf/arastirmaraporlari46.pdf>.

SGM, 2010, *Elektrik ve Elektronik Sektörlerinin Buluşması*,

<http://sgm.sanayi.gov.tr>, Erişim Tarihi: 05.05. 2011.

Şahin, H., 2009, *Elektronik Sanayinin Durumu ve Geleceği*,

www.emo.org.tr/ekler/b1931cef0e0dcb9_ek.pdf?dergi=, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

Sosyal İş Sendikası (DİSK), 2010, *Asgari Ücrete İlişkin Gerçekler (2006-2010)*,

www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

T.C. Sanayi Bakanlığı, 2008, *Tekstil,Hazır Giyim, Deri ve Deri Ürünleri Sektörlerine Yönelik Strateji Belgesi*, <http://www.sanayi.gov.tr/download/basin/tekstilstrateji.pdf>, Erişim tarihi, 02.05.2011.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2010, *Türkiye Sanayi Strateji Belgesi 2011-2014 (AB Üyeliğine Doğru)*,

http://www.ttb.gov.tr/dosya/TRKYE_SANAY_STRATEJS_BELGES.pdf, Erişim Tarihi:30.04.2011.

TİM., 2004, *Türkiye Geneli İhracat Verileri*, <http://www.tim.org.tr/Anasayfa/asp>.

TİSK, 2009, *DİE Özel İmalat Sanayii Temel Çalışma Göstergeleri*,

<http://www.tisk.org.tr/gostergeler.asp?id=528>, Erişim Tarihi: 15.05.2011.

Tunalı, İ., 2004, *Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması*, İstihdam Durum Raporu ,[http:// statik.iskur.gov.tr/](http://statik.iskur.gov.tr/), Erişim tarihi:03.04.2011.

TÜİK, 2008, *2004 ve 2008 İşgücü Maliyeti Araştırması Sonuçları*, www.marbleport.com, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

TÜİK, 2009, *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2007*, Haber bülteni, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

Türk- İş, 2011, *2011 Açlık ve Yoksulluk Sınırı*, www.turk-is.org.tr, Erişim Tarihi: 03.05.2011.

Türkiye Kalkınma Bankası, **Türkiye'nin İhracatında Öne Çıkan Sektörlerde Temel Pazar Ülkeler, Rakipler ve Rekabet Gücü**, Ankara, 2010.

TÜSİAD, 2010 Kasım, **İstihdam ve Sosyal Güvenlik Çalışma Grubu Başkanı**

Güliden Türktan'ın 6. Rekabet Kongresi Konuşma Notları,

www.tusiad.org.tr/_rsc/shared/file/GuldenTurktan-RekabetKongresi.pdf, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

Yılmaz Eser, B. Ve Terzi, H., 2008, **Türkiye'de Asgari Ücret: Sorunlar Öneriler**, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 22 (1).

Yükseler, Z. Ve Türkan, E., 2006, **Türkiye'nin Üretim ve Dış Ticaret Yapısında Dönüşüm: Küresel Yönelimler ve Yansımalar.**, TÜSİAD-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu, http://eaf.ku.edu.tr/calisma_raporlari, Erişim Tarihi: 02.05.2011.

www.csgeb.gov.tr.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/ök662.pdf>, Erişim Tarihi: 24.04.2011.

<http://enm.blogcu.com/enflasyon-nedir/9538763>, Endüstri Mühendisliği Sitesi, Erişim Tarihi: 24.04.2011.

www.harb-is.org.tr/

<http://www.immib.org.tr/istatistikler-54.aspx>, Elektrik- Elektronik ve Makina San.Mam. İhr. İstatistikleri 2011.

www.kamusen.org.tr, Türkiye Kamu- Sen/Haberler/Araştırmalar.

www.maliye.gov.tr.

www.memursen.org.tr/dokumanlar

www.msmmm.org.tr/resmigazete/30122008/asgari.pdf, Asgari ücretin net hesabı ve işverene maliyeti, Erişim Tarihi: 25.03.2011.

www.osd.org.tr.

<http://siteresources.worldbank.org>.

www.sgk.gov.tr

www.tuik.gov.tr.

www.tekstilisveren.org/ttsis/images/stories/dergi/kasim10/kasim2010.pdf.

<http://www.tekstilisveren.org.tr/dergi/2003/aralik/19.html>.

www.tuhis.org.tr/istatistikler, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası.

www.turkis.org.tr, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu/ Araştırmalar.

http://www.sosyal-is.org/dosyalar/asgari_ucret_raporu_1.pdf (TİSK Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı).

DGB Bildungswerk e. V.
Hans-Böckler-Straße 39
D-40476 Düsseldorf
Tel.: 0049/211/4301-384
Fax: 0049/211/4301-500
www.dgb-bildungswerk.de

Baskı hazırlık: Birleşik Metal-İş
Tünel Yolu Cd. No.:2 Bostancı - İstanbul
Tel: 0216 3808590 Faks: 0216 4106626
<http://www.birlesikmetal.org>

